Янка
КУПАЛА

Вершы

Янка КУПАЛА

Вершы

МІНСК
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
1988

ББК 84 Бел7
К 92

Укладальнік А. Сляпцова

К $\frac{4702120200—022}{М 302(03)—88}$ БЗ70—87
ISBN 5-340-00266-7

1

(1905—1917)

МУЖЫК

Што я мужык, усе тут знаюць,
І, як ёсць гэты свет вялік,
З мяне смяюцца, пагарджаюць,—
Бо я мужык, дурны мужык.

Чытаць, пісаць я не умею,
Не ходзіць гладка мой язык,
Бо толькі вечна ару, сею,—
Бо я мужык, дурны мужык.

Бо з працы хлеб свой здабываю,
Бо зношу лаянку і крык
І свята рэдка калі знаю,—
Бо я мужык, дурны мужык.

Галеюць дзеці век без хлеба,
Падзёрты жончын чаравік,
Не маю грошы на патрэбу,—
Бо я мужык, дурны мужык.

Заліты потам горкім вочы;
Ці я малы, ці я старык,—
Працую, як той вол рабочы,—
Бо я мужык, дурны мужык.

Як хвор ды бедзен — сам бяруся
Лячыць сябе: я чараўнік!
Бо я без доктара лячуся,—
Бо я мужык, дурны мужык.

Што голы я, павінен згінуць,
Як той у лесе чашчавік,
І, як сабака, свет пакінуць,—
    Бо я мужык, дурны мужык.

Але хоць колькі жыць тут буду,
Як будзе век тут мой вялік,
Ніколі, браткі, не забуду,
    Што чалавек я, хоць мужык.

І кожны, хто мяне спытае,
Пачуе толькі адзін крык:
Што хоць мной кожны пагарджае,
    Я буду жыць! — бо я мужык!

1905

З ПЕСЕНЬ А БІТВАХ

Іграюць сурмы баявыя,
Віхор разносе іхні звон,—
І песні дзіўныя такія
Ад іх лятуць да ўсіх старон.

Аб славе цуднай граюць сурмы,
Аб шчасці люду усяго;
Завуць змагаць няволі штурмы,
Завуць... ой, многа да чаго!..

Дый дарма звоняць сурмы гулка,
Народ абманены прыціх,—
Той спіць, той ходзе без прытулка,
А жаль і роспач у ва ўсіх.

Мучыцель толькі рад, снуецца,
Як шакал дзікі па трупах,—
З ахвяр сваіх ваўком смяецца,
З ахвяр, што мруць у ланцугах.

І відзець страшна ў путах сілу,
Людскі ўвесь з жалю енк і плач,
Аж хоць кладзіся у магілу
І свету гэтага не бач.

І ходзіш так, як пагарэлы,
І хочаш людзям скаргі слаць,
Азвацца крыкам на свет цэлы:
Дзе праўды, волі дзе шукаць?!

А сурмы граюць баявыя,
Віхор разносе іхні звон,—
І песні дзіўныя такія
Ад іх лятуць да ўсіх старон.

1905—1907

ЗАШУМЕЎ ЛЕС РАЗГУКАНЫ

. . . .

Зашумеў лес разгуканы,
    Нівы задрыжалі,
Задрыжалі і тыраны,
    Што бяду стваралі.

Зашумелі, загрымелі
    Магутныя песні:
«Доўга, доўга мы цярпелі,—
    Доля, воля, ўскрэсні!»

І глядзіце, што за дзіва!
    Наракаць не трэба —
Буйна ўзойдзе наша ніва,
    Будзе волі, хлеба.

Дзе ляжалі дзірванамі
    Панскія абшары,
Дзе казённыя вякамі
    Пусцелі гушчары,

Дзе была адна пустыня —
Елкі ды бярозкі,—
Поле будзе, пушча згіне,
Стануць хаты, вёскі.

Загарыцца сонца смагай,
Дух люду і сіла,
Доля, воля ясным сцягам,
Зоркай ўзыдзе мілай.

. . . .

Верце песні — скора, скора
Гэты дзень настане,—
Ўжо ўздымае людаў мора
Праўды панаванне.

Паўставаць будуць тыраны,
Але мы не зляжам,
Крывёй збрызгаем паляны,
А свайго дакажам.

Наша гора, нашы слёзы,
Кроў і пот крывавы
Стануць ў спёкі і марозы
За нашыя правы.

З грудзей нашых панясецца
Вір песень грымучых
І ў адзін голас зліецца,
У адзін магучы.

«Смерць таму, хто хлеб астатні
Бедным выдзірае!
Смерць таму, хто на люд братні
Кайданы ўздзявае!»

1906

МАЯ МАЛІТВА

Я буду маліцца і сэрцам, і думамі,
Распетаю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мяцеліцаў шумамі
Ўжо больш не шалелі над роднай зямлёй

Я буду маліцца да яснага сонейка,
Няшчасных зімой саграваць сірацін,
Прыветна па збожных гуляючы гонейках
Часцей заглядаці да цёмных хацін.

Я буду маліцца да хмараў з грымотамі,
Што дзіка над намі гуляюць не раз,
Каб жаль над гаротнымі мелі беднотамі,
Градоў, перуноў не ссылалі падчас.

Я буду маліцца да зорак і жаліцца,
Што гасяць сябе надта часта яны,
Бо чуў, як якая з неба з іх зваліцца,
З жыцця хтось сыходзе на вечныя сны

Я буду маліцца да нівы ўсёй сілаю,
Каб лепшаю ўродай плаціла за труд,
Збагаціла сельскую хату пахілую,
Надзеі збытымі убачыў наш люд.

Я буду маліцца і сэрцам, і думамі,
Распетаю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мяцеліцаў шумамі
Не вылі над роднай зямлёй, нада мной.

1906

Я БАЧЫЎ

Я бачыў, як вецер па полі гуляў,
Зямлю узрываў і бярозкай хіляў,
Заносіў пяском сенажаткі, лагчынкі,
Ламаў на бярозцы жывыя галінкі.

Я бачыў, як ястраб галубку забіў,
І выклеваў сэрца, і цёплу кроў піў;
Віхор яе пер'е і косці развеяў;
Галуб варкаваў, галасіў без надзеі.

Я бачыў дзяўчынку няшчасну адну,
Як бегла да рэчкі, нырнула ў ваду!
Нагнаў вецер хвалі і след той загладзіў;
На беразе вольхі шумелі аб здрадзе.

Я бачыў усё гэта й душою цярпеў,
Застыў смех на губах і песні не пеў,
Заплакаў, заліўся маркотнай слязінкай
Адзін над бярозкай, галубкай, дзяўчынкай.

1906

НАД СВАЕЙ АЙЧЫЗНАЙ

Божа! гэткі свет тут
Моц стварыла твая!
Дзе ж мой дом, дзе мой люд?
Дзе айчызна мая?

Дзе той час, у якам
Тут кіпела жыццё?
Свой народ быў кругом
І любіў сваё ўсё!

Сваю песню ў лад свой
Не стыдаўся запець,
І сярмяжкі сівой
Не стыдаўся надзець!

Весяліўся народ,
Аж грымела сяло!
Ва ўсіх светлы паглёд,
Ва ўсіх шчасце цвіло.

А цяпер, а цяпер
Не відаць ясных зор,
Хоць сабе сам не вер,—
Знікла ўсё, як віхор!

Знікла ўсё, як імгла,
Няма славы таей;
Злая доля змагла
І мой край, і людзей!

Адны ў шар курганы —
Сведкі бітваў — стаяць;
Косці к ім груганы
Прылятаюць збіраць.

Прашмыгаюць вужы,
Канюх моліцца «піць»,
Воўк прабег па мяжы,
Далей спіць усё, спіць!

1906

ПЕСНЯ ЖНЕЙ

Пагнуўшы ў крук худыя спіны,
Сярпом махаючы крывым,
Мы, жонкі, ўдовы і дзяўчыны,
Пры доўгай постаці стаім.
    І дружна жнём,
    І паддаём
    Адна адной
    Ахвоты больш,
І песню жаласна пяём.

Асобна кожную загонам
Нас надзяліў пан-дабрадзей,
А над усімі злы аконам
Стаіць, ганяе жаць бардзей.
    І мы ўсё жнём і г. д.

Агніста сонца прыпякае,
Ў губах язык засох, як косць,
Пот горкі вочы залівае,
Змачыў кашулю ўсю як ёсць.
А мы ўсё жнём і г. д.

Серп прыбаўляе ранаў косых,
Павеку рэжуць асцюкі,
Як п'яўкі, смокчуць кроў з ног босых
Аржоння вострыя сукі.
Але мы жнём і г. д.

Мы жнём, растуць снапы і мэтлі,
Мы жнём людзям, адно пабач:
Гаротным нам хоць лезь у петлі,—
Працуй на полі — дома плач.
І ўсё ж мы жнём і г. д.

Гэй, жнема, бабкі і дзяўчынкі,
Гаруйма: гора — не напасць;
Пан справіць гучныя дажынкі:
За пот, кроў, слёзы — водкі дасць!

Мы будзем піць,
Як гора п'ём,
Паноў хваліць
І дружна ім
Скрозь слёзы песню прапяём.

1906

* * *

Пакіньма напуста на лёс свой наракаць,
Скрозь слёзы скаргі сеяць па зямлі,—
Нам трэба жыць і долю папраўляць,
Каб нас патомкі з часам не клялі.

Блудныя сцежкі цёмнага жыцця
Навукі сонцам мусім рассвятліць,
Каб мы і наша ў прышласці дзіця,
Не блудзячы, маглі свой век дажыць.

Штандар свабоды хай вядзе усіх
У свет на бітву з цемрай і са злом,
А гікі грозьб мучыцеляў глухіх
Глушыма вольнай песні перуном.

Навукай, воляй зможам стогн бяды,
Засеем долю на роднай зямлі,
І зажывём шчасліва мы тады,
Як прадзеды век нашы не жылі.

1906

ТАМ

Там кроў ліецца, там за волю
Барцы на вісельні ідуць,
А вы, вы мучаны найболей,
Спіцё, хоць вас даўно там ждуць.

Скажыце мне, а за каго яны
Пайшлі на смерць, пайшлі вайной?
Хто ёсць на свеце так дастойны,
Што трэ ахвяры аж такой?

Га, з вас ніхто таго й не знае,
Што йдуць за тых на бітваў жар,
Хто труд свой потам аблівае,
Над кім стаіць з нагайкай цар.

Што йдуць за тых на катні здзек,
Хто сваёй працай горкай, цяжкай
Свет корміць,— сам галодны век,
Адзеты лапцямі, сярмяжкай.

Што йдуць, каб бедным і галодным
Дзянькі сыцейшы зацвілі,
Зрабіць нявольніка свабодным,
Даць беззямельнаму зямлі.

Дык вось, на смерць ісці іх змусіў
Найнешчасліўшы чалавек.
А вы, адродкі Белай Русі,
Спіцё, як быццам кат засек!

До спаць! Паўстаньце грамадою
І йдзіце ім там памагаць,
Паўстаньце крэпасцю такою,
Каб вораг вас не мог зламаць.

Паўстаньце, покуль цар звыродны
Крыві ўсяёй не выссаў з вас!
Паўстаньце! Край ваш стогне родны,
Заве збаўляць, як зваў не раз.

Паўстаньце, гляньце, божа мілы,
Свабода, сонца вас заве!
Крыху адвагі й дружнай сілы,
А шчасце вечна зацвіце.

Зганіце сон, аслепны сон,
Збудзіце дух прыбіты свой,
І ўдарце ў згоды гучны звон,
І сабярыцесь грамадой!

І йдзіце, йдзіце вы туды,
Дзе ўжо даўно кроў льюць за вас,
Нясіце веліч слёз, бяды,
Нясіце крыўды напаказ!

Хай кроў пальецца дзень, другі
Варожым трупам на падсціл,
Хай у няволі ланцугі
Спадуць ад грому вашых сіл!

1906

РОДНЫЯ ПЕСНІ

Гэй, родныя песні! Вы ў суме і ў горы,
Ці ночка пануе, ці сівер дзьме зімны,—
Для роднай зямелькі вы — светлыя зоры,
Для роднага краю вы — райскія гімны!

У вас адаб'еццa нядоля і доля,
Ўздыханні, што ходзяць з сахою, з сякерай,

І холад, і голад, няволя і воля,
І ў будучнасць ясну надзея і вера.

На свеце на белым і праўдай і чэсцяй
Гандлююць, збываюць за фальш і нясдаву;
Вы ж, песні, і светам маглі бы затрэсці,
Паклікаць к змаганню за добрую справу.

На рукі людскія наложаць аковы.
Край стопчуць, заграбяць чужыя народы,—
У песнях жа родны край, родныя словы
Жылі і жывуць, і жыць будуць заўсёды.

Гэй, песні, гэй, звон Беларусі загнанай!
Зайграйце пацехай на родным загоне,
Што ўжо няма болей няволі, кайданаў
І людзі не стогнуць, як стогнуць сягоння!

1906

ХАЙ ЖА ВАМ ТАК НЕ ЗДАЕЦЦА...

Хай жа вам так не здаецца,
Што бяда ўжо і зацісне.
Знайце, ліхаператрэцца,
І маланкай доля бліснe.

Праўда, поўны сумаў весці
Буйны вецер нам прыносіць,
Што як з гора, як з балесці,
Каля нашых хат галосіць —

І галосіць, і заводзе,
Плача, як па дзетках маці,
Аж бы крыкнуў: годзе, годзе!
Годзе сэрца жалем рваці!

Але ўсё ж хай не здаецца,
Што бяда ўжо і зацісне,—
Наша ліхаператрэцца,
І маланкай доля бліснe.

1906

ВЯСНА

Згінулі сцюжы, марозы, мяцеліцы,
Болей не мерзне душа ні адна,
Сонейкам цёпленькім, зеленню вабнаю
Абдаравала зямельку вясна.

Рэчкі бурлівыя, ўчора санлівыя,
Сёння усталі, плывуць і бурляць;
Рыбкі шмыглівыя скачуць, купаюцца,
К небу прыветна з вадзіцы глядзяць.

Пушчы паважныя, зімку праспаўшыя,
Радасна песні зайгралі свае;
Лісці зашасталі, птушкі зачыркалі,
Свішча салоўка, і дзяцел клюе.

Поле травіцаю сочнай адзелася,
Выйшла скацінка і дружна скубе,
Каля скацінкі падпасвіч з жалейкаю
Ходзіць навокал ды йграе сабе.

Грай, грай, жалеечка! грай, грай, вясёлая!
Выйграй з вясною і долечку мне;
З пушчаю, з птушкамі, з вольнымі ветрамі
Грай мне аб шчасці, грай аб вясне!

1906

НЕ ГЛЯДЗІ...

Не глядзі на мяне, не глядзі, адыдзі,
Не чаруй так сабой і наяве і ў сне!
Ты смяешся з мяне... Дык ідзі ж, не глядзі,
Бо замучыш, загубіш навекі мяне!

Погляд вочай тваіх душу змучыў маю,—
Праз яго я сябе не змагу аніяк:
То я рвуся к табе, то, як слуп той, стаю,
То жалею цябе, то кляну горка так.

Ты ж не любіш мяне, ты шукаеш другіх.
Туды пнешся, дзе звоняць дукаты, рублі...
А што я табе дам? я ж бядней ад усіх,
У бадзянні цяжкім жывучы на зямлі.

Бедзен я, дык чым я за цябе заплачу?
Знаю — мала табе душы, сэрца майго:
Ты за грошы сябе прадасі панічу,—
Будзеш блізкай яму, будзеш жонкай яго.

Будзеш паняй ты жыць: смачна есць, доўга спаць,
Шапкі будзе знімаць прад табою народ,
А я буду цярпець і свой дзень праклінаць,
Праклінаць і цябе, і твой гэты паглёд.

Дык ідзі, не глядзі! Я баюся цябе;
Не мая ты цяпер і не будзеш маей.
Дык ідзі, бо загубіш мяне і сябе,
Бо кіпіць мая кроў, сэрца рвецца з грудзей!

1906

ПАЭЗІЯ

Праўду з няпраўдай,
Цноту з гарэзіяй
Вымешай спрытам,—
Будзе паэзія.

Лета, ноч, месяц,
Клёнік, чарэсня,
Хлопец, дзяўчына,—
Вось вам і песня.

Шэпты, прысяга,
Вечная згода,
Вечная любасць,—
Вось вам і ода.

Пуня, дзяўчына,
Сена-прынада,
Хлопец пад пуняй,—
Вось серэнада.

Пуня падперта...
Голас: сусед я!
Бацька з дубінай,—
Вось вам камед'я.

Зімка. Знік хлопец,
Дзеўка ўжо «мамай»,
Слёзы... Палонка,—
Вось вам і драма.

Свет, людзі-шэльмы
Крадуць, лгуць шчыра,
Чэсны паэта,—
Вось вам сатыра.

Двор, хорам панскі;
Рада-парада,—
Добрасць, пачцівасць,—
Вось вам балада.

Свінні, падпасвіч,
Лапаць, парцянка,
Непагадзь, золка,—
Вось і сялянка.

Добры пан, пані;
Корміць іх ласка,
Бедных, галодных,—
Вось вам і казка.

Пан, хам і поле,
Праца, нястатак...
Тры аплявухі,—
Вось і канчатак.

1906

ХЛЕБ

Мы і з сошкай ішлі, і з баронкай ішлі
Заслужыцца на ласку ў цябе,
І гной везлі, траслі на пусцейшай раллі —
Сеяць шлі аж па трэцяй арбе.

І свянцілі цябе, ідучы засяваць,
Выбіралі к сяўбе лепшы дзень,
А на лета цябе ўсёй сям'ёй шлі збіраць,
Сцераглі хмары, ўбачыўшы цень.

У калядны ж мароз, як шум дзікай зімы,
Слаў праклясцце і нам, і жыццю,
Шлі, не гледзя на ўсё, на ток досвіткам мы,
Шлі з цапамі па плату сваю.

І ўсё шчыра табе паслугоўвалі так,
Каб на воку нас, бедных, ты меў...
А ты што нам зрабіў, адплаціўся ты як?
Ці ты нас хаця чуць пажалеў?

За наш труд над табой, за пот, кроў над табой,
Як прыйшлося ды легчы на стол,—
Ты спынуўся ад нас за дзесятай гарой,
Ты счураўся замучаных сёл.

1906

ВЫ КАЖАЦЕ...

Вы кажаце: надта пяю я нявесела,
Пацехаў ніякіх не бачу ў людзей...
Пакіньце смяяцца! Вас праўда не ўсцешыла,
Няпраўды ж не знаю ў душы я сваей.

Як пеў я дагэтуль, так пець не сцураюся,
Жальбою маркоцячы песню сваю;
Я ў долю народа свайго узіраюся
І толькі аб гэтым для вас тут пяю.

Няхай свет пазнае ўсе песні бяздольніка,
Хай вораг-мучыцель дрыжыць з праўды слоў,
Быць вольным хай родзяцца думкі ў нявольніка,
Хай быць чалавекам захоча брат мой.

1906

АЎТАРЦЫ «СКРЫПКІ БЕЛАРУСКАЙ»

Чутка йграеш, гулка йграеш
Ты на скрыпачцы сваей,
К небу з думкай падлятаеш,
Шчасця зычыш для людзей.

Ўперагонку з салаўямі
Пайсці голас можа твой.
Грай жа, грай жа паміж намі!
Ваюй песняй з цемнатой.

Крэпкі струны тваёй скрыпкі,
Ў тваёй скрыпцы душа ё,
Ў руцэ сільнай смычок ліпкі
Лёгка ходзіць, як пярцо.

Павядзеш ты ім, і песня
Льецца — проста б слухаў век:
Неяк шчасна, то балесна
Сябе чуеш, чалавек.

Аб чымсь светлым, аб чымсь новым
Твая скрыпка грае нам;
Грае, грае, а ў ёй мова
Наша чуецца без плям.

Беларуса й яго жонку
Называеш ты людзьмі,
Беларусь, яго старонку,
Славіш песнямі сваймі.

Аж так хочацца, хоць сціха,
Тваёй скрыпцы ўтараваць,—
Піць з таго, што й ты, кяліха,
Аб чым граеш, апяваць.

Гэй, песнярка, болей, болей
Нам на скрыпцы сваёй грай!
Прывітаем хлебам-соляй,
Дзякуй скажа родны край.

Бедна нашая старонка,
Яе ж люд бядней яе:
Не апеты песняй звонкай,
І цяпер хто ж апяе?

Хто? — як кінеш так прыгожа
Для сваіх ты йграць людзей.
...Эх! іграй жа той, хто можа:
Плакаць будзе весялей.

1905—1907

КАСЦУ

Стукі, стук, стук, малаток!
Кляпі коску, мужычок,
Кляпі вастранька сваю,
А я песеньку спяю.
    Гоп, гоп, гоп!
    Я табе спяю.

Быў даўней народ хітрэй,
Не знаў стрэльбаў, дык аей!
Коскі шаблямі былі,
Ваяваць з імі ішлі.
    Гоп, гоп, гоп!
    Ваяваць ішлі.

Касу ў шыйцы адагне
І насадзіць, і махне;
Смерць таму, хто не сышоў:
Касой рэзалі ўрагоў.

Гоп, гоп, гоп!
Рэзалі ўрагоў.

І гарматаў быў не страх,
Грамада вялікі гмах:
Адзін ляжа, сто ідзе,
А хто ж роўны грамадзе?!
Гоп, гоп, гоп!
Роўны грамадзе?!

Дык і ты касу вастры,
І так хутка — раз, два, тры!
Ідзі з ёю на вайну,
А я йначай пець пачну.
Гоп, гоп, гоп!
Пець інакш пачну.

На вайну з травой ідзі,
Касі гладзенька, глядзі!
Перуны, грымоты б'юць,—
Ты касі, адважным будзь.
Гоп, гоп, гоп!
Ты адважным будзь.

Пяюць птушкі пад акном,
Лепшай долі даўно жджом...
Ну, досць коску ўжо кляпаць,
Час з калодкі уставаць.
Гоп, гоп, гоп!
Час ужо ўставаць!

1907

ВОРАГАМ БЕЛАРУШЧЫНЫ

Чаго вам хочацца, панове?
Які вас выклікаў прымус
Забіць трывогу аб тэй мове,
Якой азваўся беларус?

Чаму вам дзіка яго мова?
Паверце, вашай ён не ўкраў,
Сваё ён толькі ўспомніў слова,
З якім радзіўся, падрастаў.

Цяпер і вы загаварылі,
З апекай выйшлі, як з зямлі;
А што ж дагэтуль вы рабілі?
А дзе ж дагэтуль вы былі?

Ваш брат і цёмны, і галодны;
Хацінка свой зжывае век;
І век не знаў ён дум свабодных,
І крыўдзіў свой брат — чалавек.

Вам страшна нашай слёзнай песні
І жальбы страшна вам глухой?
Вам жудка сонца напрадвесні?
Мілей вам холад з цемнатой?

А што ж вам беларус такога
Пасмеў зрабіць, пасмеў сказаць?
Эх, трэба ўчыць яшчэ вас многа,
Як свайго брата шанаваць!

Эх, кіньце крыўдамі карміцца,—
Кожны народ сам сабе пан;
І беларус можа змясціцца
Ў сям'і нялічанай славян!

Напасцю, лаянкай напраснай
Грудзей не варта мазаліць!
Не пагасіць вам праўды яснай:
Жыў беларус і будзе жыць!

Не столькі «хамскія» натуры
На карках вынеслі сваіх!
І свіст даношчыкаў пануры,
Паверце, не запудзіць іх!

К свабодзе, роўнасці і знанню
Мы працярэбім сабе след!
І будзе ўнукаў панаванне
Там, дзе сягоння плача дзед!

1907

Я НЕ ДЛЯ ВАС...

Я не для вас, паны, о не,
Ў час вольны песенькі складаю,—
Што спала ў сэрцы там на дне —
Буджу і ў свет на суд пускаю.
Я не для вас, паны, о не!

Я не для вас, паны, о не,
Падчас збываюся спакою,
Калі ў вачах сляза блісне,
Маркотнай вызвана душою,—
Я не для вас, паны, о не!

Я не для вас, паны, о не,
Свае дні лепшыя марную,—
У вечнай з мукамі вайне
Жыву і радасці не чую —
Я не для вас, паны, о не!

Я не для вас, паны, о не,
Падняць скібіну слова рвуся
На запусцелым дзірване
Сваёй старонкі Беларусі,
Я не для вас, паны, о не!

Я не для вас, паны, о не,
Над доляй плачу свайго люду,
З гразёй змяшалі б вы мяне
Сваёй нікчэмнасцю прыблудаў...
Я не для вас, паны, о не!

Я не для вас, паны, о не,
Пяю. Вам не паняць мучэння;
Вам ваша сэрца не дрыгне
На голас братняга цярпення,
О, не дрыгне, паны, о не!

Я не для вас, паны, о не!..
Адною ўцехаю жыццё вам,
Знячулі ў сытасці, віне,
Вас не разжаліш праўды словам,
О, не разбудзіш вас, о не!

Я не для вас, паны, о не,
А я для бедных і загнаных,
Я з імі мучуся ўраўне,
Ў адных закут з імі кайданах...
    Я не для вас, паны, о не!

Я не для вас, о паны, не!..
Я — для тых цёмных, нешчаслівых.
Ад іх і водгаласак мне
Прымчыцца па лясах, па нівах,
    А не ад вас, паны, о не!

1907

ПЕРАД СЕМУХАЙ

Гаю, гаю, гаю,
Схаджу да дубровы,
Насяку там маю
Ахапак здаровы.

Будзе тут бярозка,
Будзе тут рабінка,
Будзе клёну горстка,
Будзе і калінка.

Перад хатай нізкай
Пасаджу я дрэўцы,
Ад аконцаў блізка
Падбяру ім месца.

Ой, кумы, кумочкі,
Міла паглядзеці,
Як пачнуць лісточкі
Трэсціся, шумеці,

Шаптаць, гаманіці
Ціха між сабою,
Галоўкі хіліці
Тут жа нада мною.

І мне здасца ў хаце,
Што дрэўцы бясконца
Раяцца, як даці
Долю мне й старонцы.

1907

ПЕРАД БУРАЙ

Што бачу? — ўсё ціха, ўсё спіць пад няславай...
Ці ж праўда? — няўжо гэта вораг асіліў?
Няўжо ўсе байцы за народную справу
Тыранамі зможаны, леглі ў магіле?

Няўжо ўвесь народ упаў гэтак нікчэмна
І даўся без голасу дэспату ў рукі?
Няўжо дух свабоды, дух сілы мяцежнай
Замёр і не ўскрэсіш ніякай прынукай?

Ці ж мала няшчасцяў, ці ж мала слёз мора?
Ці ж мала кайданаў, мучэнняў не ў меру?
О не! Штосьці сэрца іначай гавора,—
Я гэтакай цішы не веру, не веру!

Так толькі бывае прад летняю бурай —
І птушка замрэ, й пагляд сонца нясмелы,
На небе ж збіраюцца хмура за хмурай,
І гром заграхоча, і дрогне свет цэлы!

1907

ЦІ Ж ГЭТА МНОГА?!

Ад свету, ад бога
Жадаю нямнога:

Зямелькі з валоку,
К ёй шнур неўдалёку,
З святлічкай хацінку,
За жонку дзяўчынку,
Кусок салца к хлебу,
Рубля на патрэбу,
Здароўя чым болей,
Крыху долі, волі —

І ўсё! больш нічога...
Ну, ці ж гэта многа?!

1907

УСТАНЬ

Устань!
Ўсе, глянь,
Пайшлі...
І вот —
Свабод!
Зямлі!
А ты —
Святы —
Закіс,—
Звёў хлеб,
Аслеп,
Азыс.
Эх, бой,
Як стой,
(Зазлуй),
Злаўчы,
Крычы,
Ваюй!

Ці так
Бядак
    Прапаў,
А мо
Ты б што
    Дастаў?!

1907

РАЗЛАД

Куды ні глянеш — людзі, людзі,
Куды ні глянеш — шэльмы, шэльмы,
Куды ні глянеш — б'юцца ў грудзі,
Што значыць: правільныя вельмі.

Адзін накраў — багацце ўмножыў,
Другі згалеў, галей сабакі...
Бяду нажыці ўсякі можа,
Бяды пазбыціся — не ўсякі.

Аслу з напоўненай машною
Леў акаваны лапы ліжа...
Рака затоўчана крывёю,
Ўдава заводзіць каля крыжа.

Дабро і зло — ў аднолькай мерцы;
Свіння святыя думы блоце,
Вужакі сыкаюць на сэрцы,
Душа валяецца ў балоце.

Крутым хвастом на ўсе староны,
Як сучка, доля меле, дзеле:
Адным спраўляе пахароны,
Другіх склікае на вяселле.

Няпраўда праўду акілзала
І едзе людскасці па спіне,
А чалавек — ком гною, сала —
Быдлём, сляпнём жыве і гіне.

Адзін чорт весел, зубы скаліць,
Загаціў пекла да варотаў;
Рад шэльма: польку з ведзьмай валіць...
Такі разлад — яго работа!

1907

Я НЕ ПАЭТА

Я не паэта, о крый мяне божа!
Не рвуся я к славе гэткай німала,
Хоць песеньку-думку і высную можа,
Завуся я толькі — Янка Купала.

Славу паэтаў разносяць па свеце,
Вянкі ўскладаюць і звоняць пахвалай,
Я ж ціха йграю, хто ж ціхіх прымеце?
Ат! ведама, з вёскі — Янка Купала!

Кожны край мае тых, што апяваюць,
Чым ёсць для народа ўпадак і хвала,
А беларусы нікога ж не маюць,
Няхай жа хоць будзе Янка Купала.

Доляй убогі, ён ціхі, нясмелы,
Бяда, яго маці, узгадавала,
Слёзы пагарды п'е толькі век цэлы,
От, ведама, просты Янка Купала.

Песні пачаў пець той мовай убогай,
Якой пагарджаюць горка, нядбала.
Пэўна і песняў счураюцца многа,
От, ведама, здумаў Янка Купала.

Шчасце так рэдка над светам усходзе;
Усё ж досыць бывае меці хоць мала,—
Долю каб бачыў у родным народзе,
А быў бы шчаслівы Янка Купала.

Эт, з часам людзі ўпадаюць на сіле,
Смерць скосе, глядзі — і больш крыжам стала;
Нехта спытае: хто ў гэтай магіле?
А надпіс пакажа: Янка Купала.

1905—1907

КАМУ ВАС, ПЕСНІ?..

Каму вас, песні, я нясмелы
Тут буду пець, снаваць з душы,
З душы няшчаснай, набалелай,
Аж змучан, згіну дзе ў глушы?

Ці для тых цёмных, нешчаслівых,
Што не патрапяць прачытаць,
Ці для тых светлых, а зласлівых,
Што не захочуць вас і знаць?

О! веру, веру, што загнаны
Мяне не здрадзіць мой народ,
Але ён цёмны й акаваны,
І бедны думак яго ўзлёт.

І вы, душы маёй тварэнні,
Ў нязнанні будзеце марнець;
Таптаць вас будуць без сумлення,
Пацук рукопісі патнець.

Аж нейкі ўчоны моль з прыпадку
Натрапіць, з пылу абтрасе,
Пачне чытаць вас ад пачатку
З-пад акуляраў на насе.

Прагледзе й скажа: «Матар'ялу,
Каб прасачыці быт людзей
На Беларусі, тут нямала;
Жаль толькі, што няма усей,

Усей рукопісі панурай.
Хвалько паэта, знаць, не раз
Цаніць даваў яе для шчураў;
А шчуры — спраўджана і ў нас —

Істоты подлыя, нізкія,—
Пяўцоў ім думкі не ў карысць;
Ім праў навукі хоць якія,
Дабро чужое рады грызць.

Ды ўсё ж рукапісі я гэтай
Так не астаўлю і вазьму, —
Аб ёй і кім быў той паэта
Складу артыкул па-свайму.

Часць вершаў ў друку апыніцца,
Не знішчаць мышы іх зусім;
Пясняр «з народа» ўзвесяліцца,
Што ё ў газетах і аб ім»...

Так будзе думаць моль вучоны
І рэшты аркушаў шукаць.
. . . .
Спалі вас, песні, дым чырвоны,
Чым мае гэткі лёс спаткаць!

1905—1907

З МАІХ ПЕСЕНЬ

Што нахлыне ў душу,
Што сасню вечаром,
Праз што вочы рашу,—
Усё выллю пяром.

Усё выллю і ў свет
Песняй лётнай пашлю,—
Няхай з віхрам услед
Аблятае зямлю!

Хай лятае ўвакруг
Над скаванай зямлёй,
Дзе спяць сіла і дух,
Дзе брат свой, як не свой!

І тых будзіць, хто спіць,
Хто цярпіць без віны;
Няхай гулка грыміць,
Як званы, перуны!

1905—1907

Я НЕ СОКАЛ...

Я не сокал зоркавокі,
Не арол адважны,
Што так думна за аблокі
Ўзносіцца з іх кажны.

Нават я не салавейка,
Што пяе так слаўна,
А я толькі верабейка,
Ўзрошчаны пад Гайнай.

Як ён, край шаную родны,
Не ляту ў чужыя,
І з зімой б'юся халоднай,
Хоць-та сэрца ные.

Як ён, сеў бы дзе на плоце
І песні чырыкаў.
Людцаў родных бы ахвоціў,
К лепшай славе клікаў.

Як ён сад — я хатку, поле
Люблю, хоць не маю.
З верабейкавай і доля
Мая роўна, знаю.

Верабейку стужа змора
Або ястраб схваце,
Мяне ж зломе маё гора,
Ў зямлю кіне спаці.

Над магілаю крыж з хаткай
Паставяць мне людзі,
Верабейкава ж дзіцятка
Нада мной пець будзе.

І мне будзе смуткаў меней,
Лежачы ў заперці...
За жыцця — слёзы, цярпенне,
А песні па смерці.

1905—1907

ЗМАЧУ ПЁРКА...

Змачу пёрка ў атрамэнту
Ды як чыркну па паперы,—
Крэнту-мэнту, крэнту-мэнту,—
Як быкі, стаяць літэры!

Глянем, у адной з іх кучы
Прачытаем: «усе брацці!»
У другой — гоман траскучы:
«Няма невукаў у хаце!»

А ўжо ў трэцяй, дык свабоду
Бачыш вольную пад неба;
А ў чацвёртай — «для народу
Досыць грошы, досыць хлеба!»

А хто гэта прачытае,
Скажа: добра напісана;
Скажа: нешта й мужык знае,
Дарма, што бядней ад пана!

Дык калі вось атрамэнту
Крыху выллю на паперы,—
Крэнту-мэнту, крэнту-мэнту,—
Як быкі, стаяць літэры.

1905—1907

* * *

Хоць ты, сэрца, лопні, трэсні,
Хоць ты выгані, пан, з хаты,—
Буду пець я свае песні
Ці то ў будні, ці то ў святы!

Думкі, оды пець я буду,
Каб усякі весяліўся,
Каб для гэтага тут люду
Свет інакшы адчыніўся!

Каб на полі ці на лузе,
Ці працуючы ля дому,
Ці у лесе, ці пры плузе
Пеў ён песні па-сваёму!

Каб ніколі не чураўся
Сваёй родненькае мовы,
У якой узгадаваўся,
Хоць забыўся дзеля новай.

Дык пець буду табе, людзе,
Каб працёр свае ты вочы! —
А шмат лепей табе будзе,
Як адрозніш дзень ад ночы.

Бо ты ж надта цёмны, браце,
Як тытун у табакерцы,—
Хоць не воўк — жывеш у хаце,
Хоць ты маеш душу, сэрца.

О, я знаю: сэрца маеш,
Бо па свінцы нават плачаш,—
А што мовай пагарджаеш,
Дык ты гэтага не бачыш.

Гэй, прасніся, беларусе!
Усе людцы паўставалі.
Гэй, прасніся, беларусе!
Усе праўдачку пазналі.

1905—1907

АДПОВЕДЗЬ

Вы, паны, мяне з песняй к сабе прызываеце,—
Майго люду апець справядлівую справу;
Рай, ніколі нясиёны, вы мне адкрываеце:
Знайду, кажаце, ў гэтым і долю, і славу...

Шумна вецер пяе песню дзікую, жвавую
Над зямлёй, злітай потам людскім і крывёю;

Не ганюся, паночкі, ой не, я за славаю:
Чую — доля не ўзыдзе мне светлай зарою.

Чую я, чуе сэрца маё жаласлівае,
Душа ные, а болем здымаюцца грудзі:
Як радзіўся, ішло ўсё са мной нешчаслівае,—
Не пацешылі ў смутку і добрыя людзі.

Мяне маці мая не пацешыла родная:
Над калыскай пяяла аб цяжкай нядолі;
Яе песням зіма ўтаравала нягодная
Віхар гэтыя песні разносіў па полі.

Як падрос, дужы стаў, пазнаў свет, не пацешыла
Мяне моладасць, поўная зводных надзеяў:
Холад, голад, бяду на маіх плячах вешала,
Ласк за гора сваё з ёй не бачыў нідзе я.

Не было для мяне на куце месца вольнага,
На маю беднату паглядала з насмешкай,
У парозе было маё месца, бяздольнага,
За парогам калючкамі слалася сцежка.

Не пясцілі мяне ручкі дзевачак белыя,
Не шаптала мне слоўцаў сардэчных каханне;
Як пустэльнік, забыты людзьмі, я дні цэлыя
Жыву так і маркочуся з рання да рання.

Як цыган той, па свеце век цэлы бадзяюся
Без прытоння, без родненькай, цёпленькай хаткі;
Над чужой працай з сіл маладых выбіваюся,
Светлай веры у будучнасць нікнуць астаткі.

Так, паночкі, у будучу славу не верыцца,
І пустых абяцанак мне слухаць няміла;
А што ў сэрцы маім і душы цяпер дзеецца,
Буду пець, громка пець, пакуль возьме магіла.

Буду пець не за славу, праз вас абяцаную;
Буду пець, бо люблю свайго краю паляны.
Буду пець, бо люблю сваю песню загнаную;
Буду пець, бо мне дар гэты доляй пасланы.

1905—1907

ЯК ПАЙДУ Я, ПАЙДУ...

Як пайду я, пайду па загонах,
Па мазольным аратых сляду,
Па лугах і па борах зялёных,
І па сёлах убогіх пайду.

На жалейцы сваёй, на гудлівай
Там я песні пачну распяваць;
Прыслухайся, шчасліў, нешчаслівы,
Думкі лепшы хачу вызываць!

Я для нівы пагудку зайграю,
Каб радзіла спарней дабрыну,
Каб — баронку стаўляй к жытцу з краю —
І ўтрымала жытцо барану.

Я грудзямі прыльну к сенажатцы,
Маліць стану даваць больш сянца,
Вечна ў кветках каб ёй красавацца,
Кветкі шчасцем цвілі б для касца.

Пушчы гукну, каб гордай, скупою
Не была, дроў давала людзям,
Памагла ваяваць ім з зімою;
Шумаў бору падслухаю сам.

А прыйду к свайму ў вёсачку люду,
Пачну з хаткі да хаткі хадзіць,
Жалець сэрца, душы там не буду,
Буду пець, буду йграць і будзіць.

1905—1907

ПА ЖЫЦЦЕВАЙ ПУЦЯВІНЕ

Па жыццёвай па цярністай
Пуцявіне йду,
А за мной мая нядоля
Гоне ўслед бяду.

Бяда чорная такая
Сунецца, бяжыць,
Слёзы, жаласць насылае,
Аж трудненька жыць.

Смутна, смутна, цурком слёзы
Льюцца з-пад павек,
Хоць бы йшла ўжо смерць-магіла,
Чымся так жыць век!

Эй, пайду я ў бор шумячы,
Песню запяю,
Перад лесам выллю скаргу
Горкую сваю.

Дзе ты, доля, дзе ты, воля?
Не знаць, не чуваць;
Глуха стогнуць дубы, хвойкі,
Галіны трашчаць.

Каб, здаецца, абняў елку,
Сагрэў бы сабой,
А з людзьмі так неяк зімна,
Жудка, божа мой.

Акавала сонца праўды
Няпраўды зіма,
І як жыці, што чыніці?
Разгадкі няма.

Толькі чорная нядоля
Сунецца, плыве,
Хоць змагаюцца з ёй, гоняць,
А яна жыве.

1905—1907

З ПЕСЕНЬ НЯДОЛІ

Шумныя бярозы
Пабяліў мароз.
Хацеў бы я плакаць,
Дый не маю слёз.

Хацеў бы я пеці
Аб сваёй бядзе,
Дый мне сэрца ные,
Песенька не йдзе.

Хацеў бы, каб зімаў
Строгіх не было,
Каб зарэла цягам
Летняе цяпло.

Хацеў бы, каб доля
У хатцы жыла,
Каб з бурлівай рэчкай
Нядоля сплыла.

Хацеў бы, каб воля
Гуляла са мной,
Каб сонейка грэла,
Як грэе вясной.

Але, божа мілы!
Долі не відаць,—
Кайданы няволі
На руках звіняць.

Няма вясны, сонца,
Светлых дзён няма,—
Марозам марозіць
Строгая зіма;

Марозам марозіць,
Снегам адзяе,
На работу гоніць,
Есці не дае.

Эх, пайду я ў поле
Долечкі шукаць
З востраю касою,
Як на сенажаць!

Ой, пайду я ў поле,
Як бы на вайну,
Шукаючы волю,
Шаблячкай махну!

Можа ўзойдзе доля
Ясненькай зарой,
Можа бліснe сонцам
Воля нада мной!

1905—1907

З ПЕСЕНЬ АБ СВАЕЙ СТАРОНЦЫ

Невясёлая старонка
Наша Беларусь:
Людзі — Янка ды Сымонка,
Птушкі — дрозд ды гусь.

Поле — горы ды каменне,
Потам зліта ўсё,
Сенажаць — адно карэнне,
Сівец ды куп'ё.

Родзе шнур несамавіта,
Колькі б працы ўнёс,—
Ячмень з сажай, з званцом жыта,
З сірэпкай авёс.

Небагатыя і вёскі,
Садоў ў іх не знаць,
Толькі часам дзе бярозкі,
Як тычкі, стаяць.

А па вёсках люд убогі,
Век бяда ў крук гне,
Вечна ў лапцях гное ногі,
Зрэб'е спіну тне.

Цёмны, цёмны народ гэты,
Трудна і сказаць,
Абарваны, неадзеты,
Не ўмее чытаць.

З яго кожны насмяецца,
Назаве дурным...
Бедны люд... так бы, здаецца,
Плакаў разам з ім.

Так няміла, як магілай,
Неяк выдае
Беларусь, мая старонка,
Дый люблю ж яе.

Я, калі б з ёй разлучыўся,
Плакаў з усіх сіл...
Эй, бо дзе воўк урадзіўся,
Яму куст той міл!

Дома голаду дазнаю,—
З'ем хлеба, вады...
Горай жыці ў чужым краю,
Болей слёз, нуды.

Там не знойдзеш братніх сэрцаў,
Там кожны чужым,
Будзеш жыць з нудой у спрэчцы
Ды адзін-адным.

Песню родную зацягнеш,
Хто пачуе, хто?
Там любіць свой край прысягнеш
Лепей, як жыццё.

1905—1907

ГЭТА КРЫК, ШТО ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ

Ці завылі ваўкі, ці заенчыў віхор,
Ці запеў салавей, ці загагала гусь,—
Я тут бачу свой край, поле, рэчку і бор,
Сваю матку-зямлю — Беларусь.

Хоць гарыста яна, камяніста яна,
Выраб'ю па калена, што сею, расце,
Дый люблю ж я яе, шкода хаткі, гумна:
О, такіх няма, мусіць, нідзе!

З саламянай страхой мая хатка, гумно;
Непачэсна, што праўда, віднеюць яны,
Дый на іх жа сваёй клаў рукой бервяно
І зямлю раўнаваў пад звяны!

З саламянай страхой мая хатка, тачок!
Многа чутак наводзяць і дум на душу;
Я у сне бачу іх, помню кожны разок
І у сэрцы, як веру, нашу.

Хатка сведкай была, як пазнаў божы свет;
З хаткі бегаў да школы вучыцца чытаць;
Пры лучыне не раз гаварыў казкі дзед;
У двор з хаткі хадзіў зарабляць.

У тачок збожжа, сена я клаў кожны год;
У ім першы раз Зосі сказаў, што люблю...
У ім з дзеткамі после збіраў умалот
І цяпер пры ім лазню таплю.

А хоць гора зазнаў, знікла доля навек,
Зося парыць зямлю, у свет дзеці пайшлі,—
Тут жа неяк прывык да ўсяго чалавек,
Прырос неяк, як корч да зямлі!..

Тут усякая рэч як гавора з табой:
І крывая бярозка, і столетні дуб,
Снег халоднай зімой, траўка летняй парой,
І асвер, і абцінены зруб...

А бурлівы ручай і зялёненькі сад! —
Хоць, брат, сэрца аддай і душу хоць аддай!..
Сам садочак садзіў гадкоў дваццаць назад,
    А цяпер жа вялікі, як гай!

З садам гэтым я зжыўся, як з хаткай сваёй;
Знаю, колькі з яго маю яблык і сліў;
Ночак шмат скаратаў у ім з Зосяй даўней,
    Шмат чаго у ім я перасніў!

Ой, бывала, як сонейка блісне вясной,
То ж то рай, далібог! — захліпаецца дух,—
Як на ўсе на лады, на садок увесь той
    Засвяргоча рой птушак-пяюх!

Тут кукуе зязюля, ці шмат пражыву;
Там чырыкае шпак, там пяе салавей;
Тут крычаць вераб'і і клююць крапіву;
    А на ўсё сонца грэе цяплей і цяплей!..

Цяпер глянь, браце, вокам на поле, на луг,
На сівец-сенажаць, на вузкія шнуры,
Дзе свістала каса, барабаніў дзе плуг,
    Дзе з зары працаваў да зары.

Тут даўгі-даўгі шнур зелянее з аўсом;
Бліжэй гоні адны, на іх — бульба у шар;
А там далей даўгі шнур віднее з жытцом;
    А там голы, як бубен, папар.

Пасяродку аўса галавісты лянок
Зелянее, інакш адбівае сабой;
Там вусаты ячмень, а там далей на бок
    Ад ячменю — дзірванчык з лазой.

Ды і што гаварыць — дзе я толькі гляджу,
Бачу родненькі край, сваю матку-зямлю;
Тут і людзі... ат... што!.. аб іх после скажу...
    Долі іх надта ж я не люблю!

А вот як не любіць гэта поле, і бор,
І зялёны садок, і крыклівую гусь!..
А што часам тут страшна заенча віхор,—
    Гэта енк, гэта крык, што жыве Беларусь!

1905—1907

А ХТО ТАМ ІДЗЕ?

А хто там ідзе, а хто там ідзе
У агромністай такой грамадзе?
— Беларусы.

А што яны нясуць на худых плячах,
На руках у крыві, на нагах у лапцях?
— Сваю крыўду.

А куды ж нясуць гэту крыўду ўсю,
А куды ж нясуць напаказ сваю?
— На свет цэлы.

А хто гэта іх, не адзін мільён,
Крыўду несць наўчыў, разбудзіў іх сон?
— Бяда, гора.

А чаго ж, чаго захацелась ім,
Пагарджаным век, ім, сляпым, глухім?
— Людзьмі звацца.

1905—1907

МОЖНА...

Можна хатку убраць тынкаваннямі з плесні,
Можа віхар нядоляй заенчыць над ей,
Можна пець салаўіныя шумныя песні,
Што шчаслівы ўвесь свет, няма гора ў людзей.

Можна свет упрыгожыць у кроў і пажары,
Можа гром загрымець і паслаць перуны,
Могуць гінуць нявінныя ў бітвах ахвяры,
Можна слабым, нязбройным надзець кайданы.

Але ёсць жа вялікая праўда на свеце,—
Праўда, сілаю роўная сонца агням,—
Цяпер спіць, але ўстане і бляск свой расквеціць,
За сваё паніжэнне адплаціць людзям.

1905—1907

* * *

Я відзеў душы сільныя,
Якім віхры ўсміхаліся
І пелі песні дзіўныя,
Каб выйшлі і змагаліся;

Змагаліся з няпраўдаю,
Змагаліся з кайданамі,
З кайданамі пякельнымі,
З людскіх касцей каванымі.

І выйшлі людзі сільныя
На бітву на крываваю,
Дый смерцяю акрыліся,
Хоць несмяротнай славаю.

І толькі плакаць хочацца
Над гэтымі ахвярамі,
Над гэтым краем змучаным,
Над гэтымі цяжарамі.

І толькі плакаць хочацца,
Прад цэлым светам жаліцца,
Што так зямелька родная
З ног ад нядоліваліцца!

1905—1907

З ПЕСЕНЬ БЕЛАРУСКАГА МУЖЫКА

Я — багач, я — магнат! —
Усім рад, усім сыт!
Што мне пан, што мне кат?! —
Цэлы свет мне адкрыт!

Я усё закляну,
Усё сілай папру,—
З гор зраблю даліну,
А з далінкі гару!

Затрымаю ваду,
Цёмны бор павалю,
А як з сошкай пайду,—
Увесь свет накармлю!

Кажуць, кволы дух мой...
А ўсё ж я маладзец:
Замахаю касой —
Трупам ляжа сівец!

Кажуць, крыўджу людзей...
Ах, каб іх жа багі! —
Ці ж не з працы маей
Карыстае другі?!

Эй, дуж я да ўсяго —
На раллі, на лугу!
Толькі гора свайго
Я змагчы не магу!..

Толькі шнур мой вузкі
Град аполе, пажне,
І залом ведзьмакі
Заплятуць на мяне.

Толькі ў хатцы маей
Зімой свішча віхор,
Хлябок вынесе змей,
Дроў не дасць панскі бор.

Толькі, як памру я,
Прападаю, як мыш,—
Няма хоць бы гнілля
На труну і на крыж...

Толькі, як памру я,
Не ўмірае бяда,—
Хоць з магілкі маей
Насып змые вада.

1905—1907

Я МУЖЫК-БЕЛАРУС...

Я мужык-беларус,—
Пан сахі і касы;
Цёмен сам, белы вус,
Пядзі дзве валасы.

Бацькам голад мне быў,
Гадаваў і карміў,
Бяда маткай была,
Праца сілу дала.

Хоць пагарду цярплю,—
Мушу быць глух і нем;
Хоць свет хлебам кармлю,—
Сам мякіначку ем.

З цяжкай працы маей
Карыстаюць усе,
Толькі мне за яе
Няма дзякуй нідзе.

Глянь, высокенькі бор,
Вокам нельга прабіць;
Загудзеў мой тапор,—
Як блін, поле ляжыць.

Сошку з вышак сцягнуў,
Кабылічку ўшчаміў,
Плечы трохі прыгнуў,—
Лес на пахань зрабіў!

Дый засеяў кусок,
Потым з жонкай пажаў...
Пан пшанічкі тачок —
Люба глянуць — наклаў.

Дык вось, людцы, які
Я мужык-беларус!
Пад ілбом сінякі,
Цёмен сам, белы вус.

Эй, каб цёмен не быў,
Чытаць кніжкі умеў,—

Я б і долю здабыў,
Я б і песенькі пеў!

Я б патрапіў сказаць,
Што і я — чалавек,
Што і мне гараваць
Надаела ўвесь век.

1905—1907

ВОСЬ ТУТ І ЖЫВІ...

Няма хлеба, няма солі,—
Чужому рабі;
Няма шчасця, няма долі,—
Вось тут і жыві!

Во зіма,— мароз вялікі,—
Дровы ў Мінск цягні;
Дзеткі змёрзлі: енкі, крыкі,—
Вось тут і жыві!

Прайшла зімка, цёпла стала,
Вясна на зямлі,
А тут корму, хлеба мала,—
Вось тут і жыві!

Вясна, лета — час рабочы:
Ары, касі, жні;
Пот крывавы заліў вочы,—
Вось тут і жыві!

Прайшло лета, прыйшла восень,—
Падаткі нясі,
А дзяцей абдзёртых восем! —
Вось тут і жыві!

Вот і будзь шчаслівы, браце,
Долі не кляні:
Холад, голад, бяда ў хаце,—
Вось тут і жыві!

Працуй цяжка дні і ночы,
Пагарду цярпі;
Сказаў праўду — дзяруць вочы,—
Вось тут і жыві!

У палацы п'юць, гуляюць,
Свецяцца агні;
Мяне ж з хаты выганяюць,—
Вось тут і жыві!

1905—1907

ЧАГО НАМ ТРЭБА

Трэба нам, трэба перш-наперш хлеба,
Хлеба, каб стала на цэленькі год,
Дроўцаў палена, конікам сена,
Капейку якую сабе на зварот.

Трэба нам, трэба, як сонца з неба,
Лепшы, даўжэйшы зямелькі шнурок,
Сытай скацінкі, новай хацінкі,
Каб красаваўся пры хатцы садок.

На свята скварку, часам і чарку,
Булкі і сыра гасцей частаваць,
Цэлы адзетак, кніжак для дзетак,
Трэба нам школы па вёсках прыдбаць.

Роўнай дарогі, ботаў на ногі,
Мультану жонцы на лепшы каптан;
Жыць смела ў хатцы і не баяцца,
Каб не ганялі у воласць, у стан.

Доктара трэба, шпіталь нам трэба,
Дарма лячыліся б дзе бедакі;
З торбай жа ў старасць каб не цягацца,
Трэба устроіць прытулак такі.

Ой, многа, многа для вёскі ўбогай
Трэба ўчыніці, каб добра жыла,—

Не плакаць толькі, не раніць болькі,
Болькі, якую нядоля дала.

Працай ўсё зможам, новы быт зложым,
Гора затопчам сільнай нагой,
Зможам нядолю, зможам няволю,
Светач запалім шчасця свайго!

З'яснеюць ночы, высахнуць вочы,
Злітыя горкай бядноты слязьмі;
Голад загіне, бяда пакіне!
Долю мець будзем,— эй! будзем людзьмі!

1905—1907

ЛЮБІМОСЬ, МАЕ СУСЕДЗІ!

Любімось, мае суседзі!
Кіньма сваркі, звадкі;
Жыйма, як родныя дзеці
Адной нашай маткі!

Што ты маеш з сваёй звадкі,
З дзікай ненавісці?
Людзі толькі насмяюцца,
І ўсёй той карысці.

Людзі толькі насмяюцца,
Ўрагі скарыстаюць,
Над душой чорт запануе,
Ўнукі цябе злаюць.

А пачнема жыці ў згодзе
Ў пачцівай, харошай,—
Знойдзем долю, знойдзем волю,
На зваротак — грошы.

Ўрагам нашым прыступіцца
Трудна тады будзе,
Ды ў суседзяў ласку маюць
Згодлівыя людзі.

Дык любімася, суседзі!
Кіньма сваркі, звадкі;
Жыйма, як родныя дзеці
Адной нашай маткі!

1905—1907

КАСЬБА

Бяжыць час дзень за днём,— скуль вазьміся Пятрок
Наляцеў і пагнаў к касьбе жыва людзей;
Пайшлі ў ход малаток, і каса, і брусок,—
Стукі-бразь, маху-шась, а дружней, а бардзей!

Свішчуць косы ў траве, проста дзіва, гульба;
Размахаліся рукі, ўзыгралася кроў,
Сонца паліць агнём, пот ліецца з ілба —
Абмахнуў рукавом ды і далей пайшоў.

І пракос у пракос вырастае, як стой,—
Пан з карэтай бы пэўна праехаў між іх.
Эх, аддаўся рабоце люд бедны з душой!
Калі есць — як бог даў, як рабіць — за траіх.

Махай дружна касой, пакуль згіне раса —
Куй жалеза, пакуль не астыне яно!
Рэж аселіцу, брат, калі зрэзаў гумно,
А там далей — на лог няхай мчыцца каса.

Люба выйсці, прайсці па лагу, па гумне:
Гоман нейкі стаіць, сенам пахне укруг;
Ляжыць трупам трава, як народ на вайне,
А ў траве конік шастае, радуе слух.

Вось падвяла крыху. Жыва, бабы, на лог!
Трэба скошанае разбіваць, аграбаць.
Сюды-туды!.. глядзі, ўжо пракосы ў валох;
Глядзь... і копамі ўбралі усю сенажаць.
. . . .

Дружна йдзі, бедны люд, калі сонца к касьбе
Кліча з неба ды голадам мучышся ты;

Рэж траву, дабывай долю сілай сабе,
З часам выйдзеш і ты з беднаты, з цемнаты.

Дружна йдзі, бедны люд, і з зары да зары
Працуй, біся, не гніся пад лямкай цяжкой,
І за праўду сваю, дачакаўшы пары,
З касой вострай сваёй дружна, смела пастой!

1905—1907

СЯЎЦУ

Зблiжаецца лета к адходу,—
Дзе-нідзе зляцеў ліст чырвоны;
Павесіўшы лубку на шыі,
Выходзе сявец на загоны.

І поўнай мазолістай жменяй
Жытцо па раллі раскідае,
Хавае ў зямельку надзею,
Што возьме з сяўбы? — не згадае.

Ці, можа, цяпер вот, увосень,
Чарвяк яго працу падточыць,
Ці снег у разводдзе падпарыць,
Ці ўлетку грады падрузгочаць,

Ці знішчыцца ў пуньцы пажарам,
Ці так ад якой-небудзь прыгоды —
Такія, ах! горкія думкі
Сяўца абсядаюць заўсёды.

А ён не зважае на гэта,—
То ўвосень, то цёплай вясною
Арэ, барануе і сее
Сваёй мазалістай рукою.

Тут кожны, сяўца хто пабача,
Стары, ці малы, ці кабета,
— Радзі, пажамы, божа! — кажа,
А лёгка ж на сэрцы чуць гэта!

— Радзі, памажы, божа! — скажам
І мы сяўцам ўсякага роду,
А з зерня, што добрага севу,
Збяруць яны й добрую ўроду.

1905—1907

ЗІМА

Прыйшла зіма халодная,
Нягодная зіма,—
Цярпі, зямелька родная,
Няма жыцця, няма.

Прыцьмілась сонца яснае,
Прыціх шум баравы;
На полі пустка страшная —
Ні збожжа, ні травы.

Снег белы мёртва сцелецца
Пасцеляй грабавой,
Сапе, шуміць мяцеліца,
Мяце снег, як мятлой.

Мароз, як кат бязжаласны,
Ў лёд рэчкі акаваў,
Стральбой сваёй бязрадаснай
Па сценах біць пачаў.

Стральбой сваёй праклятаю
Ў лёт слабых птушак б'е,
Пры хаце і за хатаю
Спакою не дае.

Хаваюцца ў будоўліны
Жывёла і народ,—
У снег зямлі абноўленай
Не міл для іх паглёд.

Ваўкі па сцежках шляюцца
І ночкаю, і днём

І жудка разлягаюцца
Магільніцкім выццём.

О, гора падарожнаму
Іх стада напаткаць!
Не жыць неасцярожнаму,
Радні не аглядаць.

І вырвуць вочы ясныя,
І выхлебаюць кроў,
І пойдуць далей, страшныя,
Шукаць ахвяр ізноў.

Ой, жудасна-халодная
Ўзгулялася зіма,
Цярпі, зямелька родная,
Няма жыцця, няма.

Цярпі, старонка родная,
Мучэнне пі да дна,—
Міне зіма нягодная
І ўскрэсне зноў вясна!

1905—1907

МАЯ ХАТКА

І старая, і крывая
Хатачка мая,—
Уся злеплена, як будка,
З аднаго гнілля.

На страсе, як на балоце,
Зрос зялёны мох;
Каты, часам і сабакі
Лазяць па вуглох.

Па дзве шыбы у ваконцы,
І тыя з лучын,
Адны нізенькія дзверцы,
Ганачак адзін.

І ў сярэдзіне у хатцы
Бедна, хоць ты плач:
Непачэсна выглядае,
Бо я ж не багач.

Яе сцен не склютавана,
Няма ў ёй святліц,
З друзу выбіта падлога,
Столь яе з драніц.

Як увойдзеш — пры парозе
З гліны печ стаіць,—
На ўсю хату, як ураднік,
З-пад ілба глядзіць;

А пад печкай — маіх курак
Хаткі-катухі,
Там, як трэба мне ўставаці,
Пяюць петухі.

Напроць печы з дзвюх пліт жорны,
Ля жарон — палок,
Над палком тарчыць пад бэлькай
Коска і брусок.

На куце пад абразамі
Стол стаіць, як пан;
Дзве пры ім таўстыя лаўкі
І адзін тапчан.

Дык во, знайце ж маю хатку,
Родную маю! —
У ёй цэлы век жыву я,—
Ем, працую, сплю.

Хоць старая, хоць крывая,
З аднаго гнілля,—
Не аддам яе нікому,
Бо яна мая!
Бо яна мая!

1905—1907

ЛАПЦІ

Не праклінайце
Лапцяў ліповых,
Не пагарджайце
Лапцяў лазовых.

З імі шануйце
Цяжкую працу,—
Лапатнік корміць
Пана з палацу.

З часам жа лапці —
Гаю, ой, гаю! —
Выпра дастатак
З нашага краю.

Людзі абуюць
Боты, камашы;
Прыйдзе загуба
На лапці нашы.

Але адзін хоць
Мусіць застацца,
У цэркве завісне
Дый на падкладцы.

Вушкам, аборай,
Скурай пад сподам
Памяткай будзе
Прышлым народам.

Будзе ён сведчыць,
Як у няволі
Кепска жывецца
У хаце і ў полі.

Як людзей сотні
Лапці цягалі,
Каб багачы ўсе
У золаце спалі.

І пройдуць леты,
Многія векі,
Зменяцца людзі,
Можа, і — рэкі.

Лапаць жа будзе
Ў цэркве вісеці,
Люд аб ім будзе
Песенькі пеці.

1905—1907

СТАРЦЫ

З торбай кажны, з думкай важнай:
«Дадуць — не дадуць»,
Даўным следам дзед за дзедам
На кірмаш ідуць.

Як дарога к хаце бога,
Або й так аб што,
Не пытаюць, добра знаюць,
Звон пачулі — й до!

Быццам горбы, іхні торбы
Выдаюць парад;
На кірмашы старцы нашы
Садзяцца у рад.

Кожны прэцца ў лепша месца...
Чуй! аж во калі,
Ўтройцы, ўпарцы хрыпла старцы
Песню завялі.

Той там з лірай у тры шчыра
Струны задае,
Той з кантычкі, той з прывычкі
Модлы дзьме свае:

За змарлыя, за жывыя
Душкі, за жыццё,
За скацінку, за збажынку
І за ўсё, за ўсё...

Гэй, малітвам, быццам бітвам,
Стар'ё аддалось,

А з-пад воку глядзяць к боку,
Ці дадуць хто штось.

Во паследні у абедні
Кончыўся «падай»;
Сыплюць людзі, што-та будзе,—
Старча, намагай!

Неспакойна з сілай двойнай
Песень гул памкнуў,
І ўвесь гэты рой распеты
Рукі працягнуў.

Дыдак густа й хлеба лусты
Сыпяцца, прычом
Разам з хлебам — за што трэба
Маліцца дзядом.

Час праходзе... Годзе, годзе
Глядзець на полк наш!
Пайшлі людзі, што-та будзе,—
Кончыўся кірмаш.

З торбай кажны, з думкай важнай:
«Ці дзе больш дадуць»,
Даўным следам дзед за дзедам
З кірмашу ідуць.

1905—1907

З ДАРОГІ

Дарогай шырокай, з дарогі нялёгкай,
Дый многа без ліку гадзін,
На кій абапёрты, стары і абдзёрты,
Ішоў падарожны адзін.

Ішоў ён да вёскі, што блізка дарож
У полі пад лесам была;
Там некалі даўна ён жыў добра, слаўна,
Там моладасць-радасць прайшла.

Там кінуў ён хатку, і бацьку, і матку,
І жонку пакінуў сваю,
І дзетак маленькіх, прыгожых, міленькіх,
Пакінуў усю там радню.

У дальняй старонцы лет многа бясконца
Пражыў у бядзе ён цяжкой;
Ні шчасця, ні долі не бачыў ніколі,
Бядуючы слёзна парой.

Цяпер на зямельку, сваю карміцельку,
Прыйшоў, каб пабачыць сваіх,
Убачыць каб хатку, і бацьку, і матку,
І дзетак — калісьці малых.

Ідзець ён, падходзіць і вёску знаходзіць,
Таксама, як жыў ў ёй, глядзіць:
І хаты ж такія — гнілыя, старыя,
Карчомка таксама стаіць.

Тут хата Захаркі, там Еські, Ганчаркі,
Там Янава жонка жыве,
Тут кум Давідзёнак, там сват Міхальчонак,
Там Сорка, што соль прадае.

А вот і садочак, а вот і дамочак
Даўнейшы яго тут відаць,
Во ганак той самы, з нізкімі акнамі,—
Будынкі таксама стаяць.

Уходзіць у сенцы, аж гнуцца каленцы,
А сэрца трасецца, баліць:
Што будзе тут скора — ці радасць, ці гора?..
Вось дзверы адпёр і глядзіць...

Уйшоў, пазірае, сваіх пазнавае...
Ах, што ж? Ці пазнае калі?
Заплакаў нябожа і глянуць не можа:
Чужыя ужо там былі!..

1905—1907

ТАК... НЕ...

Так-не, так-не,
Загарак гамоне,
Так-не, так-не,
Учора й сягоння.
Так-не, так-не,
Плакаць ці смяяцца,
Так-не, так-не,
Скарэй слёз даждацца,
Так-не, так-не,
Ёсць і ў нас свабода,
Так-не, так-не,
Но не для народа.
Так-не, так-не,
Ё свабод, як хмараў,
Так-так, так-так,
Но толькі для...
Так-не, так-не.
Ё зямлі нямала,
Так-так, так-так,
Ўсім бы досыць стала.
Так-не, так-не.
Шмат зямлі паханай,
Так-не, так-не,
Но толькі у пана.
Так-так, так-так.
Дзе гора шукаці,
Так-не, так-не.
У мужыцкай хаце,
Так-так, так-так.
Учора й сягоння
Так-не, так-не,
Загарак гамоне.

1905—1907

ХТО ТЫ ГЭТКІ?

Хто ты гэткі?
    — Свой, тутэйшы.
Чаго хочаш?
    — Долі лепшай.
Якой долі?
    — Хлеба, солі.
А што болей?
    — Зямлі, волі.
Дзе радзіўся?
    — Ў сваёй вёсцы.
Дзе хрысціўся?
    — Пры дарожцы.
Чым асвенчан?
    — Кроўю, потам.
Чым быць хочаш?
    — Не быць скотам...

1908

АРАТАМУ

Ну, годзе ўжо спаці! глянь: светла ўжо ў хаце,
    Вясна заглядае ў акно;
Ўжо птушка свяргоча, ўжо лісцік шапоча,
    Цябе шнур чакае даўно.

Хай сошка крывая, кабылка худая
    І ты сам, крывы і худы,
Пацягнуцца ў поле, на тое прыволле,
    На тыя прадзедаў сляды.

Ты — пан, ты — багаты, ты — сіла, араты!
    Ты ў крыўду не даўся б другім.
Знай, шмат каму трэба з тваёй працы хлеба,
    Дый сам ты галодзен зусім...

Дык выпрамся ж трошку, дый жыва за сошку,
    Ды ў поле — к вялікай арбе!
Бач, можа, і долю ў няўродлівым полі
    Ты выараш, братка, сабе...

Хай злыдні над намі скрыгочуць зубамі —
Любі сваю ніву, свой край
І, колькі ёсць сілы, да самай магілы
Ары, барануй, засявай!..

1908

КАСЦАМ

Дзе вы,брацці-ўдальцы, дзе вы, хлопцы-касцы?
Гэй, дакуль на вас трэба чакаць?
Час вам косы кляпаць, час вам на сенажаць,
Час вам сілу сваю паказаць!

Пакуль згіне раса, хай засвішча каса,
Няхай вале ў пракосы траву;
Няхай прыйдзе канец на сівец, на званец,—
Хай пазнаюць усе грамаду!

Сонца паліць агнём, пот ліецца цурком...
Гэй, прывыклі да гэтага вы!
Як вы толькі ўзраслі, к працы цяжкай ішлі,
І ніхто не жалеў вас ані!

Пот ліецца цурком,— абмахні рукавом
Дый касой замахай весялей,
І з упаўшай грудзі песню слёз завядзі,
Песню родную долі сваей!

Песню пей і касі, пакуль ясныя дні,
Пакуль хмараў на небе няма;
Зямля, плуг і каса — гэта наша краса,
Гэта наша пацеха адна!..

1908

ЯШЧЭ ПРЫЙДЗЕ ВЯСНА

Не пужайся, што здрадныя хмары
Неба ўслалі з канца да канца,
Што свае цемната ўнесла чары,
Закружыўся груган над папарам:
Яшчэ прыйдзе вясна!

Не пужайся, што лісць пажаўцелы
Лес скідае з канца да канца,
Дый не чуць птушак пеўчых дзень цэлы,
Прашмыгне толькі заяц нясмелы:
Яшчэ прыйдзе вясна!

Не пужайся, што бедная ніва
Апусцела з канца да канца,
Што мужыцкай рукой нешчаслівай
Неужоннае скончана жніва:
Яшчэ прыйдзе вясна!

Не пужайся, што вольныя сілы
Ў путах дрэмлюць з канца да канца,
Што насільства ўсю праўду здушыла,
Што смерць густа капае магілы:
Яшчэ прыйдзе вясна!
Яшчэ прыйдзе!..

1908

КРЫЖЫ [1]

Чуць мы божы свет убачым
І да самай да магілы
Ўсё, як ёсць, крыжамі значым,
Ці то міла, ці не міла.

---

[1] Ужыванне крыжоў — сімвалізацыя пакутнага становішча беларускіх працоўных мас пад царскім абцасам — цяжкая доля. *(Заўвага Я. Купалы.)*

Як у хаце нарадзіўся,
«Бабка» крыжам прывітала;
Як у цэркве ахрысціўся,
Крыж «кума» падаравала.

Як пайшлі дні маладыя,
Зноў без крыжа ані трошкі:
Дзе ні ступіш, крыжавыя
І гасцінцы і дарожкі.

Крыж баліць табе, бядназе,
Ад той цяжкай ад той працы,
Накрыж латы у сярмязе,
Накрыж дзюркі ў тваёй хатцы.

Пальцы накрыж ты складаеш
Ад напраснай ад напасці;
Крыжам злыдняў адганяеш,
Каб ад крыўдаў не прапасці.

Доляй мучаны паганай,
След слязой пачнеш крывавіць;
Крыжам ляжаш распластаны,
На сваім абы паставіць.

Крыжам ляжаш за парогам
У той цэркве, дзе хрысціўся,
Крыжам ляжаш перад богам,
Каб цябе ён не забыўся.

Так жыцця крыж мусіш несці,
Як дзяды твае насілі,
А як данясеш да смерці,—
Крыж паставяць на магіле.

1908

АРАТЫ

Цягнецца араты
За сахой крывой.
Конік слепаваты
Трасе галавой.

Бразджыць, скача сошка
То на пень, то з пня...
Цяжанькая ношка,
Араты, твая!

Стаў з трудоў гарбаты,
Хоць яшчэ не стар,
Падбел пабіў пяты,
Загарэў ўвесь твар.

І ногі, і рукі
Крывыя дрыжаць;
З якой, ах, прынукі
Мусіш гаравапь?

Што цябе ганяе
Так трудзіцца век:
Ці доля такая,
Ці звер-чалавек?

Ну, ідзі, араты,
Гэй, далей ідзі!
Шнурок вузкаваты
Ары, не глядзі.

Ў сыру зямлю прутка
Сошку закладай,
Каня пугай хутка
Гані, паганяй.

Скібіну ў скібіну,
Загон у загон,
Валі дзесяціну,
Не лічы варон!

За кожным зваротам
Баразну раллі

Палівай ты потам,
Слязіной палі.

Змогся. Час прысесці,
Аддыхнуць, дружок...
Нясе жонка есці
Цэлы спарышок.

Ну, што, баба, гэта
Хлеба не нясеш?..
Ці ж на то ўсё лета,
Араты, арэш?

Ці ж на то ўсё лета
Ліці табе пот,
Каб есці без хлеба
Лебяду, асот?

Ці ж на тое ў полі,
Хоць душой замры,
Б'ешся без патолі
З зары да зары?

Доля твая, доля!
Дзе ж яна расла?
На чыстае поле
Хіба уцякла!

Ой ты, мой араты,
Хмары ты хмурней:
З цябе свет багаты,
Ты ж усіх бядней...

1908

РОДНАЕ СЛОВА

Магутнае слова ты, роднае слова!
Са мной ты наяве і ў сне;
Душу мне затрэсла пагудкаю новай,
Ты песень навучыла мяне.

Бяссмертнае слова ты, роднае слова!
Ты крыўды, няпраўды змагло;
Хоць гналі цябе, накладалі аковы,
Дый дарма: жывеш, як жыло!

Свабоднае слова ты, роднае слова!
Зайграй ты смялей, весялей!
Хоць гадзіны сыкаюць, кружацца совы,
Жывеш ты на хвалу людзей.

Загнанае слова ты, роднае слова!
Грымні ж над радзімай зямлёй:
Што родная мова, хоць бедная мова,
Мілей найбагатшай чужой!

1908

ЗАМЧЫШЧА

Спавіты няпамяці мглою
Руіны замчышча ляжаць;
Муры зараcліся лазою,
Навокал балотная гаць.

Людской не пачуеш гамонкі,
Не стукне там конь капытом,
Скрозь вее магільнай палонкай,
Жах кожным ківае кустом.

Адно, часам птах заблуканы
Залыпае крыллем на ўмор,
Ды выгнаны звер на паляны
Выццём закалыша прастор.

1908

МАЛАДАЯ БЕЛАРУСЬ

Гэй ты, гэй, Беларусь, маладая старонка,
Што гібела сталецці ў бяспуцці, ў пацёмках,—
Гэй, скажы, скуль цяперашня слава твая?
Гэй ты, гэй, Беларусь маладая мая!

. . . .

Не з вясёласці яснай, не з ясных палацаў,
А з канаючай крыўды ў пахіленай хатцы,
Вызываная праўдай, таптанай, жывой,
Я ўзышла, расцвіла непагаснай зарой.

Дарма хеўры чужынцаў мяне застаўляюць
Пакланяцісія ім, прадаюць і купляюць
І апекай сваёй зневажаюць мяне,—
З сваім людам не дамся ў сваёй старане.

Ні насмешак, ні пастраху ворагаў сільных,
Не пужаюся й песень панурых, магільных,—
Свету цэламу лжывыя вочы пратру,
Што ўладарка я тут, не ўмярла і не ўмру.

Гартавана слязьмі і крывёю народа,
Разаб'юцца цяпер аба мне ўсе нягоды.
І дзе ўпадак быў мой, стане думна сын мой,
Повен волі і славы, нязломнай ступой.

Я святла іскры ў думках бяздольных засею,
Аднаўлю сэрцы іхнія гартам, надзеяй,
Пакажу ім жыцця іх праўдзіву зару,
Па развалінах нову ўсябытнасць ствару.

І ад краю да краю, ўсё далей і далей
Моц мая разальецца нязможанай хваляй,
Песняры аба мне будуць песні складаць,
Народ будзе іх пець і мяне праслаўляць.

Грамадзянская згода, супольнасць загосце,
Аж усцешацца прадзедаў цені і косці,
Слоў унука не зглушыць ніякі прымус,
Што ён роднай зямлі верны сын, беларус.

. . . .

Гэй ты, гэй, Беларусь, маладая старонка!
Уставай жа, ўставай, з паніжэння, з пацёмкаў,
Хай жа будзе нязможана ўлада твая!
Гэй ты, гэй, Беларусь маладая мая!

1909

ЗІМОВАЯ НОЧ

Каля зоркі зорка
Ўніз глядзіць, мігціць;
Каля горкі горка
Снегам зіхаціць.

На гасцінцы скрогат,
На прысадах інь,
Чутна воўчы рогат...
Глуш, дзе вокам кінь.

Цягнецца каняжка,
Сані — за канём;
Янка пад сярмяжкай
На санях клубком.

Сіверна, марозна,
Забірае дрож,
Пырхае трывожна,
Толькі жыў гнядош.

Неба залаціцца,
Пад санямі шум;
Многа Янцы сніцца
Ў гэту ночку дум...

Аб спакойнай вёсцы,
Аб кутку сваім,
Аб вясне, аб сонцы,
Аб жыцці другім.

Міла ў думках брэдзе,
Цешыцца праз сон,
Але ці даедзе?
Ці даедзе ён?..

1909

ЗВАЯВАНЫМ

Спіце ўсе тыя, што праўды па свеце шукалі
І, не здабыўшы, ў дамоўкі без часу сышлі...
Граззю ў вас кідалі, вольна дыхнуць не давалі...
Хай жа пацешацца: ўжо вы спачылі ў зямлі...

Гулка нясецца стогн лесу ў начныя пацёмкі,
Плача-галосіць у коміне вецер глухі...
Спіце вы, слаўныя гора і працы патомкі,
Хутка над вамі распалім памінкаў агні!

Мала вас, мала было паміж цёмнымі намі;
Сільны яшчэ быў наш блуд і туман кругом нас!
Вы, перамогшы усё, узняліся арламі,
Бліскам былі нам, тым бліскам, што гас і не згас.

Грозна нясліся магутныя вашыя клікі;
Нават каменныя душы скідалі свой сон;
Радасцю дзіўнай звінеў ваш край бедны, вялікі...
Сіл не хапіла... запеў пахаронны вам звон.

Свежыя наспы мураўка яшчэ не пакрыла,
Жвір толькі свеціцца, змыты сцюдзёным дажджом...
Спіце! Мы вашых навек не забудзем магілаў;
Збуджаны вамі, мы ўскрэслі, мы больш не заснём!

1909

ВЕСКА

Горы ды каменне,
Вузкія палоскі:
Гэта наша поле,
Поле нашай вёскі.

Курныя аконцы —
Каб святла хоць трошкі:
Гэта нашы хаты,
Хаты нашай вёскі.

Лапці ды сярмягі —
Як абраз не боскі:
Гэта нашы людзі,
Людзі нашай вёскі.

Карчмы ды астрогі,
Крыжыкі, бярозкі:
Гэта наша доля,
Доля нашай вёскі.

1909

НЕ ЎЗДЫХАЙ

Не ўздыхай, не бядуй, брат замучаны мой!
    І жыцця не кляні, не кляні!
Думу-песню запей, стань адважнай ступой.
    Яшчэ раз не засні, не засні!

Хоць за хмараю хмара плыве чарадой,
    Сільней хмар — гэта сонца агні.
І ты. брат, не бядуй, рвіся к сонцу душой,
    Яшчэ раз не засні, не засні!

Болей крыжам адным — гэта цень прад зарой,
    А там лепшыя новыя дні!
Дык не плач жа, брат мой, запей песню са мной!
    Яшчэ раз не засні!

1909

ПЕСНЯРУ-БЕЛАРУСУ

Пытаеш ты, якім быць трэба
Зямлі забытай песняру?
Як у шуканні вечным хлеба
Знайсці яснейшую пару?

О, не хадзі к другім за радай,—
У пушчы сонца не шукай!
Дабудзь з сваёй душы ўсе праўды,
Сваіх дум, сэрца запытай.

Хай сэрца сэрца не баіцца,
Душа з душою хай пяе;
На думках братніх, як на скрыпцы,
Ты песні выгалась свае!

За родну песню будзь ваякай,
Не жджы заплаты ад людзей.
Пясняр — слуга слугі усякай,
Пясняр і цар усіх царэй!

Дзе зор гуляюць хараводы,
Зірні зухвала, без трывог,
Прагледзь нябесныя ўсе ходы,
Каб аж задумаўся сам бог!

Падслухай шэпты зямлі-маткі,
У скарбы ўсе яе заглянь,
Каб аж пайшла весць ва ўсе хаткі,
Як з ніў найбольшую брацъ дань.

Шчаслівы ты ці нешчаслівы,
Будзі сыноў сваёй зямлі,
Над беларускай соннай нівай
Нязгаслы светач распалі!

Глядзі — ўскалышацца, прачнецца
Мільённы прыспаны народ,
І вокліч славы пранясецца,
Пяснярскай славы з роду ў род.

Ты у сваім вянку цярністым
Убачыш міртавы вянок,
І важна слаўлен, песнярыста,
На той свет сойдзеш, як лісток.

Памёр пясняр.— Над белым крыжам
За годам год перабяжыць;
Няпамяць імя пяўца зліжа,
А песня будзе жыць і жыць!

1909

ДА ДЗЯЎЧЫНКІ

Не цурайся, дзяўчынка-галубка, мяне!
Пажалей, прыгалуб бедака-сірату:
Збудзі сэрца, збудзі,— хай навек не засне,
Дабудзь песню з душы, разгані цемнату.

Не было мне пацех ад людзей, ад жыцця,
Не заглянула сонца у хату маю,—
Віхры гналі-гулі без канца, без пуцця,
Ажно долю паганую кляў я сваю...

Ой, так шоў — так сыходзіць мне год за гадком,—
А ёсць шчасце, ах, ёсць на бяспутнай зямлі!
Гэта шчасце ў каханні, ў змаганні са злом —
Дык хадзі ж, не ўцякай — душу, сэрца вазьмі!

Ты і я удваіх станем смелай ступой
Змагаць гора-бяду, паніжэнне і блуд,
Жыць, любіць і цярпець, ненаглядка, з табой
За нявольны свой край, за свой змучаны люд!

1909

ПЕСНЯ-БАЙКА

З-за далёку, з-пад усходу
Віхар мчыцца ў непагоду,
    Байкі сее маладыя;
    Думка чуе, думка ные...

Ціха... Бачце... штось віднее,
Льецца нейкая надзея,
    Штосьці едзе з новым сватам,
    З новым шлюбам з хаты ў хату...

Скінь лахманец непазорны,
Пыл згані з аконцаў чорны,
    Пыл змяці хутчэй з аконца,—
    Шэпні-клікні: сонца! сонца!..

Быццам з песняй, быццам з ласкай
З чараўніцкай нейкай казкай,
З-за далёку, з-пад усходу
Віхар мчыцца ў непагоду...

1909

ЗАКЛЯТАЯ КВЕТКА

Чуць толькі купальскае свята
Набліжыцца з ночкай сваей,
Як папараць кветкай заклятай
Чаруе няшчасных людзей...

З надзеяй, і верай, і сілай
Зусюль, куды б дзе ні зірнуць,
Праз высі, даліны, магілы
Па кветку бягуць і бягуць!

...Сава пяе песню разлукі,
Лапоча крыламі кажан,—
Мільённыя цягнуцца рукі,
Дзе дрэмле купальскі курган.

Тых радасцю вочы смяюцца,
Тым зрэнкі крывёй заліло;
Піхаюцца, корчацца, б'юцца,
Мяшаецца праўда і зло.

Пачнуцца галінкі хіліцца,
Шасцяць верасы пад нагой.
Туж-туж ужо кветку схапіці!
Сцікаецца гэты і той —

Тыц — стой!.. Глядзяць зорніцы-сведкі,
Пявун адгукнуўся ў сяле —
Ні ночкі купальскай, ні кветкі!
Усё затаілася ў мгле...

Залыпалі блудныя вочы,
Мільёны уздохаў ляціць.
Сава не заціхне — рагоча,
Крыламі кажан шапаціць...

След костачкі сцелюць — услалі,
Здаецца, ўжо час аддыхнуць,
Надойдзе ж хай толькі купалле,
Мільёны па кветку бягуць!..

909

МАЛАДЫМ НА ВЯСЕЛЛІ

Не дубок пры ніўцы ў гаі,
Не ў лузе лілейка,—
Малады тут засядае
З сваёй дабрадзейкай.

Хто уцеху ўсю іх пойме,
Што ў душу ім льецца,
Хто спазнае, хто пяройме
Думкі наважэнцаў?

Сышла радасць на абое,
Бачыць сэрца сэрца,
Міла шчасце залатое
Сцелецца каберцам.

З госцяў кожны віншаванне
Гладкім слоўцам кіне,
Маё простае жаданне
Так жа хай не згіне.

Жычу меці, як нікому,
Жычу я ахвоча,
Маладой і маладому
Ўсё, што толькі хочуць.

Згоду ў хатцы, спор у хатцы,
Гонар між людзямі,
І ў які год дачакацца
Забавы з кумамі.

У салодкім у каханні
Вечна варкаваці
І не знаць, чым ёсць расстанне,
Злых прыгод не знаці.

Няхай век вам не ўбывае
Ў жыцці сонца, кветак...
Малады і маладая,
Жывіце сто летак!

Я так жычу, так віншую
І не лгу, здаецца,—
Хто мілуе, хто цалуе,
Ўсяго спадзяецца.

1909

ЗАЖЫНКІ

Натачы, кавалёк,
Вострым-востра сярпок,
Адпусці, назубі, загартуй;
І ляшчынкі кусок
Адпілуй, кавалёк,
Нову ручку вазьмі дарыхтуй.

Наспяліўся шнурок,
Б'е паклон каласок,
Спаважнеў, пасівеў, шалясціць.
Пойдзе ходам сярпок,
Туды-сюды, скок-скок!
За сяло пабяжыць, пабяжыць.

Страшыў ніўку грамок,
Сухата і дажджок;
Птушка колас ляцела кляваць;
Шлі заломы, урок,—
Не збаяўся хлябок! —
Памажы, божа, толькі зажаць!

Ляжа сноп у снапок,
Стане мэтлік, крыжок,
Не акіне і песня шнурка!
Будзе рад бедачок
Звозіць скарб у тачок,—
Вось яна, з мазалямі рука!

1909

ДАЎГАЖДАНАЯ

Ты прыйшла ка мне тады,
Як звінелі халады,
Як стагнаў яловы плот,
Хохлік бегаў ля варот.

І сагрэла ты мяне
Ў палуцьме, у палусне;
Паня ты была, я — пан...
После зноў зацвіў курган.

Ад мяне пайшла тады,
Падганялі халады,
Скрыпам выў яловы плот,
Хохлік бегаў ля варот.

1909

КУРГАНЫ

Як хмуран пагляд туманны,
Як заўцы-званы,
На няцвіўшыя паляны
Леглі курганы.

Як на белі плесні-плямы,
Як зрубы-звяны,
Сярод выдмаў, сярод ямаў
Дрэмлюць курганы.

Хто калі туды загляну́ў,
Дзе ляжаць яны,—
Як хмуран пагляд туманны
Сумны курганы.

Хто зачэпіцца іх межаў,
Хто чапне іх сны,
Як званы на цёмнай вежы,
Стогнуць курганы.

Дзівам дзівяцца з праяваў
Маткі ды сыны:
Скуль такую ўзялі славу
Наспы-курганы?!

1909

ЧОРНЫ БОГ

У караўніцах амшалых
З галавы да ног,
З дзікіх багнаў, пераваляў
Выбрыў чорны бог.

Вызваў пошасці, начніцы,
Цемрай зазіяў;
Тушыць новыя мглавіцы,
Тушыць новы з'яў.

Ногці смоллю разлапушыў,
Ногці-верады,
З гікам пудлівыя душы
Гоніць дзе-куды.

Цемравіца, суталока
Зверзлася ў адно,
Лезе звага, ненарока
Ўсё на дно, на дно.

З каршунамі, з курганамі
Занялася прыць,—

Чорны бог заняўся пламем,
Чорны бог гарыць.

Паланейся, развугляйся,
Змейны чорны бог,—
Ты йшчэ з белым не зраўняўся,
Ты яго не змог!..

1909

ЯК Я ПОЛЕМ ІДУ...

Як я полем іду, гнецца колас ка мне,
З ім маркотнай душой ціха шэпты вяду,
Колас чуе усё ў зачарованым сне,—
Колас гнецца ка мне, як я полем іду.

Як я лугам іду, траўка сцелецца ў ног,
Абсыпае з сябе жыўчых росак ваду;
Кветкі жаляцца мне — поўны дзіўных знямог,—
Траўка сцелецца ў ног, як я лугам іду.

Як я лесам іду, зважна думкі сную,
Аглядаю святую дубоў грамаду;
Там, як дома, сабе ў пушчай песню пяю,
Зважна думкі сную, як я лесам іду.

Як я ў хатку ўвайду, мяне штосьці гняце;
Бледны сум падыходзіць — прыносіць нуду;
Ў запляснелым кутку цень касцісты цвіце,—
Мяне штосьці гняце, як я ў хатку ўвайду.

1909

НОЧ ЗА НОЧКАЙ...

Ноч за ночкай ідзе, сцішна, тайна брыдзе,
    Рассявае трывогу-знямогу;
Цені густа кладзе на пяску, на вадзе,
    Ацямрае гасцінец-дарогу.

І урок, і залом абымае крылом,
    Гругановым крылом спавівае;
Водзіць рэй з ведзьмаком, жэніць ведзьму з ваўком,
    Кажана і саву заручае.

З ям вылазіць, як лунь, вадзянік і лясун,
    Выпраўляюць русалкі бяседу;
Змей дабро цягне з пунь, пакуль крыкне пявун,
    Пакуль поўнач не зробіць прагледу.

Неба свой нямы сход: месяц, зор харавод
    Над зямлю то выводзіць, то зводзіць;
Спіць сяло, дрэмле кот, вецер ціснецца ў плот,
    Як на дудках, у шчэпках заводзіць.

Так ноч ночку вядзе, сцішна, тайна брыдзе,
    Рассявае трывогу-знямогу;
Цені густа кладзе на пяску, на вадзе,
    Ацямрае гасцінец-дарогу.

1909

АДЦВІТАННЕ

Не шасцяць каласы,
Звон не валіцца з касы,
Не кладуцца ў стог пласты,
Толькі сыплюцца лісты
На яловыя кусты,
На сухія верасы.

Не іскрыцца небазор,
Не цвіце трава чабор,
Не цыгліць птушыны стан,

Толькі поўзае туман,
Вецер б'е ў нямы курган,—
Шапаціць імглісты бор.

Змога вольная снуе,
Вочы ўставіўшы свае,
То галубне, то пужне.
Сэрца б'ецца у паўсне,
Думка сэрцу аб вясне
Здрадны голас падае.

1909

ПАЛІЛІСЯ МАЕ СЛЕЗЫ

Паліліся мае слёзы
На жывыя вербалозы,
На сухія ачароты,
На глухоты, на сляпоты.

Паліліся мае слёзы
На спякоты, на марозы,
На глухія непагоды,
Маладыя мае годы.

Паліліся мае слёзы
На заломы, на дзярмёзы,
На надломленыя грудзі,
На ўсё, што было, ёсць, будзе.

Паліліся мае слёзы
На напасці, на пагрозы:
З цяжкай думкай — пакарыся! —
Паліліся, паліліся.

Паліліся мае слёзы
На гасцінцы, перавозы,
На крывавыя паляны,
На забытыя курганы.

1909

ПЕСНЯ
ЗВАНАРА

На высокай гарэ, дзе ніхто не арэ,
Толькі птушка-арол дзе садзіцца,
Там збудую,ўзвяду, нізі ўсёй на віду,
Мураваную вежу-званіцу.

І завешу я звон, з усіх чутны старон —
Раўня голас і віхру і грому.
Як пушчу яго ў ход, склічу ўміг карагод,
Ні адзін не заседзіцца дома!

Разгудзіцца мой звон ад акон да акон,
Душы збудзіць, па сэрцах удара,
Дрогнуць сковы цямніц, блісnуць іскры зарніц,
Заварушацца яры, папары.

На мой кліч вечавы хто жывы, чуць жывы
Пад гарою касой загамоне.
Гулам звона скажу, сцежку-шлях пакажу
На прыволле, на ўродныя гоні!

За гарой за другой дам жывы вадапой,
Жыватворнае кожнаму зелле;
На нязлічаны час па нягодах папас
Усім тым, што цярпяць і цярпелі.

Гэткі будзе мой кліч — і магуч і вялік,
А не трапіць ён к душам прыспаным,—
Вызву гром, перуны — хай памогуць яны
Развагніць, затрасці ўсе паляны.

Стогне бура грымот. Я свой звон ход у ход
Размахну, як ніхто і ніколі;
Аж ад рук і ад хмур вежы рухне падмур,
Толькі розгалас пойдзе па полі.

Ляжа крушняю там вежа, звон і я сам,
Арол-птушка ўскрыліцца пад небам.
А навокал гары задымяць сцежары,
Груганамі ўскалышуцца вербы...

. . . .

І вясна, і зіма. Быў званар — і няма.
Ціха, ціха на белым прасторы.
Толькі жыў нежывы звону гул вечавы,
Аб тым шэпчуць дубы, ясакоры.

Йдзе, сыходзіць лет шмат. Званара помніць брат,
Помніць звон, а сястрыца — званіцу.
Аб высокай гарэ, дзе ніхто не арэ,
Казкі-байкі ліюцца крыніцай.

Як у прошчу па лек стане йсці чалавек
К мохам высланай крушні камення,—
Ад звана чарапок, цэглы — муру кусок —
Будуць несці падмогу ў цярпенні.

Буду ўсё званаром, хоць даўно пад дзярном
Спіць мая галава маладая.
Эх, бо ведае свет, што вялікіх дум цвет
Адно толькі на зломе ўзрастае!

1909

ПЕСНЯ ЖНЕЯЎ

Бор наш высокі над усе бары,
Двор наш багаты над усе двары,
Шнур наш вузенькі над усе шнуры,—
Коціцца, ўецца ў гару, то з гары.
Гэй, гэй, жнейкі, не драмаць!
Час сярпы зубіць — і жаць.

Дворны палетак з канца у канец
Пройдзе, схаваўшысь, высок маладзец;
Шнур наш хаваецца ў гірсу, ў званец,
Зліча калоссе найменшы хлапец.
Гэй, гэй, жнейкі, не драмаць!
Час сярпы зубіць — і жаць.

Шнур ці палетак мужыцкай рукой
Выаран гладка, засеян парой,
Скроплен — каб лепей рос — жудкай расой:
Потам мужыцкім, крывёй і слязой.

Гэй, гэй, жнейкі, не драмаць!
Час сярпы зубіць — і жаць.

Скора мы, жнейкі, шнурок свой сажнём
Панскі палетак тады жаць пайдзём;
Гойна заплацяць нам там медзяком,
Мы на дажынкі вянок ім спляцём.
Гэй, гэй, жнейкі, не драмаць!
Час сярпы зубіць — і жаць.

Водкі к дажынкам не будзе няхват;
Песню спяём мы ўсе пану ўпадрад:
Будзь нам багат, панок, будзь весел, рад,
Працай чужою будзь сыт і багат.
Гэй, гэй, жнейкі, не драмаць!
Час сярпы зубіць — і жаць.

1909

Я І ВОЛЯ МАЯ

Мы радзілісь на свет —
Я і воля мая;
Шчыра нас прыняла
Ўся людская сям'я.

Мы раслі удваём —
Я і воля мая;
Небу міла было,
Мела радасць зямля.

Мы жывём удваём —
Я і воля мая;
Воля песні пяе,
Разумею іх я.

Толькі ўмром не ўдваём —
Я і воля мая;
Я памру,— воля век
Не пакіне жыцця!

1909

ПЕСНЯ СОНЦУ

Вольным гоманам хвоек высокіх,
Туманамі санлівых нізін,
Казкай векаў блізкіх і далёкіх
Клічам, сонца, цябе як адзін!

Распусці залацістыя косы,
Схаладзелы загон ацяплі,
Аквяці лугавыя пакосы,
Ўсходы новыя сей на зямлі.

З непатульнай, пакорнай зямліцай
Заручыся, шлюб вечны вазьмі,
Разлівайся люстранай крыніцай
Між даламі, гарамі, людзьмі...

Рассыпайся па сёлах, па нівах
Брыльянцістай ажыўчай расой;
У вясёлках купайся цвятлівых,
Ласкай сэрца, душу супакой...

Як у свята купальскае, сонца,
Свой жывы абнаўляеш паглёд,
Аднаві славу нашай старонцы,
Аднаві яе сумны народ!

Хай нам явары вечныя думы,
Думы-байкі шасцяць, шалясцяць,
І нясуцца хай гэтыя шумы,
Па бел-свету ляцяць, хай ляцяць!..

Дык глянь з хорамаў вольных, высокіх
Да крывіцкіх туманных нізін...
Казкай векаў блізкіх і далёкіх
Клічам, сонца, цябе як адзін!

1910

ЯВАР І КАЛІНА

Песняй вясны лебядзінаю,
Скінуўшы зімнія чары,
Шэпчуцца явар з калінаю
Ў сумнай даліне над ярам.

Лісцікі зеленяй хваляцца
Небу панятлівай мовай:
Росамі мыюцца раніцай,
Песцяцца сонцам паўднёвым.

Захадам модлы пакорныя
З маткай-зямлёй адпраўляюць;
Тайна у ночаньку чорную
Месяца, зор выглядаюць.

Слухаюць смехаў русалчыных,
Лопату крылляў начніцы,
Ветру павеваў ап'янчаных,
Плюскату шклістай крыніцы.

Чуецца музыка дзіўная
Ў повесцях сонных імшараў...
Цешыцца явар з калінаю,
Скінуўшы зімнія чары.

1910

БРАТУ Ў ЧУЖЫНЕ

Ці помніш ты, нядбалы дружа,
Ўсё тое, дзе радзіўся, ўзрос?
Дзе напявае зімка стужай,
Ірдзіцца лета бліскам рос?

Аздобнасць неба — сонца, зоры,
Спавіты месяц туманом,
Русалак ночкай разгаворы,
Шчаслівых птушак песні днём?

Ці помніш ты пагляд нясмелы
Свайго радзімага сяла,
Адкуль паплёўся ў свет той белы,
Твая дзе моладасць сплыла?

Нямое поле, сенажаці,
Лазой аквечаны дзірван;
Магілкі, спяць дзе твае брацці,
На ўзмежку прадзедаў курган?

Ці помніш прызбу, плот з праслaмі,
Сваю хацінку, свой тачок,
Тваймі стаўляныя бацькамі,
Адвекам крыўлены набок?

Паміж прысад гасцінец біты —
Пясчаны, ўзвілісты пакат;
Паводкай мост стары падмыты,
Бяроз плакучых сумны рад?

Ці помніш ты сваю матулю,
Што над калыскаю тваей
Пяяла песню-байку «люлі»,
Снуючы ў думках рой надзей?

Святую песню родных межаў,
Няхітры мовы свойскай твор,
З якой зліваецца звон вежаў,
А рэха ловіць цёмны бор?

Ці помніш жніў, касьбы дзень шчыры,
Начлег, агонь сярод кустоў;
Палёты з выраю у вырай
Буслоў, гусей і жураўоў?

Убор вясковы, невыдумны,
Абычай сельскай прастаты...
Край беларускі мірны, сумны,
Свой родны край ці помніш ты?..

1910

МОЙ ДОМ

Мой дом — прыволле звёзднай далі,
Арламі мераны абшар,
Дзе бітвы точаць ветраў хвалі
З сям'ёй глухіх калматых хмар.

Мой дом — амшалай пушчы сховы,
Сяліба ясеняў, сасон,
Дзе смех русалчын, лесуновы
Палошыць вечна цяглы сон.

Мой дом — пясчаныя разлогі,
Пакута сцюжы і спякот,
Дзе ў скібах лад вядуць нарогі,
Аздобай цвет — чырвоны пот.

Мой дом — узмежных зёлак восці,
З сухой асінаю курган,
Дзе тлеюць прадзедавы косці,
Дзе плача ночка ды туман.

1910

МАЯ ДЗЯЎЧЫНКА

У дзяўчынкі, у княгіні,
Што падчас мне вочкам кіне,—
  Каласісты вянок жыта —
  Коска жычкаю павіта;

Пара пасымкаў мятлічкі —
Броўкі мілыя ў сястрычкі;
  Дзве пралескі — яе вочкі
  Ці два ў збожжы васілёчкі;

Яе шчочкі — роўны ў сонцы
Цвету-ружы ля аконца;
  Яе губкі — не калінкі,—
  Проста спелыя малінкі!

Кветка-лілія з крыніцы —
Шыйка гэтай чараўніцы;
    Два букеты з незабудкі —
    Маладыя яе грудкі;

Як хмялёчак небадыльны —
Стан прытульны, перахільны;
    Ручкі — хто зраўняўся з імі!
    Так і шчасце не абдыме;

Сэрца... Ўсюды за ім пойдзеш...
Пекла, неба — ўсё там знойдзеш...
    У дзяўчынкі, у княгіні,
    Што падчас мне вочкам кіне.

1910

НА КУПАЛЛЕ

На купалле на святое
Рві, матуля, зелле тое,
Што ў нас папараць завецца!
І шчаслівым быць здаецца!

Як нарвеш яго даволі
Ў цёмным лесе, ў чыстым полі,—
Палажы за абразамі,
Пасвянці сваймі слязамі...

Двойчы, тройчы — а краплістай —
Злі слязою брыльянцістай
І чакай з яго прыплоду
Ад усходу да заходу...

Як узыйдуць з зелля кветкі,—
Будуць шчасце меці дзеткі,
Будзеш, маці, меці ў хаце
Долю, згоду і багацце!..

1910

НАД ІМАТРАЙ

На поўначы сумнай, у Фіншчыне дзіўнай,
Ракой з вадаспадам заліўся пакат;
Вуоксаю рэчка завецца у фінаў,
Іматрай завуць вадаспад.

Клакочуць, рагочуць Іматрыны хвалі,
На цэлыя вёрсты шум-гоман стаіць,
Нем толечы каменны бераг, як з сталі,
І зараснік хвойны маўчыць.

Шалее Іматра між каменных глыбаў,
За хваляю хвалю імчыць к нізіне;
Як хмар недаступных махнатыя скібы,
Адна адну схопіць, піргне.

Адна з адной рынуцца ўглыб, як магілу,
Там скруцяцца, ўзнімуцца клубам, дугой,
Рассыплюцца пухам, рассеюцца пылам,
Зноў выскачаць к небу гарой.

Зірнуць, ззіхануцца, сыпнуцца на скалы,
Усім дантаўскім процьмам на здзіў,
І люнуць на волю, забыўшыся шалаў,
Плывуць паміж пустак і ніў.

Другія іх зменяць і пеняцца ў зломе,
Адвечністым шумам калышуць прастор;
Свабодай сваёй і роднай Суомі[1]
Сягнуць быццам хочуць да зор.

Стаіш і глядзіш на бунтоўныя воды,
І сэрца лялеецца ў сцішнай жальбе,
Усё слухаеш нема, як стогнуць нягодай
Ды як бы ўсё клічуць цябе:

«Хадзі к нам, бяспутнік, кінь долю на свеце,
Спачын векавечны дамо ў забыцці;
Нязведанай воляю будзем шумеці
І гутарку з сонцам вясці.

---

[1] Суомі — Фінляндыя, бацькаўшчына фінаў. *(Заўвага Я. Купалы.)*

Хадзі ў нашы хвалі, спаўём твае грудзі
Вадзіцай сцюдзёнай, кіпучай, як вар;
Народ аб нас казку зложыць не забудзе,
І песню нам зложыць пясняр».

Так сумна на поўначы, ў Фіншчыне дзіўнай,
Ракой з вадаспадам заліўся пакат;
Вуоксаю рэчка завецца у фінаў,
Іматрай завуць вадаспад.

1910

ЖНІВО

Наспелая постаць шчаслівых пасеваў
За вёскай, на сонным лясоў рубяжы,
Ссівелы ўжо колас схінула к мяжы
У сумным шаптанні: «Дзе, жнеі мае, вы?»

І жнеі сышліся.— Направа, налева
Кладучы ў снапы каласы-старажы,
Зашасталі глуха сярпы, як нажы,
Пад жніўныя вечна старыя напевы.

Спагадная, нудная песня плыве,
Губляючы ў пушчы свае пералівы,
У шэлестах белага коласу нівы.

Плыве гэта песня ка мне і заве,
І ў сэрцы звініць, як каса у траве:
«Ты так жа, брат, сееш... а дзе тваё жніва?»

1910

Я АД ВАС ДАЛЕКА...

Я ад вас далёка, бацькаўскія гоні,—
На чужое неба ўжо гляджу сягоння.
Але думкай, сэрцам толькі вас я знаю,
Як і жыў, жыву я ў сваім родным краю.

І няма на свеце так вялікай меры,
І няма на свеце так каваных дзвераў,
Каб хоць на часіну ў будні ці ў нядзелі —
Беларусь са мною разлучыць пасмелі!

Я ад вас далёка... Скажуць гэтак людзі...
Але хто заглянуў у чужыя грудзі
І паняў хто шчыра той агонь і мора,
Што гарыць, бушуе і аб чым гавора?

Пойме толькі гэта, хто аж да скanання
Не пазнаў спакою, не пазнаў прыстання;
Каго доля-ведзьма ад самой калыскі
Кідала па свеце, як той ліст вятрыскі.

Я ад вас далёка... А дзе ні гляджу я —
Дома толькі думка днюе і начуе;
Знаю толькі пушчы Белавежскай гоман,
Знаю толькі рэчку — з плытнікамі Нёман.

Дзе ў чужыне будзе сад так гадаваны,
Дзе такі там хорам важна збудаваны,—
Што мне замянілі б хату і бярозкі,
Хату і бярозкі беларускай вёскі?..

Я ад вас далёка... Дзеліць нас паўсвета,—
А жыву ж я з вамі і зіму і лета;
Чую з вамі ўвосень непагоды песню,
Цешуся з праталін вольнага прадвесня.

І ці сонца ўзыдзе, і ці сонца зайдзе,—
Вечна з думкай там я, мой спакойны край дзе;
З выраю ж як толькі сустракаю гусі,
Весці ў іх пытаю з роднай Беларусі.

Я ад вас далёка... Жыву між чужымі,
Чую ж вашы песні,— водклік шлю сваімі;

Дабываю песні ад душы, ад сэрца,
Аж бы сам за імі к вам ляцеў, здаецца.

Не зрабіць нікому гэткай дамавіны
І не вырыць ямы гэтакай глыбіны,
Каб у іх з вачэй мне Беларусю-маці,
Як людзей хаваюць, гэтак пахаваці.

Я ад вас далёка... Божа ты мой мілы!
Неразлучны з вамі да самой магілы,—
Не пакіну думаць светам і ўпацёмку:
Як там жывіцё вы, як жыве старонка?

А хоць дасць мне доля ў дамавіне месца,—
Ўстане цень з зямлі мой, на крыж абапрэцца.
І ў той бок глядзеці будзе век нязводна,
Дзе ляжаць загоны Беларусі роднай.

1910

МАЯ ДУМКА

Як вецер, як птушка, дзе сонца, дзе зоры,
Так рвецца, нясецца ўдаль думка мая;
Абымецца з небам, пакоціцца ў мора,
У вялікае мора людскога жыцця.

І ўдарыцца ў сэрца так смутна, балесне,—
Як лісцем віхура, так ім скалыхне,
Так ім закалоціць, аж выклікне песню...
Ўжо з песняй ляціць зноў да зор к вышыне.

Запеўшы пахвалай нязведанай далі,
К вядомай павернецца долі людской;
Адсвеціцца ў слёзах, як свечка ў крышталі,
Ды ў свет зноў за сонцам, за новай зарой!

На небе свабода, святло і прыволле,—
А думцы замала: няма там людзей;
Людзей на зямельцы спаткае даволі,
Дык сонца і воля не свецяць тут ей...

І так без упынку, то к небу — дзе зоры,
Нясецца, як птушка, ўдаль думка мая;
То скоціцца ў мора, ў вялікае мора
Людскога, забытага шчасцем жыцця.

1910

МОЙ КРАЙ

Ляжаць твае гоні-загоны
Стомільна на свеце на белым
І жаляцца руняй зялёнай,
І коласам жаляцца спелым.

Лес-ноч гаманіста, шумліва
З мінуўшчыны казкі складае
І шле іх далёка па нівах,
Плакуча, ад краю да краю...

Паводкаю коцяцца воды
Руч'ёў паміж долаў і гораў,
У хвалях пагодай-нягодай
Купаючы нівы-разоры.

Спавітыя плесняю вёскі
Між пустак заселі бяссільна,
Ўтуліўшыся ў цені бярозкі
На вечным кургане бадыльным.

А люд?.. Ён сагнуўшыся ходзе
Пад ношкай знямогі-пакуты
І, роячы сны а свабодзе,
З дня ў дзень сам сабе куе путы.

Так спіш, так жывеш мімаходам,
Мой край, як сцяпная магіла,
З сваім незавідным народам,
З патухшай і славай, і сілай.

1910

СЕЛЬСКІЯ МОГІЛКІ

Люблю я могілкі з каплічкай,
Прыселле насыпаў і пліт,
Дзе крыж і страшыць, і галубіць,
Слязой дзе кожан дол абмыт.

Сваё дзе радаўніца свята
Спяшыць у год абходзіць раз,—
Сялян склікаючы сямейку,
Спраўляе з светам тым папас.

Жывыя душ успамінаюць
Сваёй успанае радні,
Над імі жаляцца галінкі,
Нясуць былыя думцы дні...

Агул жыцця ўсяго абыймеш,
Друзы пагод і непагод,
Зямлю і неба ў рукі возьмеш,—
І ў гэты край зляціць паглёд.

І як жа міл дзірванчык цішы,
Спакою дзіўнага узгор,
Дзе не чапіў сялянства пушчы
Навейшай мудрасці тапор!..

1910

БЕЛАРУС

Сеў, як той крыж на расстаі,
   Сярод пушч і поля,
Злажыў рукі і чакае
   Усё нейкай долі.

Ўстане ж, пойдзе полем, логам,
   Будзе дыхту, будзе:
Пачапаў тупым нарогам
   Кургановы грудзі.

Лом з крыжоў магільных звале,
  Бульбу падпякае...
Пад'еў, сеў, як крыж, і далей
  Долі ўсё чакае.

А ці ж прыйдзе доля гэта,—
  Трудна адгадаці,
Пакуль толькі з лета ў лета
  Пляце яму лапці.

1910

* * *

Я нясу вам дар
Братніх скіб і сяліб,
Смутных сосен і ліп,
Думак дар, сэрца жар,—
Вольных, звонкіх песень чар.
  Гэй! нясу вам дар!
  Гэй! гэй! гэй!

Хай жа песня ўсюды льецца,
Ў сэрцах вашых адгукнецца,
Ззіханецца, ўскалыхнецца,
  Як звон той,
  Як свой!

А хто брат мне тут і друг,
Ладзь-наладзь душу і слух
І за песняй думкай скоч
Там, дзе Нёман, Дзвіна, Буг
Точаць наша поле, луг,
Дзе шумяць у свет далёкі
Белавежа, Налібокі
  Дзень і ноч,
  Думкай скоч!

Прымі дар, сэрца жар,
Вольных, родных песень чар!
  Гаю, гаю, гэй!!

1908—1910

ГУСЛЯР

Гэй, гусляр, гусляр!
Ты удар, удар
    Па струнах-званах,
Дай нам з песень дар,
Дум вялікіх чар,
    К сонцу зорны шлях,
Дай, гусляр, гусляр!
Дзе залёг абшар
Курганоў — ахвяр,
    Сей, засей прасвет.
Ты слуга і цар,
Ты — дудар-званар,—
    Чуе, знае свет...
Эй, гусляр, гусляр!
Перавалы хмар,
Цемру, зводы мар
    Выжый звонам струн;
Як вялік і стар
Свет, зямлі папар,
    Ты ад гумн да гумн
Запануй, гусляр!
Дай паходням жар,
Лінь жыццё ў бор-яр,
    Не мінай акон;
Строй ваякаў шар,
Кроў сагрэй, як вар,
    Сказам новых дзён...
Грай, будзі, гусляр!

1908—1910

ПРЫВІТАННЕ

Зноў я з вамі, са сваімі,
Мілыя сяляне!
Будзем разам спатыкаці
Ночку і світанне.

Станем разам у парадак
З плугам на папары
Спольна скібіну варочаць,
Нажываць загары.

Над работай непрыдумнай
Вясковай пакоры
Будуць здаля баяць байкі
Хвойкі, ясакоры.

Скіба ў скібу, гоні ў гоні
Высцелем на дзіва;
Ляжа зерне, ўзойдзе колас,—
Узрастай шчасліва!

За плугамі за сваімі
На прасторы божым
Чыстым сэрцам, вольнай думкай
Песню-казку зложым.

Пойдзе плавам песня-казка
Ў свет аб нашай славе,
Дзіву дасца свет вялікі
Гэтакай праяве.

Хай свет знае, што патрапе
Без чужых прымусаў
Беларуса праца, сіла,
Сэрца беларуса.

1908—1910

І ВЕЦЕР, І СОКАЛ, І Я...

І вецер, і сокал, і я —
Сыны адной долі-жыцця,
Наводзім маркотныя мы
І думы і песні адны.

Разняў вецер крыллі свае,
Ляціць, і шуміць, і пяе;
Пяе а свабодзе сваей,
Пяе а бязволлі людзей.

Як вецер, і я б так ляцеў,
Як вецер, аб тым самым пеў,
Як вецер, свабодны мой дух,
Хоць гора цягаю ланцуг.

Пад зорамі сокал завіс,
Глядзіць па-арлінаму ўніз.
Там сокалу свету не жаль;
Мілей яму небная даль.

Як сокал, і я б мкнуў да зор:
Там сонца, раздолле, прастор;
Без жалю б пакінуў зямлю,
І хатку, і долю сваю.

І вецер, і сокал, і я —
Сыны адной долі-жыцця,
Наводзім маркотныя мы
І думы і песні адны.

1910

1904

1908

1910

1910

1911

1913

1916

ПЕСНЯ
І СІЛА

Дайце разгону, прастору
Дрэмлючым песням і сілам,—
Дрогне запор наймацнейшы,
Мы ўскалыхнём і магілай.

Продка адвечную думу
Праўнук санлівы пачуе;
Што ўзяць курган нам маніўся,
На кургане адбудуем.

Шлях залаты працярэбім,
Зорна ўзнясёмся ў высоты
Вышай няпраўды, няславы,
Вышай пакутных балотаў.

Моц сваю свету пакажам...
Здзіўляцца старцы і дзеці:
Што знача песня і сіла!
Што знача вельмі хацеці!

1908—1910

ЦІ ТЫ ЎЗОЙДЗЕШ КАЛІ,
СОНЦА?

З плачам думка-песня льецца
Па замучанай старонцы,
З плачам рэха адаб'ецца...
    Ці ты ўзойдзеш калі, сонца?

Маці-ўдоўка, сірацінка
Паглядаюць у аконца,
Дагарэла ўжо лучынка...
    Ці ты ўзойдзеш калі, сонца

Пхнецца сцежкай падарожны,—
Няма хлеба ўжо ў катомцы,—
Цэль далёка, зблудзіць можна...
    Ці ты ўзойдзеш калі, сонца?

Мужык з горам ляжа, ўстане,
Пляце байкі дзеткам, жонцы,
Толькі чутны уздыханні...
Ці ты ўзойдзеш калі, сонца?

Шнур бядак пахаў да поту,—
Марны ж колас на саломцы,—
Ні красы той, ні ўмалоту...
Ці ты ўзойдзеш калі, сонца?

Беззямельны згубіў долю,
Хоць шукай з бяды ў палонцы;
Ні той хаты, ані поля...
Ці ты ўзойдзеш калі, сонца?

Путы, катаргі, астрогі,
Сібір поўная бясконца;
Ні той праўды, ні дарогі...
Ці ты ўзойдзеш калі, сонца?

З плачам думка-песня льецца
Па замучанай старонцы,
З плачам рэха адаб'ецца...
Ці ты ўзойдзеш калі, сонца?
— Ці ты ўзойдзеш?

1908—1910

ЗНЯМОГА

Плача сонца маладое
Над планетай над старою,
Іскры сыплюцца цурком,
Што не тымі пуцінамі
Ходзяць леты за лятамі
Ў вечным зладзе з курганом.

Безнадзейна, бестрывожна,
Ціха, зважна, асцярожна
Хаос гнёзды ўе свае,—

Вара зелле-калатуху,
Пое, зводзе князя-духа,
    Перадыху не дае.

Світы, захады крыляцца,
На адной таўкуцца кладцы,
    Цемра вабе згубным дном;
Плача сонца маладое
Над планетай над старою,
    Іскры сыплюцца цурком.

1908—1910

ЗА ГОДАМ ГОД

За годам год, за родам род,
Што хвалі хмар, што плесні вод,
Па зменах змен, на ўсход, на сход,
За родам род, за годам год.

На ўсход, на сход ідзе-брыдзе
У чарах-снах, у злыбядзе...
Канца ні ў чым, канца нідзе,
На ўсход, на сход брыдзе-ідзе.

За бытам быт, за стогнам стогн,
За смехам смех, за сконам скон,
За векам век, за звонам звон,
За мглою мгла з усіх старон.

Ідзе-брыдзе за следам след,
І ноч, і дзень, і цьма, і свет,
І песні кліч, і смерці цвет,
Ідзе-брыдзе за следам след.

За годам год, за родам род,
Што хвалі хмар, што плесні вод,
Па зменах змен, на ўсход, на сход,
Ідзе-брыдзе на быт, на звод...

1908—1910

НАД КАЛЫСКАЙ

Люлі, спі, мой сынку!
Годзе плакаць, драцца!
Зашануй слязінку:
Некалі прыдасца.

Глянуць з неба зоры
На жыццё, на беды;
Пойдзеш ты з пакорай
Свайго бацькі следам.

Вырасцеш, дзіцятка,
Сасніне па вуха,
Будзеш дуж, мой братка,
Як мядзведзь-маруха.

Толькі будзеш ніжай
Беднаты пакорнай,
Не пазбудзеш крыжа
Сваёй долі чорнай.

Сцяжыну блудліву
Пойдзеш ты за хатай,
Змерыш свет шчасліва,
Не спаткаўшы брата.

Сам скуеш ты путы
Гора векавыя,
Сам саўеш пятлю ты
На сваю ты шыю.

Сыдзе год за годам,
Сыйдзе чарадою,
Буры, непагоды
Свіснуць над табою.

Ты з мучэннем зжыўся,
Давядзе да рэшты:
Бедным нарадзіўся —
Бедным і прамрэш ты.

Дык жа спі, мой сынку!
Годзе плакаць, драцца!
Зашануй слязінку:
Некалі прыдасца.

1908—1910

ПЕСНЯ-КАЗКА

Гэй! далёка за морам за сінім
Есць адна старана, ёсць адна,
А ў ёй князева дочка — княгіня,
Світазарай завецца яна.

Гэй! далёка за лесам, за борам
Есць адна старана, ёсць адна,
А ў ёй князь у злацістым уборы,
Срыбра б'е ад каня, ад сядла.

Гэй! далёка за хатай, за вёскай
Есць адна старана, ёсць адна,
А ў ёй молад дзяцюк, бяды цёзка,—
Ні ганораў, ні скарбаў няма.

Гэй і выйшла, ой! выйшла праява:
І той князь, і дзяцюк той бядак
Спадабалі княгіню на славу,
Спадабалі — і як яшчэ, як!

Не на рэчцы лялее вадзіца,
І не явар калыша лістком,—
Гэта кроў маладая бурліцца,
Гэта сэрца пайшло хадуном.

І паехалі ўдвух яны ў сваты
(Абодвум далей нельга так жыць),
І той князь, і дзяцюк небагаты,
Світазару за жонку прасіць.

Едуць дзень, едуць ноч, едуць доўга,
Дзяцюк з той, а князь з той стараны;
Таму пнём, таму шляхам дарога;
Яны едуць, і едуць яны...

Не арлы, сакалы на даліну
Па дабычу-пажыву лятуць —
Два ўдальцы да аздобнай дзяўчыны
Ў яе хорам цудоўны бягуць.

«Вот, княгіня, вот, наша ты пані!» —
Яны кажуць абодва так ей:
«Няхай ласка твая на нас гляне,
Няхай выбера, хто ёй мілей!»

«Я багат, я брыльянтаў даволі
Сыпну, княжна, пад ножкі твае;
Мае поле — тваё будзе поле,
Табе слугі пакорны мае».

«Я хоць бедзен, ды шчыра затое
Сваё сэрца, душу табе дам;
Не дам слуг, а сам буду слугою,
Скарбам стану цаннейшым я сам».

Княжна чуе ўсе гэтыя словы,—
Бедака бярэ мужам сабе.
Князь запеніўся, мсціцца гатовы,
Дзецюку ўгрозы сыпе ў кляцьбе

Не груган над ахвярай шыбуе,
Не схавануюь высачыў косць,
К праўдзе ўвагі не знае, не чуе,
Як змяя, чалавечая злосць.

З чараўніцаю зелле князь вара,
З цёмнай сілаю дружбу вядзе;
Маладую ўсыпляе ён пару,
Маладому аковы кладзе.

Прабудзіўся ўдалец,— і што бача?
Сам без княжны, апошні з людзей;
Світазара у хораме плача,
Князь з дружынай гуляе сваей.

Ходзяць хмары шумліва, паважна,
Падцінае хаўтурны ім звон;
Людзі плачуць над хлопцам, над княжнай,
Князю б'юць за паклонам паклон.

1908—1910

БЫЛО ГЭТА...

Было гэта вясною,
Клаў гняздо верабейка;
    На лугу на зялёным
    Шчасна йграла жалейка.

Было гэта улетку,
Шукаў зёрн верабейка;
    Хмары з громам стагналі,
    Нудна пела жалейка.

Было гэта увосень,
Гнаў каршун верабейку;
    На слаце-непагодзе
    Галасіла жалейка.

Было гэта зімою,
Мёрз, замёр верабейка;
    Лягла ў снежныя гурбы
    Паламанай жалейка...

1908—1910

ПАКАХАЙ МЯНЕ, ДЗЯЎЧЫНКА...

Плыве рэчачка далінкай,
    Рыбак шмат у ей;
Пакахай мяне, дзяўчынка,
    Як рыбкі ручэй!

Без вадзіцы б аніколі
    Рыбкі не жылі;
Без кахання шчасця, долі
    Няма на зямлі.

Няма з кім дзяліці гора,
    Смутку і пацех;
Вылі слёз хоць цэла мора,
    Чужым будзе смех.

Хто ж кахае, ўсё згадае,
Адчуе душой;
Не чурайся ж, дзяўчынячка,
Сэрца мне ўспакой.

Разам будзем жыці ў хатцы,
Разам песні пець;
Будзе раем свет здавацца,
Ўсё праўдай яснець.

Атачу цябе з душою
Апекай сваей;
Не зазнаеш ты за мною
Крыўду ад людзей.

Жыццё будзе слацца кветкай,
Сонцам заблішчыць;
Гэй, у долі добрай гэткай
Слёз не будзеш ліць!

Пакахай жа мяне толькі
Усяей душой,
Не дай з жалю марнавацца,
Сэрца супакой!

1908—1910

ПЕСНЯ

Бяжыць шыбка ручаінка
Па жвіровым дне;
Жыве ў вёсачцы дзяўчынка,
Ўпадобная мне.

Ў ручаінцы днём і ночай
Вадзіца бурліць;
У дзяўчынкі гарацы вочы,
Кроў кіпіць, кіпіць.

Эй! так хочацца вадзіцу
З той крынічкі браць;

Дзяўчыначку белаліцу
Туліць, цалаваць.

На млын грэбляй ручаінку
Здзержу, перайму;
Ненаглядачку-дзяўчынку
За жонку вазьму.

Млынок будзе малоць збожжа
Для добрых людзей;
Плакаць жоначка паможа
Ў хатачцы маей.

1908—1910

ВЯСНА

У вянку з пралесак,
У святлянай шаце
Ходзе борам-лесам,
Полем, сенажацяй.

Сонцу-яснагрэю
Расплятае косы,
Раніцамі сее,
Як брыльянты, росы.

Сцелецца травіцай,
Ветрыкам шапоча,
Коціцца крыніцай,
Рыбкаю плюскоча.

Весела міргае
Сошцы і баронцы,
Зернятка хавае
Ў свежай баразёнцы.

У гайкі заходзе,
Шапаціць лісткамі;
Гутарку заводзе
З белкамі, дзятламі.

Роднае прыселле,
Вырай любіць вуча,
Лад вядзе ў капэле
Грамады пявучай.

Сяміцвет — вясёлкай
Ззяе над далінкай,
Ходзе за кароўкай,
Гляне і ў хацінку.

Дзецюку, дзяўчыне
Блогасна ўсміхнецца,
Штось на вуха кіне,
Закалоце сэрцам.

І ўсюды гэтак —
Полем, сенажацяй,
У кароне з кветак,
У святлянай шаце.

1908—1910

ЛЕТА

Лета ты, лета прыгожа-квяцістае,
Колькі ты ўносіш аздобы з сабой!
Цягнуцца стройна шнуры каласістыя,
Пахне павабна трава над ракой.

Гнуцца на лузе касцы немарудныя,
Дзе-нідзе ў постаці серп заскакаў;
Песня пачулася наская, нудная,—
Рэха панеслася — бор адказаў.

Шум пакаціўся ад лесу адзетага;
Сонца купаецца ў полыску рос;
Эх! каб, здаецца, ды шчасце да гэтага!
Эх, каб, здаецца, менш гора і слёз!..

1908—1910

ЗІМОЙ
У ЛЕСЕ

І лягла ж цішына
У бары за гарой,—
Каб дравінка адна
Хоць кіўнула сабой.

Снег пушаны залёг
На галінах сасон,
І чарнобель, і мох
Атуліў сабой ён.

Сокат птушак замёр,
Як бы поўнач была,
Адно свісне тапор
Ды зазвоне піла.

Гэта сілу сваю
Так прабуе мужык;
Рухнуў дуб на зямлю,
Як магуч і вялік...

Далей — глуш, цішына
У бары за гарой,—
Каб дравінка адна
Хоць кіўнула сабой.

1908—1910

КРУГАВАРОТ

Нічога вечнага на свеце
Няма для шумнага жыцця;
Здарэнні, многія сталецці
Ідуць пад века забыцця.

Ўстае рой новых пакаленняў;
Старыя сходзяць на той свет;
Нягодны ўнуку ўжо тварэнні,
Якія меў на ўслугах дзед.

Марнеюць сільныя народы;
Бяруць слабейшыя гару;
Нянавісць, бітвы, непагоды
Туманяць радасці зару.

Не раз крывавыя паляны
Ў душу чуткую ліюць жаль,
За бліскам славы разгуканы
Дух чалавека рвецца ўдаль.

Ствараюць з золата бажышчы,
Ідуць адны к ім на паклон,
Другіх шамочаць бед ігрышчы,
Нясецца стон з усіх старон.

1908—1910

ЗАМКАВАЯ ГАРА

(З ВІЛЕНСКІХ АБРАЗОЎ)

Над Віллёй-ракой,
Па гары крутой
Туман сцелецца;
Ні то лом-ламок,
Ні то дом-дамок
    Там віднеецца.

Слаўны Гедымін,
Князь Літвы — літвін,
    Душа чынная,
Многа лет таму
Ў гэтым жыў даму,
    Жыў з дружынаю.

Горда мур глядзеў
На зямлю, як леў,
    Сцяной крэпкаю;
Не адной бітвы
Тут сыны Літвы
    Былі сведкаю.

Сышоў век, другі,
І князі, багі,
    Ўсё літоўскія,
Уцяклі з зямлі,
І дзянькі пайшлі
    Не такоўскія.

Як катух для кур,
Дрэмле пусткай мур,
    Цэгла валіцца;
Нават гнёзды віць
Птушка не ляціць,—
    Знаць, пужаецца.

Адно йдуць сюды
З гарадской нуды
    Адказеліцца
Бедната і «знаць» —
Віды аглядаць,
    Што ў ног сцелюцца.

Ды як згасне дзень,
Ночкі ляжа цень
    Над дамочкамі,
Людскіх шэптаў тут
Повен кожны кут
    Над кусточкамі.

А сівою мглой
Па гары крутой
    Туман сцелецца;
Ні то лом-ламок,
Ні то дом-дамок
    Там віднеецца.

1908—1910

ІГНАТУ БУЙНІЦКАМУ

Важна рэй Ігнат Буйніцкі
  Ў танцах нашых водзіць,
Аж здаецца — усё чыста
  Хадыром з ім ходзіць.

Калі пусціцца скакаці,—
  Ажна сэрца скача;
Лепшых танцаў і ўвесь Піцер
  Бадай што не бачыў.

Ці «Мяцеліца», ці «Юрка»,
  «Мельнік», ці «Антошка»,—
Ўсё ў яго сыходзіць гладка,
  Не змыліць ні трошка.

Пад дуду і пад цымбалы
  Топне, прыспявае...
Сцеражыцеся, ўсе людзі:
  Беларус гуляе!

Не ўнімайся ж і скачы нам,
  Покі сілы хваціць,
Мо пачнуць і думкі нашы
  Весялей скакаці!

1911

ГЭЙ, НАПЕРАД!

Гэй, наперад, покі сэрца
  Б'ецца, рвецца на прастор,
Годзе млеці ў паняверцы;
  Гэй, да сонца! гэй, да зор!

Хай бацькі стагналі ўчора,
  Йшлі на той свет без пары;
Сёння ў нашай моцы гора,
  Мы — жыццця гаспадары!

Думка ў думку, дружна, смела
Ўсе наперад грамадой!
Кожны ведай сваё дзела,
Знай, за праўду крэпка стой!

К новай долі шлях нам ляжа,
Як на небе Млечны Шлях,
Слова, дум ніхто не зьвяжа,
Жыць, цярпець не будзе страх!

І не стане больш пакуса
Першых-лепшых збоку браць,
Славяніна-беларуса
Вечна ў лапці абуваць.

Дык наперад, покі сэрца
Б'ецца, рвецца на прастор,
Годзе млеці ў паняверцы!
Гэй, да сонца! гэй, да зор!

1911

ЯК У ЛЕСЕ ЗАЦВІТАЛІ...

Як у лесе зацвіталі
Ліпы ды каліна,—
Залатыя сны снавалі
Мы з табой, дзяўчына.

Калыхаліся, шумелі
Вольныя бярозы.
Шапацелі, шалясцелі
Трыснягі ды лозы.

Як у жыце наліліся
Каласкі нагінна,—
Сустрэліся, абняліся
Мы з табой, дзяўчына.

Мігацелі, зіхацелі
 У пракосах косы,
Заміралі кветкі, зелле,
 Заміралі росы.

Як даспела, счырванела
 Ягада-рабіна,—
Ўвокал глянулі нясмела
 Мы з табой, дзяўчына.

Верасы пад лісцем спалі,
 Бор зялёны гнуўся,
Недзе пелі ў цёмнай далі
 Журавы ды гусі...

1911

ДУБ

Распусціўшы суччa
У глухім прыволлі,
Сам адзін расце ён
На далёкім полі.

Як цар, у кароне,
Аб нічым не дбае,
Ці то стогне бура,
Ці віхор гуляе.

На адным ён месцы
Днюе і начуе;
Многа казак знае,
Многа песень чуе.

Дождж падмыў карэнне;
Ў ім дупло — як хата...
Ён стаіць і дрэмле —
Грозны, расахаты.

1911

ХОХЛІК

Як зайграе ў лесе хохлік,—
Замірае песень воклік;
Як зачэпіць мох і лозы,—
Аджываюць смех і слёзы...

Ў цёмным яры скачуць чары,
Кветка чахне на папары,
Лісць трасецца на асіне,
Вогнік блукаецца сіні.

Барадой лясун ківае,
Шалы нетрай спавівае;
Ваўкалак за дамавінай
Выпаўзае на пуціну.

Ад загону да загону
Хохлік царскаю каронай
Каранує у сусветы
Сухалесы, пустацветы.

Хохлік грае, ведзьма скача,
Ноч смяецца, сонца плача,
Толькі песень не чуваці
На стаптанай сенажаці.

1911

З ТАБОЮ...

З табою спаткаліся ў лесе;
Багун і чарнобель к нам слаўся.
Смяяўся пушчар, а у смесе
За ценем цень новы снаваўся.

За намі, прад намі снавалі
Павучныя, бледныя цені,—
Мяне у палац зазывалі,
Цябе — у святыя прадсені.

Святая пасцель небасхіла
Крывавай імглой заплывала,
Пасад заручальны магілай
Пуціна сляпая хавала.

Пуціна была, мы і тую
Згубілі, як лепей — не знalі:
Ці маем шукаці старую,
Ці к новай блукаціся далей?

1911

ПЕСНЯ МАЯ

Песня мая не ўзышла сярод кветак,
Кветак цвітучага вечна паўдня...
Поўначы сумнай забыты палетак
Даў ёй жыццё пасярод палыння.

Пушча і ночка яе гадавалі,
Няньчылі казкамі долі нямой;
Дождж і расіца вясною купалі,
Снежныя буры тулілі зімой.

Песня мая не ўспінае атласаў,
Выдумкай хітрай у свет не ляціць,—
Знацца ёй досць з беларускаю красай —
Лесам шумеці, касою званіць.

З думкамі ходзіць забранага краю,
Служыць і верыць у лепшы усход...
Бо, калі гасне паходня старая,—
Новую заўтра распаліць народ.

Песні маёй не патрэбны святліцы
У княжацкіх хорамах слухаць музык,
Коціцца-ўецца свабоднай крыніцай
К сонцу і зорам, прастор дзе вялік.

Ёй не патрэбна ўсясільных прынука,
Службы лакейскай не знае яна:

Воля жывая ёй вечна зарукай,
Волі нязмернай — служба адна.

Песня мая не шукае прывету,
Ласкі ў скурганеным сэрцы чыім,—
Вецер свабодны з далёкага свету
Стрэне, праводзіць адпевам сваім.

З небам і ніваю ў дружбу заходзе,
Слухае бору адвечнай жальбы,
Водклікі лове ў бурлівым разводдзі,
Ў зорках шукае жыцця варажбы.

Песня мая не зачэпе сягоння
Думкай сваёю ўсіх хат і сяліб,
Зваленых хат і людзей у прыгоне,
Ўсходным зярном неабсеяных скіб...

Час, як крыніца, ідзе, не марудзе...
Кіне стары дзень жыццём кіраваць,
Новы дзень прыйдзе, і новыя людзі
Будуць пачатую думку снаваць.

Песня мая не шукае чырвонцаў —
Будучнасць гэткіх не знойдзе ў ёй плям,—
Жыць толькі хоча ў радзімай старонцы,
Пеці па сэрцу ўсім добрым людзям.

Пеці, і з часам, у добрую пору,
Выклікаць водклік у сонным сяле...
Ўсю Беларусь — неаб'ятну, як мора,
Ўбачыць у ясным, як сонца, святле.

1911

НЕ ПРАСПІ

Спі, дзяўчына, покуль сонца
Не зайграла над хацінай;
А як сонца на аконца
Бліскі кіне — ўстань, дзяўчына!

Ўстань, зніміся, схамяніся,
Ўмыйся сочнаю расою,
Сэрцам к сонцу прытуліся,
Ветру дай гуляць з касою!

Ў сонцы вісяі далей, вышай,—
Паланей, красуй дзянінай,
Не пужаючыся крыжа,
Сонцу роўная дзяўчына!

Заіскрыся кветкай белай
На зялёнай сенажаці;
Кінь патолю думцы смелай,
Пасмы радасці снаваці...

Негаданай песняй-казкай
Разыграецца часіна...
З сонцам, з сэрцам, з вечнай ласкай
Не праспі вясны, дзяўчына!..

1911

ЖНЯЯ

Як сама царыца
Ў залатой кароне,
Йдзе яна ў вяночку
Паміж спелых гоняў.

З каласкоў вяночак —
Моладасці сведка —
На ёй зіхаціцца,
Як у садзе кветка.

На грудзях шчаслівых
Каптанок ружовы,
У руцэ сярпочак
Зублены, сталёвы.

Вецер абнімае
Стан яе дзявочы,

Сонца ёй цалуе
Шыю, твар і вочы.

Каласкі хінуцца
Перад ёй паклонна,
Дзівіцца ігруша
На мяжы зялёнай.

А яна — царыца —
Весела, шчасліва
Карануе песняй
Залатое жніва.

Смела йдзе у сонцы,
Ўся сама — як сонца,
Гэта жнейка наша
Ў нашаей старонцы.

1911

З ЛЕТНІХ МАЛЮНКАЎ

Коціцца, ўецца далінкай крыніца,
Б'ецца, плюскоча ў каменнях вадзіца,
  Далей плыве і плюскоча,
Белымі грудкамі лёгшы на траўцы,
Хоча дзяўчынка к вадзіцы дастацца,
  Губкамі чэрпнуці хоча.

Вольха лісткамі ёй шыю ласкоча,
Плюскатам рэчка смяецца у вочы,
  Сонейка ўсіх абнімае.
Сонейка, рэчка, вольха, дзяўчына
Думцы ўсміхаюцца соладка, дзіўна,
  Думка іх шчыра вітае...

1911

ЯК У ПОВЕСЦІ

Шлях. Каля шляху лес хілкі.
Вёска, дзе лес, і магілкі;
    Ў вёсцы — з святліцай хаціна,
    Ў хаце — з бабуляй дзяўчына.

Там жа паблізку стаяла
Гэткая ж хатка бязмала,—
    Хлопец у хаце жыў з дзедам,
    Быў той дзяўчыне суседам.

Звалі дзяўчыну Маланкай,
Хлопца, чуў, клікалі Янкай;
    Зналіся змалку абое,
    Знали і сёе, і тое.

Кожны год цёплай вясною,
Ў поле шоў Янка з сахою;
    Кужаль Маланка снавала,
    Цэўкі сукала і ткала.

Ўлетку кляпаў хлопец коску,—
Шоў луг касіці за вёску;
    Сена дзяўчына сушыла,
    Ніўку жаць потым хадзіла.

Жыта ляшыў ён увосень
Або лучыну біў з сосен;
    Шла яна бульбу капаці
    Ці лён часала у хаце.

Сані ён ладзіў зімою,
Ехаў ці йшоў ў лес з пілою;
    Часам яна ў лес хадзіла
    Ці на таку малаціла.

Далей, не так ужо далей:
Янку кудысьці пазвалі,
    Там пасадзілі за штосьці,
    Не адпусцілі і ў госці.

Болей яго я не бачыў;
Чуў, што не вельмі там скача,—
    Нешта капае, валоча,
    Ждучы ўсё сонейка ўночы.

Ну, а дзяўчына?.. Э, што там!
Збаю калісь аб ёй потым...
Людзі ж казалі, што Янка
Вельмі любіўся з Маланкай.

1911

ЗА СВАБОДУ СВАЮ...

За свабоду сваю
Ўсёй душой пастаю;
У агонь, у ваду
Я за ёю пайду.

Лепей сам сябе дам
Пахаваці людзям,
Як свабоду хаваць,
Злыбядзе аддаваць.

Ў сэрцы, ў думках сваіх
З самых лет маладых
Я яе ўзгадаваў
І сваёю назваў...

Гэй ты, гэй, вецер, пей
А свабодзе маей!
Гэй ты, гэй, бор, шумі,
А свабодзе грымі!

Гэй ты, сонца, гары
Ад зары да зары,
Ланцугі распалі
Па ўсёй чыста зямлі!..

1911

ЗАРУЧЫНЫ

Далёкай, нялёгкай сцяганы хадзьбой,
Пад хвойкай высокай мы селі з табой,
    Як цар і царыца;
Шурпаты няжаты сох верас ля ног,
Спаў белы спляснелы пад шышкамі мох
    Над цёмнай крыніцай.

На суччa плятуча паўзла дзермяза,
Блішчэла нясмела раса, як сляза,
    На лісцях лазовых;
Каронай зялёнай дзед-бор патрасаў
І шумам-задумам законы пісаў
    Ў нягаданых словах.

Нам моўча, як ночай, мігцелі агні,
Падгалей міргалі абгніўшыя пні,
    Як варта на стражы;
І ціха суліхай сцікаўся, плыў цень,
За горы, за моры адходзіў наш дзень,
    Мінуты ўжо важыў.

Ўжо клаўся на часе мрок сумна нямы,
І поўнач на помач, палохаці сны,
    Нязначна падклікаў...
З-пад сосны выноснай ты ўстала, я ўстаў...
Над намі сукамі шум-бор рагатаў
    Без памяці, дзіка...

1911

Я КАЗАК — НЕ КАЗАК...

Я казак — не казак,
Што нагайкай свісціць,
А казак, што калісь
Знаў, як волю любіць!

Што гуляў за Дняпром
Ад зары да зары,

Ў вольнай Сечы грымеў,
Як парогі ў Дняпры.

Што на бел-свет спяваў
Песні з поўных грудзей
І гасцінна прымаў
З свету вольных людзей.

Што умеў пастаяць —
Паляцець у паход —
І за волю сваю,
І за ўвесь бедны род.

Што кароны пікой
І пасады ўстрасаў,
А законы крывёй
Самаўладцам пісаў!

1911

ДЗВЕ ТАПОЛІ

Там, за вёскай, у полі дзве стаялі таполі,
Як адна, дзве таполі стаялі,
І стагналі у полі сухавейна таполі,
Як адна, дзве таполі стагналі.

Аб Усходзе у полі ўсё шумелі таполі,
Як адна, дзве таполі шумелі,
І аб Захадзе ў полі лісцьмі пелі таполі,
Як адна, дзве таполі ўсё пелі,

Што пануюць у полі над дубамі таполі,
Як адна, дзве таполі пануюць,
Што начуюць у полі самаўладна таполі,
Як адна, дзве таполі начуюць...

Неба помсту у полі тут пачулі таполі,
Як адна, дзве таполі пачулі,
І навекі у полі дзве заснулі таполі,
Як адна, дзве таполі заснулі.

1911

ЯК СПЫТАЮЦЦА НАС

Прыйдуць людзі з Усходу,
Прыйдуць з Захаду людзі
І спытаюцца нас:
«Скуль, якога вы роду?
Дзе зямля ваша будзе,
Дзе айчызна у вас?»

Мы ля плоту, пад плотам
Паглядзім, пашукаем,
Які даць тут адказ,
І адкажам: «Э, што там...
Мусіць, бабскім звычаем
Збегла ўпрочкі на час».

1911

ТЫ ПРЫЙДЗІ...

Ты прыйдзі ка мне вясною,
Кветкаю прыйдзі;
Зацвіці красой са мною,
Думку разбудзі...

Ты прыйдзі ка мне улетку,
Коласам прыйдзі;
Песняй жніўнай на палетку
Думку саладзі...

Ты прыйдзі ка мне зімою,
Сонейкам прыйдзі;
Даўнай казкай залатою
Думку абудзі...

Ты прыйдзі ка мне увосень,
Зоркаю прыйдзі;
Ў свет далёкі з шумам сосен
Думку павядзі...

Ты прыйдзі і на магілкі,
Кветкаю прыйдзі;
Белай ручкай клён няхілкі
Шчыра пасадзі...

. . . .

Ты прыйдзі...

1911

НАД РАКОЮ Ў СПАКОЮ

Над ракою ў спакою
Зацвітала каліна;
У сяле за ракою
Вырастала дзяўчына.

Да зялёнай каліны
Прылятала зязюля;
Да дзяўчыны-маліны
Удаваўся Януля.

Над ракой, дзе каліна,
Сенажаць церабілі;
У сяле, дзе хлапчына,
У паход затрубілі.

Перастала каліна
У цвяточкі ўбірацца;
Перастала дзяўчына
З ненаглядным страчацца.

Бедавала зязюля,
Што каліны не стала;
Бедавала матуля,
Што дзяўчына ўсыхала.

Па рацэ гналі хвалі
Ўдаль галіны каліны;
Людзі ў рэчцы шукалі
Самагубкі-дзяўчыны...

Над ракою ў спакою
Зацвіла зноў каліна;
А ў зямельцы пад ёю
Спала наша дзяўчына.

1911

ЛЕТНЯЯ РАСА

Як брыльянты, рассявае
Ночка летняя расіцу,
Туманамі спавівае
Луг зялёны над крыніцай.

А як раніца настане,
Бліскі сонца загуляюць,—
Рос прыходзіць адцвітанне,
Туманы у рэчцы таюць.

Як брыльянты, гінуць росы
На зялёнай сенажаці;
Сонца косы, нашы косы
Не даюць паўдня ім знаці!

1911

«НАШАЙ НІВЕ»

Не загаснуць зоркі ў небе,
  Покі неба будзе,—
Не загіне край забраны,
  Покі будуць людзі.

Ночка цёмная на свеце
  Вечна не начуе,
Зерне, кінутае ў ніву,
  Ўсходзіць ды красуе.

Наша зерне — нашы думкі —
Не загінуць свету,—
Бліснуць краскай непаблеклай
Вечных агняцветаў.

З добрых думак, што мы кінем
На сваім дзірване,
Будзе ўнукам нашым жніва —
Доля, панаванне.

Беларускаю рукою
Светлай праўды сіла
Славу лепшую напіша
Бацькаўшчыне мілай.

Зацвіце яна, як сонца
Пасля непагоды,
Ў роўнай волі, ў роўным стане
Між усіх народаў.

Не загіне край забраны,
Покі жывы людзі,—
Не загаснуць зоркі ў небе,
Покі неба будзе!

1911

РУСАЛКА

Дайце галінку, дайце павесіцца
Гэтай русалцы, гэтай дзяўчыне!
Вы яе гналі, вы яе мучылі,
Дайце ж хоць сцежку беднай к галіне

Дайце, як следна, з ветрам нацешыцца
Вольна, прывольна ў тайнай мясціне;
Стуль, каб ёй болей не надакучылі,
Скочыць з галіны, скрыецца ў ціне.

Ў ціне, як бледны месяц засвеціцца,
Будзе русалка плаваць, круціцца;
К ёй вадзянік там зблізкыцца сватацца,
Выйдзе і сядзе з ёй над крыніцай.

І лесавік к ім выпаўзе братацца
З пушчы махнатай, сам весь кудлаты.
Шлюб неразлучны дасць ім, малодзенькім,
Зграе вяселле вецер крылаты.

Пойдзе гульня у іх мёдам салодзенькім,
Развесяляцца, чары завесяць;
Вецер, лясун, русалка з вадзянікам,
Пушча, крыніца, ночка і месяц

Казку аставяць дзіўную згнаннікам.
Страх баязлівым кожны з іх кіне;
Сум маўчалівы там раскудзесіцца,
Песню аб гэтай зложыць мясціне.

. . . .

Дайце ж галінку, дайце павесіцца
Гэтай русалцы, гэтай дзяўчыне!..

1912

ВЫЙДЗІ...

Ўстань ты, старонка, родная маці!
Годзе зімовага рабскага сну,
Годзе табе ўжо слёзна ўздыхаці,—
Выйдзі на поле, на сенажаці,
    Выйдзі спаткаці вясну!

Скінь лахманы, што доўгія векі
Ты валачыла з кастры, з палыну;
Выйдзі з-пад дзікай зімняй апекі,
Што над табою строіла здзекі,—
    Выйдзі спаткаці вясну!

Вырылі сцюжы віхрамі, снегам
Яму глыбоку табе не адну;
Снежныя насыпы мела начлегам...
Глянь, снягі таюць, рэчкі йдуць бегам...
    Выйдзі спаткаці вясну!

З поўначы сівер кідаў табою,
Як абадрану з лістоў галіну;
З захаду зверы йшлі чарадою
Рваць твае грудзі... Выйшла жывою,—
    Выйдзі ж спаткаці вясну!

Дзетак тваіх скрозь крыўдай сляпілі,
Мучылі, гналі без часу ў труну,
Казак вучылі, што ты ў магіле,
Толькі ж бліск сонца здраду асіліў...
    Выйдзі спаткаці вясну!

Ясна, святочна ў красы ўбярыся,
Птушкай свабоднай сягні ў вышыну,
З сонцам злучыся, зорамі йскрыйся,
Песняй распейся, славай акрыйся,
    Выйдзі спаткаці вясну!

Сплецену з церняў маеш карону,
Хорам твой — неба і нівы краса,
Царства ў чатыры дрэмле староны,
Слугі — мазольных рук міліёны...
    Выйдзі... Чакае вясна!..

1912

МАЯ МАЛІТВА

Ва ўсяку мінуту, ва ўсякай патрэбе,
І ў полі шырокім, і ў вузенькай хатцы
Малюся я гэтаму сонцу на небе
    І зоркам, што ночкай мігцяцца.

Малюся свабоднаму ветру — віхуры,
Што лётае птушкай ад краю да краю,
І пасвіць у высях панурыя буры,
    І ў комінах песні іграе.

Малюся агню я, што сее пажары,
Як стане пара, па нязмераным свеце,
Наводзячы жудасць вялікаю карай,
Пужаючы старцаў і дзеці.

Малюся жывучай вадзіцы — разводдзю,
Ў дзень ясны бліскучай, а страшнай уночы,
Што, нівы палошчучы, йдзе, не праходзе
І хаты і чоўны друзгоча.

Малюся я небу, зямлі і прастору,
Магутнаму богу — ўсясвету малюся,
Ва ўсякай прыгодзе, ва ўсякую пору
За родны загон Беларусі.

1912

ПАД КРЫЖАМ

З балеснаю ў сэрцы пакорай
Пад крыжам збуцвеўшым стаю,
І ўвокал — ад гораў да гораў —
Зямлю аглядаю сваю.

Навокала сцелецца столькі
Багацця, красы і святла!
Хоць болькі, старыя ўсё болькі,
Адна за адною лягла.

Плакучыя стогнуць бярозы,
Скідаючы лісць залаты;
Хістаюцца дзікія лозы,
Глухія, сухія кусты.

Звод нейкі гамоніць, шапоча:
— Калодаю, дружа, ты будзь!
Душа толькі верыць не хоча,
Не хоча паняць і заснуць.

Упаўшыя грудзі калыша
Жальбой непрыхільнаю сум,

І тысячы ў памяці піша
Гаротных, нявыжытых дум.

Бяссільна народ свой пытаю,
Абняўшы пахілены крыж:
— За што ты ад краю да краю
Магілай жывою ляжыш?

Ці коні твае патрупелі,
Цягаючы ў поце плугі?
Ці косы твае прытупелі
З крывавай на лузе смугі?..

Пытаю жывых назаліста,
Чакаю, адказ ці бяжыць...
Маўчыць, як дамоўка, ўсё чыста...
Праклясце — і тое маўчыць.

1912

З КУТКА ЖАДАННЯЎ

З цэлым народам гутарку весці,
Сэрца мільёнаў падслухаць біцця —
Гэткай шукаю цэлы век чэсці,
Гэта адно мне падпорай жыцця.

Песню стварыці ясну, як неба,
Ў кожнай з ёй хаце быць мілым гасцём —
Гэтакіх толькі скарбаў мне трэба,
Гэткім я толькі жыву пачуццём.

Што не загубяць крыўды жывую
Душу народа, што ўстане са сну,—
Гэткай надзеяй толькі жыву я,
Гэткую толькі чакаю вясну.

К яснаму сонцу з цьмы, з беспрасвецця,
К славе з бясслаўя ўсім нашым людзям —
Гэткай шукаю сцежкі на свеце,
Гэткаму богу і душу аддам.

За лепшу долю роднага краю,
За сваіх брацця ў святой барацьбе —
Гэтакай толькі смерці жадаю,
Памяткі гэткай чакаю сабе.

1912

ПРАРОК

Сярод маны, сярод насмешкаў,
Знак нейкі тулячы к грудзям,
Ішоў прарок пясчанай сцежкай
З навукай новаю к людзям.

Праціўны вецер лез у вочы
І плачам пеў, як дзіцянё,
Звяр'ё зубамі йграла ўночы,
Днём выла ў небе груганнё.

А ён, не знаючы граніцаў,
Ішоў, хістаючысь наўслонь;
Агонь біў толькі з-пад зраніцаў,
Вялікіх праўд святы агонь.

Душа палала дзіўным жарам,
Бы з зораў выснутая ніць,
Што свет магла б сваім пажарам
Абвіць і к сонцу ўваскрасіць.

Ужо з сваім аклічным словам
Прарок далёка быў вядом,
Народу шмат збудзіў к дням новым,
Даў славу братнюю братом.

Аж так дасяг — аквечан хвалай —
Зямлі забранай сумных хат,
Дзе царства цемры панавала,
Дзе сілу ўзяў над катам кат.

Народ змарнеўшы таго краю
Свайго нат імені не знаў,
Як непатрэбшчына якая,
Гібеў на свеце і канаў.

Галовы людзі пахіліўшы,
Зямлю капалі, як краты,
Ўтапіўшы ў мёртвай ночнай цішы
Усе жаданні яснаты.

Прарок — пасол святла — ў загону
Людзей убачыўшы такім,
Маячыць стаў ім, як шалёны,
Прарочым голасам сваім:

«Паўстаньце, рабскія натуры,
Пакіньце свой адвечны сон,
Загаманіце віхрам, бурай,
Каб ажна дрогнуў ваш палон!

Глядзіце: прадзедавы косці
Ў зямлю каліcь за вас ляглі,
А вы, як збэшчаныя госці,
Пракляццем сталі той зямлі.

Дзе вашы песні жыватворны?
Дзе ў вас прарокі й дудары,
Што над пагібельнасцяй чорнай
Віталі б полымем зары?

Забылі ўсё, згубілі долю,
Змяшалі славы цвет з гразёй
І запрадаліся ў няволю,
З душой і скурай счэзлі ў ёй.

Пара у рукі браць паходні,
Ўставаць, ісці, ноч рассвятляць!
Бо што не возьмеце сягоння,
Таго і заўтра вам не ўзяць.

Назло крывавым перашкодам
Скідайце ёрмы, клічце сход
І дайце знаць другім народам,
Які вы сільны йшчэ народ!

За мной, за мной, забраны людзе!
Я добрай доляй послан к вам
І знаю, што было, што будзе,
І вас у крыўды не аддам».

Так гаварыў і з рабства клікаў
Людзей на волю той прарок,
Ждучы з трывогаю вялікай
Ад іх адказу неўнарок.

А людзі, глянуўшы на сонца,
Адказ казалі грамадой:
— Па колькі ж нам дасі чырвонцаў,
Калі мы пойдзем за табой?

. . . .

1912

ЦАРУ НЕБА Й ЗЯМЛІ

За што, о божа праведны, магучы,
Караеш так няшчасны свой народ?
Чаму на стогн маўчыць твой гром бліскучы,
На стогн, што да цябе йдзе з году ў год?

За што над намі даў перамаганне
Табою створанай бядзе і цьме,
Спладзіўшы быт сірочага канання
Сынам і іхняй матцы-старане?

*

Ты перунамі крышыш горы, скалы,
І пушчам гібелі твой шле пажар,
А нашых крыўд скрышыць, спаліць і хвалай
Змяніць не можаш, свету уладар!

Зямлю ўслаў ты ў моры-акіяны,
Штогод разводдзем мыеш рэк сваіх,—
Чаму ж не змыеш ты цярпенняў раны
З душы і сэрца верных слуг тваіх?

*

Вачамі сонейка і зор агністых
Агляд ты робіш дзень і ноч міроў,
І толькі сцежак нашых камяністых
Не бачыш ты, ўсясільны цар цароў.

Не бачыш тых магіл, што путы родзяць,
Магіл, рассеяных, як мак, табой,
Скуль цені прадзедаў выходзяць
І ўзносяць рукі ўвысь к табе з мальбой.

*

Ты ў цвет сваіх нялічаных народаў
Мінуўшчыну і будучыну ўбраў,
А ў нас — караючы чужой свабодай —
Мінулае — і тое адабраў.

Бадзяцца кінуў па бязмерным свеце,
Нявольнікамі кінуў нас гібець
За тую веру, што бацькі і дзеці
Лет сотні ў моц тваю вучылісь мець.

*

Паўзводзіў царствы, даў ім панаванне
І над пасадамі ўзнёс свой пасад,
А нашу Бацькаўшчыну нат прыстання
Пазбавіў, выгнаў чэзнуць сярод крат.

Прадаў на глум і годным, і нягодным
Усё, што ёсць святым для нас і ў нас;
Мы дома — як не дома, правам родным
Сваім не смеема пажыць хоць раз.

*

І ты глядзіш на гэта ўсё, і неба
Тваё маўчыць, як падзямелля мур;
Мальбы няшчасных: долі, праўды, хлеба!
Ты глух паняць, пасланць маланкі бур.

Паймі! пачуй! Сон наш і свой стрывожы,—
Закон і суд свой праведны пашлі!..
Вярні нам Бацькаўшчыну нашу, божа,
Калі ты цар і неба, і зямлі!

1912

ЧЫМ ХАТА БАГАТА

Усяго пакрысе
Знойдзеце вы гэтта,—
Пры сасе, пры касе
Сабрана за лета.

Шчырым сэрцам, душой
Складана няхітра,
Знама — свой, не з якой
Там «звёздкай» ці мітрай.

Што-нібудзь мо не так —
Прашу прабачэння;
Трудна ў рыхт — часу брак,
Мазаліста жменя.

Мо і радасць тут — госць,
Больш нуды праклятай;
Вось бярыце, што ёсць,
Чым хата багата.

Што у думках я меў,
Кепска даць не браўся,
Хоць, як скованы леў,
Туды-сюды рваўся...

Людзі мруць, а ўсё ждуць
Багатшай уроды,
Мо і к нам прыбягуць
Шчаснейшыя годы.

О, тады сноп у сноп
Жніва наша будзе...
Сотня коп, мільён коп...
Дзівуйцеся, людзі!

А цяпер, што цяпер? —
Бывайце здаровы!
Чэсці дайце прымер
Для радзімых словаў.

1911—1912

СВАЯКАМ ПА ГУТАРЦЫ

Шлю вам песняй, братнім словам
Здароўканне, людзі:
Не гасіце веры, што вам
Жыцца лепей будзе.

Вы не зломкі, вы не зноскі,—
Вы народ магучы:
Ваша панства — вашы вёскі,
Пан ваш — труд жывучы;

Ваша слава не ў палацы,
Не ў княжацкай мітры,
А на роднай ніве, ў працы
Карыснай, няхітрай.

Вашы скарбы не ў ядвабнай
Магнацкай саеце,
А ў сярмязе непавабнай,
Старшай на ўсім свеце.

Вашы рукі хоць абіты,
Пясок на іх значан,
Але хлеб, імі здабыты,
Для ўсіх бел і смачан.

Слава вашай гэткай сілы
Вочы ўрагам коле,
Сведкай — свежыя магілы,
Што сыпе няволя.

Сведкай — прадзедаў шкілеты,
Курганы з кустамі,
Сведкай — песні воклік гэты,
Сведкай — вы з слязамі.

Дык хай жа вас не асіле
Зверства непагоды,
Распусціце свае крылле,
Як і ўсе народы.

Рухне крыўда, праўда ўстане,
Ворагаў адстраша,
Будзе долі панаванне
На зямлі на нашай

1911—1912

ПАЛЯЦІ, МАЯ МЫСЛЬ...

Паляці, мая мысль,
Лётам сокала
І прагледзь гэты свет
Кругом-вокала.

Лётам светлай зары
Па-над стрэхамі —
Сып надзеяй жывой
І пацехамі.

Пей аб волі людзям
Думкі цудныя,
Уміляй іх жыцця
Сцежкі трудныя.

Залатыя сны ім
Няхай рояцца;
Няхай жаль на душы
Супакоіцца.

Гоняць хай ад сябе
Цьмы нядольныя,
І рука у руку
Пойдуць вольныя.

Так ляці, эй, ляці,
Мысль свабодная!
А ты міла спаткай,
Зямля родная.

1911—1912

МАЛАДАЯ БЕЛАРУСЬ

Вольны вецер напеў вольных песень табе,
Бор зялёны узняў дружным гоманам.
Сонца полымем вызвала к слаўнай сяўбе,
Зоры веру ўлілі сілам зломаным.

І ў час буры, нягод і вялікіх надзей
Зацвіла, расцвіла даўгажданая,
І крыніцай жывой над айчызнай сваей
Паплыла, пацякла неспыняная.

Паплыла, пацякла з светлай казкай жыцця
Полем, лесам, гарой і далінаю...
З свойскіх кветак-пралесак — карона твая,
Уся сама — ясната лебядзіная.

Зіхаціш і гуслярскаю песняй звініш,
Узнімаеш мінуўшчыну даўную;
Час сягонняшні ўперад ісці не пыніш
І глядзіш смела ў будучнасць тайную.

Смела ў сонцы ідзеш, як жывы агняцвет,
Сееш ласкава сны залацістыя;
Не пужае сумежны дакучны сусед,
Не пужае пуціна цярністая.

Ад мяжы да мяжы, ад капца да капца
Абнаўлення павевы расходзяцца,
Абнімае душу без граніц, без канца
Маці-радасць, што лепшы дзень родзіцца.

Ўжо не так тапары у зялёным бары
Хвойкі валяць зімой маразянаю,
Ўжо не так касары ад зары да зары
Летам звоняць касой адкляпанаю.

Значан гарт у руках, чутна песня без слёз,
Грудзі славы надзеяй калышуцца,
Ў кнігі новы закон ёмка пёрамі з кос
Наўсяды людзьмі новымі пішацца.

Расцвітай жа, ўзнімай на арліных крылах
Душы, сэрцы і думы заспаныя,
Вызывай, выклікай на вялікі прасцяг
Сілу, ведзьмай-пятлёй не чапаную.

Высылай, рассылай на край свет пасланцоў,
Як з гнязда сакалінага сокалаў,
Хай лятуць, далятуць да байцоў-удальцоў,
Хай грымяць весткай добраю ўвокала.

Годзе ў полі, ў лясах ты, старонка, і так
Сіратой начавала забытаю,
Годзе выпіў крыві з сэрца крыўды чарвяк,
Косці вецер тачыў непакрытыя.

Падымайся з нізін, сакаліна сям'я,
Над крыжамі бацькоў, над нягодамі;
Занімай, Беларусь маладая мая,
Свой пачэсны пасад між народамі!..

1911—1912

У НОЧНЫМ ЦАРСТВЕ

Скрыпяць трухляцінай асіны,
Над курганамі звяр'ё вые...
Гасцінцам, церневай пуцінай,
У ёрмах, скованы, скацінай
Ідуць нябожчыкі жывыя.

Ідуць, ідуць... Сярод пустыні
Хрусцяць надломаныя косці,
І качанеюць ногі ў ціне,
І чахнуць вочы ў павуціне,
А шлях — як точаныя восці.

Перад вачамі глуш нямая,
І плач, і скрогат за вачамі;
Пракляцце ў жылах кроў сцінае,
Душу бяссілле вынімае,
Гняце змяінымі кляшчамі.

У грудзі, здаўленыя здрадай,
Упіўшысь, рабская трывога
Шыпіць хаўтурнаю загладай;
На небе толькі, як прынада,
Бялее млечная дарога.

То там, то сям запаланее
Іскра над скованаю шыяй;
Наскоча пошасць трупавея,—
І царства ночнае шалее,
Над курганамі звяр'ё вые.

1911—1912

ЛЕС

Ці знаеш ты, дзяцюк нядбалы,
І ты, дзяўчынка дарагая,
Лес гэты цёмны, лес падгалы,
Што з веку ў век нам байкі бае?

Цікавым вокам і душою
Шмат пераняць чаго там можна,
Як там усё само сабою
Жыве паважна, асцярожна.

Там звер туды-сюды шнуруе,
На галлі птушка там трасецца,
Там хвойка з хвойкаю талкуе,
Як дзе кума з кумой на рэчцы.

Зімой сапе сцюдзёнай думай,
Улетку песнямі уп'ешся,
А ўвосень там — ах, шумы, шумы!
Не чуй — слязою абліешся!

Няхай жа свісне ў ім сякера:
Застогне бедны ён, застогне...
О пушча, цёмная не ў меру,
Чыя душа з табой не дрогне?!

1911—1912

ПЕСНЯ

Зайшло ўжо сонейка, цень лёг на гонейка,
    Уецца туман сенажацяй,
Выйдзі, дзяўчынка, выйдзі, галубка,
    Ў садзік ка мне пагуляці.

Хвілямі шыбкімі ў цені пад ліпкамі
    Час нам праходзіці будзе;
Бачыці будуць зоры і месяц,
    Бачыць не будуць нас людзі.

Казкамі дзіўнымі будуць галінамі
    Ліпкі шумеці, дзівіцца,
Будзе прыветліва пець салавейка,
    Буду — слугой, ты — царыцай.

Радасцю, ўцехамі пад ліпак стрэхамі
    Будзе нам доля ў ноч гэту,
Сэрцавы струны ўдарым каханнем
    На зайздрасць цэламу свету.

Выйдзі ж, дзяўчынка, выйдзі, галубка,
    Ў садзік ка мне пагуляці;
Ўжо зайшло сонейка, цень лёг на гонейка,
    Уецца туман сенажа́цяй.

1911—1912

ЛЮДКА

Як Людкі не бачу,—
Не міла мне жыць:
І сохну, і плачу,
І сон не бяжыць!

І хатка — не міла,
Ўрагамі — дружкі,
І свет — як магіла,
І ночкай — дзянькі!

Як Людку угледзеў,
Забыўся на ўсё! —
І плач уцёк недзе,
І раем — жыццё!

Хоць поўна хмар неба,—
Свет-яснасць адна!
Сам сыты без хлеба,
Вясёлай душа!

Забыты ўсе болькі,
Што ходзяць са мной,—
Ўсё хочацца толькі
Быць з Людкай-красой...

К ружовенькім шчочкам
Губамі прыльнуць
І песню аб Людцы
На ўвесь свет грымнуць!

Грымнуць — прытуліцца
Да белых грудзей,
Упіцца-забыцца
На свет, на людзей!

1911—1912

МАЯ ЖОНКА

Не хачу я жонкі
Не з сваёй старонкі,
Як я — багацейшай,
І як я — мудрэйшай.

А вазьму такую,
К якой любасць чую,
Што мяне палюбіць,
Як сябе самую.

Будзем з ёю жыці
І долю хваліці,

Весці лад у хаце,
Дзетак гадаваці.

І так жыць па праве
Ў добрай будзем славе,
Покуль хаўтуроў нам
Злая смерць не справе.

1911—1912

АБНІМІ...

Абнімі ты мяне, маладая,
Абніманнем гарачым, агністым,
Дый памчымся ад краю да краю
Вольнай думкай па свеце цярністым.

Ў дзень вясёлы мы сонцам пякучым
Заіскрымся ў нябесныя прасторы,
З ветрам-сокалам душы заручым,
Ў пушчу-лес упляцём загаворы.

Ўночы сумнаю зоркаю глянем
На сады, на амшэлыя хаты;
Чары-сон навядзём заклінаннем,
Вышлем росы брыльянтныя ў сваты.

Узалоцімся ў светлыя слёзы,
Ў слёзы-іскры забраных загонаў;
Снегам-пухам зардзімся ў марозы,
Ўлетку кветкай зайграем чырвонай.

Адну песню дзень, ночка хай грае
Нам, сіротам, на свеце цярністым...
Абнімі ты мяне, маладая,
Абніманнем гарачым, агністым.

1911—1912

ПЕРАД НОЧКАЙ

Змеркла. Цёмнасць агні пале
  Ў зорак грамадзе:
Тайнасць жудкая — гэт, здаля
  Ў свет ідзе, ідзе.

Дагарэла ўжо лучынка,
  Спачываці час!
«Добрай ночы» спей, дзяўчынка,
  Спей хоць раз, хоць раз!

Запей нотай, сэрцу блізкай,
  Аб долі маей,
Быццам маці над калыскай,
  Ты запей, запей!

Пей пацехай, пей разгульна,
  Душы не скупі;
Мае думкі, жаль няўтульны
  Ты прыспі, прыспі!

Спеўшы песню, ўціхамоўку,
  Без трывог ані —
На плячо мне звесь галоўку
  І засні, засні!

Цемнатой нас ночка скрые
  Ад злосці людской;
Будзем сніці залатыя
  Сны з табой, з табой!..

1911—1912

ЦІ ТЫ ЧУЕШ?..

Ці ты чуеш, дзяўчынка,
Як трасецца хацінка,
Як вятрыска скуголе,
Шум нясе нейкі з поля?

Ці, пачуўшы, пазнала,
Што ўсё гэта нагнала
Табе ў сэрца са свету,—
Ці адчула ўсё гэта?..

Гэта восень заводзе,
Слёзы лье ў непагодзе
Над табой, нада мною,
Над няшчаснай зямлёю.

Не пужайся ж ты крыкаў
Непагоды вялікай...
Нас бог крыўдзіць з людзямі,
Восень плача над намі.

1911—1912

* * *

Падсякайце тое дрэва,
Што ў корні ўсыхае;
Не ўважайце таго сэрца,
Што жалю не мае.

Страшце птушку, праз якую
Свойская загіне;
Забывайце песню, што вам
Вораг ваш накіне.

Ой, гадуйце, падлівайце
Гай жывы, зялёны:
Сэрцу добраму давайце
Добрыя паклоны.

Паважайце тую птушку,
Што крыўды не робе;
Не цурайцесь роднай песні
Ў шчасці і ў жалобе.

1911—1912

НЕ ШУКАЙ...

Не шукай ты шчасця, долі
На чужым, далёкім полі,
Гэт, за шумным лесам-борам,
За шырокім сінім морам
Не шукай ты шчасця, долі!

Ты ўсё знойдзеш гэта блізка,
Там, дзе маці над калыскай
Табе песні напявала,
Як малога калыхала,
Толькі ўмей шукаці блізка!

*

Не шукай сабе дружакаў
Між чужынцаў, між піяўкаў,
Ні у месцы, ні ў палацы,
Ні пры лёгкай панскай працы,—
Не шукай ты там дружакаў!

Ты іх знойдзеш вельмі блізка,
Каля хаты, каля нізкай,
Дзе ганяў жывёлу змалку,
Дзе касой махаў на ранку,
Толькі ўмей шукаці блізка!

*

Не шукай сабе, мой братку,
З ветрам Бацькаўшчыну-матку
Ні на сушы, ні на моры,
Ні у шчасці, ні у горы,
Не шукай яе там, братку!

Яе знойдзеш вельмі блізка,
Як знаходзіць лес вятрыска,
Толькі ў сэрца глянь сваё ты
І ў душу заглянь з ахвотай,
Знойдзеш Бацькаўшчыну блізка!

1913

БУДЗЬ СМЕЛЫМ!..

Будзь смелым!.. Магутна ярмо друзгачы!
Ідзі сам наперад, другіх ведучы!

Будзь смелым!.. Не вер у людскую брахню,
Вер толькі ў адвагу і сілу сваю!

Будзь смелым, хоць путалі б злыдні ўвакруг,—
Адважным ваякам не страшны ланцуг!

Будзь смелым, як вецер, як воля сама!
Знай, смелых не чэпе ні крыўда, ні цьма!

Будзь смелым, як бура, што крышыць дубы,
А будзе твой верх, тваё права ўсягды!

1913

З ВЯЧЭРНІХ ДУМ

Як нябеснае згасне за лесам святло,
А ноч крылле распусціць па ўсёй Беларусі,
Штось мне шэпча: ідзі! Я іду за сяло
І на ўзгорку пад крыжам паклонным саджуся.

Счараваны вячэрняй глухой цішынёй,
Прыслухаюся шэпту далінаў і гораў;
Недзе-недзе губляюцца нікла са мной
Задуманыя вочы ў нязгледным прасторы.

Тонуць думы ў спакоі трывожна-святым,
Над зямлёй расплываюцца з сумнай цямрыцай
Аж да высі, што макам мігціць залатым —
Мільёнамі зор без канца, без граніцы.

Ночна-сонная даль мае мову сваю,
Былі з'яўныя шорахам тайным складае,
Песню з небам снуе — праслаўляе зямлю;
Ў песню лучыцца гэту душа маладая.

Аб квяцістым зямнога жыцця харастве,
Аб праменнях, што долю галубяць людскую,
І аб з сілай благою пабеднай бітве
Чую голас прарочы і ў думках мяркую...

Гледзячы, як загон наш калоссямі спеў,
А сявец яго радасна з сонцам сваіўся,
Песню далі і неба таксама я пеў,
А калі?.. Знаць, тады, як яшчэ не радзіўся!..

1913

ПЕСНЯЙ ТОЛЬКІ...

Песняй толькі на свеце жыву я,
Праз яе тапчу толькі расу;
Пасцігаю, як ёй запаную,
Недасціглую быту красу.

Са святламі бязмежна ўсясвету,
Як святло сам, лунае мой дух;
Аглядаю міры, як у сне тым,
І жыццё абымаю ўвакруг.

Над душамі, што шчасця даўно весць
Загубілі з адвечных нягод,
Я тварыў бы нягадану повесць
Вечных радасцей, вечных яснот.

Перуны залатыя хапаў бы,
Што у хмарах бушуюць агнём,
І страламі народны дух слабы
Развагняў, патрасаў бы, як гром.

Млечны Шлях, што нябесны дзядзінец
Засцілае, я б зняў на зямлю
І масціў бы ім новы гасцінец
Цераз родную ніву сваю.

Сонца ўзяўшы агністае ў рукі,
Што гарыць над бязмерам палёў,
Я па Млечным тым Шляху без мукі
Чалавека да шчасця бы вёў.

Гэтак песняй мой дух маладзіцца,
І на свеце жыву толькі ёй,
Хоць пішу кроўю гэты страніцы,
З свайго сэрца гарачай крывёй.

1913

ЖАР НЕ ЗГАС

Цяжка, горка мы жылі
З году ў год, ад веку к веку,
Столькі на сваёй зямлі
Церпім, выцерпелі здзеку!

Хто змагаўся, а хто спаў,
Хто ліў слёзы, хто смяяўся.
Ды з нас кожны не прапаў —
Тым, чым быў, далей застаўся.

Хай там віхры стрэхі рвуць,
Хай там ёрмы чэшуць злыдні,—
Нашы праўды не памруць,
Ночы царстваваць абрыдне.

Хоць і гоніць небарак
Кат з дамоўкай жыць сам-насам,—
Нашы маткі нам ваяк
Новых выгадуюць з часам.

Ў сэрцах нашых жар не згас —
Бухне ў свет калісь яскрава,
Бо наперадзе йшчэ ў нас
Барацьба, жыццё і слава!

1913

А ТЫ, СІРАЦІНА...

...А ты, сіраціна, жыві,
Як ветрам лісток адарваны,—
Ні месца табе на зямлі,
Ні радасці з песень жаданай.

Нясі сваю ношку жыцця
Між наспаў-курганаў магільных,
Без веры ў свой цэль, без пуцця,
Расплаканы ў жальбах бяссільных.

Як цень з таго свету, ідзі,
Не знаючы ў долі сірочай
Ні сэрца з дзявочай грудзі,
Ні сонечнай ласкі дзявочай.

Жыві і сні сны аб вясне,
Ды думай адно, сіраціна,
Што нават ніхто не ўздыхне
Калісь над тваёй дамавінай.

1913

ПЧОЛЫ І ТРУТНІ

Стаў даводзіць селяніну
Нехта нейкі ў чорным:
Як павінен быці ўслужным,
Згодлівым, пакорным.

— Бо і пчолцы,— кажа ў чорным,—
Мёд гадуюць кветкі,
Ў згодзе з пчолкамі і трутні
П'юць той мёд, як дзеткі.

А сялянін тут пад тое
Буркнуў запытанне:
— Ну, а хто пчала, хто труцень —
Я ці ты, васпане?

1913

МОЛАДЗІ

На цябе, наша моладзь, надзея
Нашай сумнай забранай зямлі;
Твой арліны палёт цьмы развее
І запаліць веквечны агні.

Ты разбудзіш прыспаныя сілы
І на вольны паклічаш прастор
З забыцця беспрасветнай магілы
Да бліскучага сонца, да зор.

Ты на бацькаўскім, моладзь, кургане
Узнясеш нездабыты пасад,
Што расточыць сваё панаванне
На ўвесь край, дзе сягне твой пагляд.

Табе будуць не страшны заломы,
Злыя ворагі, іх варажба:
Долю, праўду з маланак і громаў
Тваё выкрасяць гарт, барацьба.

Схамянайся ж ты, моладзь арліна!
Ў бок другі віхры веяць прымусь,
Бяры светач, ідзі за судзьбінай,
Ідзе з словам святым: Беларусь!

1914

АДСТУПНІК

Дажывае стара маці
Сірацінаю у хаце,
Ў соннай волі, ў чорнай долі,
Як та груша сярод поля.

Мела сына, але сыну
Захацелася ў чужыну:
Ён пайшоў шукаць там шчасця
Або згінуць, запрапасці.

Мела дочак, але дочкі
Пабрылі таксама ўпрочкі:
Тая замуж, тая ў службу
На нядолю, на нядружбу.

Дажывае веку маці,—
Ўжо не можа з ложка ўстаці,
Кліча дочак, кліча сына,—
Але пуста ўсё хаціна.

Сабраліся добры людзі,
Гаманілі: што то будзе?
Са старою мала ладу —
Трэба даць якую раду.

І да сына лісты пішуць:
— Прыязджай, бо ўжо чуць дышыць
Маці стара і маячыць:
Цябе хоча ўсё пабачыць.

Сын варочаўся з чужыны
Да матулі, да хаціны
Ні то князем, ні то панам,
Ні то трэзвым, ні то п'яным.

Падышоў да ложка бліжай:
Маці спіць, як знята з крыжа;
Пахіліўся над ёй нізка,
Як яна здаўн над калыскай.

І старую разбуджае,
Нейкім словам пацяшае,—
Штось гаворыць і гаворыць,—
Тая слухае, як зморы.

Прыглядаецца матуля,
Што зрабілася з сынуляй;
Ён ці не — стаіць у хаце,
Усё сіліцца згадаці.

І згадала, ой, згадала!
Енкнуць голасу сабрала,
Бы та каня над крыніцай:
— Чужаніца, чужаніца!

Легла маці ў дамавіну;
Сын зноў ехаў у чужыну,
А за ім шумелі людзі:
Што то далей з яго будзе?

1914

ЗАПЕЛА ВЯСНА СВАЮ ПЕСНЮ

І шумам задумнага лесу,
І шчэбетам птушак шчаслівых
Запела вясна сваю песню,
Запела на збуджаных нівах.

Выходзіць сялянін на поле,
Зямлю уздымае сахою...
О, колькі той веры, надзеі!
О, колькі святога спакою!

Вачыма расістымі водзіць
Па скропленым потам надзеле;
За думкаю думка снуецца,
Як нітка за ніткай з кудзелі.

Хоць буры і сцюжы гулялі,
Хоць мор сабіраў свае жніва,—
Жыве ён, як жыў тут спрадвеку,
Жыве яго хатка і ніва.

Вось дрэмле курган на узмежку,
Ігруша шуміць на кургане,—
Расказвае былі былыя,
Мінуўшаму шэпча літанне.

А жаўранак звоніць над грушай,
Свой кліч селяніну свяргоча:
— Смялей, беларусе-араты!
Смялей уздымай к сонцу вочы!

1914

* * *

Ул. Станкевічанцы

Гэй ты, дзяўчына, кветка-лілея,
Вольная птушка сумнай зямліцы!
Сееш ты слёзы, думак уроду,
Слёзы-брыльянты яснай крыніцы.

Буйнай расіцай сыплюцца, льюцца,
Ніву багацяць... а што за жніва?!
Крыўда іх топча, гора марозіць,
Ведзьма-насмешка п'е іх лапчыва.

Суд негадзівы жаласць-гадзюка
Судзіць над шчырай слёзаў малітвай,—
Розум бязбожны над сэрцам слёзаў
Поўніць чын ката точанай брытвай.

Зорка, што бітвы й згоды варожыць
З неба нямога гэтаму свету,
Толькі яна йшчэ іх не пакрыўдзіць,
Слёзы атуліць у промень прывету.

Ды што планеты гэтай аковы
Скінуў і воляй вечнай маяча,
Дух такі вольны вольнага духа
Пойме і так жа ўкрадкам заплача.

1914

МАЁ ЦЯРПЕННЕ

Маё цярпенне, мой крывавы боль —
Што значаць перад мукамі мільёнаў,
Дзе безнадзейны стогны родзяць стогны,
А слёзы грызуць вочы ўсім, як соль!

Хоць дух мой ўзносіцца пад неба столь,—
Як галавой аб мур, там б'е паклоны.
Але як мал мой гэты ўздых шалёны...
Мой крык перад малітвай свету — ноль!

І веру я, што я нішто ў быцці —
Іначай думаць не дае сумленне,—
Аднак чаму ж здаецца мне нязменне,

Што меж майму цярпенню не знайсці,
Што так вяліка мне яно ў жыцці,
Як мілёнаў разам ўсіх цярпенне!

1915

БАЦЬКАЎШЧЫНА

З зямлёй і небам звязывае мяне ніць —
Неразарваная веквечна павуціна:
Зямля мяне галубіць, як вернага сына,
А сонца мне душу не кідае туліць,

Яшчэ ў калысцы я навучыўся з песень сніць
Аб гэтых блізкіх мне, а цесных так мясцінах:
Што роднай нівы я мільённая часціна,
Што зоркі роднай ў сэрцы мне іскрынка тліць.

Так Бацькаўшчыну я здабыў сабе без злосці,
Узрос з яе й чужых з яе не скінуў косці,
Грудзьмі тулюсь к ёй, як да матчыных грудзей.

І калі здзекуецца нада мною хтосьці —
Над Бацькаўшчынай здзекваецца ён маей,
Калі ж над ёй — мяне тым крыўдзіць найцяжэй.

1915

ВЯСНА 1915-ая

Дык вось жа як прыйшла яна — жаданая вясна —
Ў кароне з зелені і кветак, з пошаптам бяроз!
Ядыная з паміж былых сясцёр сваіх яна:
Не развясельвае душы і не ўцірае слёз.

Не росы зіхацяцца брыльянцістыя на ёй,
Не росамі палеткі збожны свенціць на зямлі,
А йрдзіцца ўся гарачаю чырвонаю крывёй,
Крывёй палошча ўсходы, што ўзышлі і... не ўзышлі!

Не з сонцам выйшла блаславіць аратага арбу,
Не сонцам туліцца да скрыўджаных сяліб і хат,
А грознымі пажарамі распачала сяўбу,
Пажарамі-зніштожаннем святкуе свята свят!

Не выйшаў сейбіт на загон, як ён калісь ішоў,
Каб з верай і надзеяй кінуць зерне на прыплод,—
А сее... от, абы!.. бо сеяць звык ён з прадвякоў,
Хоць і не знае, хто пажне, хто з'есць яго ўмалот.

І хаты майскім дзераўцом не ўмаіў селянін,
Як прадзеды умайвалі, як вучыць абычай...
Спытай: Чаму аб спадчыне бацькоў забыў так сын?
Адкажа: Ведама — жалобу носіць наскі край!

Перапалохана кабеціна з дзяцьмі на шлях
Ідзе штодзень пад крыж і пазірае ўдаль;
Прагледзела ўжо вочы—ўсё ж надзея тліць ў грудзях,
Праслухала і вушы ўжо, а слухае на жаль...

Дзяўчына, распусціўшы косы, вылецела ў бор
І, прытуліўшысь к дрэву, песню жудкую пяе,—
Ні то падладжываючыся пад хаўтурны хор,
Ні то спраўляючы ў бары заручыны свае.

А бусел, што на пірамідах зімку зімаваў,
А лета летаваць у любы край свой прыляцеў,—
Здзівіўся, пасмутнеў... сваёй мясціны не спазнаў
І не знайшоў гнязда свайго, што летась яшчэ меў.

Адно балюе баль звяр'ё з сну збуджана ў лясах,
Пажывы на пабоішчах скрозь маючы ўдаволь,
Ды груганы, што костачкі збіраюць па палях,
Не пашкадуюць, што жылі ў такі ўсясветны боль.

Ды вось жа як прыйшла вясна жаданая на свет,
Калоцячы, як ліпай, змучанай зямлёй да дна.
Крывёй, пажарам, пошасцяй — людзям яе прывет,
А надпіс на яе агнёвым знамені: Вайна!

1915

МУСІЦЬ ТРЭБА БЫЛО

Пасвячаю
Ул. Станкевічанцы

Ці на небе не мільён зорак льсніць!
Кожна зорка дзесь кагось весяліць
Толькі ж месца там не стала
Для адной, што мне б міргала...
Мусіць трэба было!

Ці то мала ўдоўж і ўшыр вырас свет? —
Для ўсіх даў ён і прыпын і прывет.
А я век, як тое зданне,
Не знайшоў сабе пристання...
Мусіць трэба было!

Ці дарожак і на захад і ўсход
Легла мала на зямлі з году ў год?
Бо след к шчасцю на ўсім свеце
Не судзіў мне бог сустрэці...
Мусіць трэба было!

Ці то вецер толькі ў волі жыве —
Дзе захоча і ляціць і плыве?
Я ж куды ні пасуліўся,
Ўсюды ў путах толькі віўся...
Мусіць трэба было!

Ці зямелька не гадуе людзей,—
Ці ў іх сэрца ястраб выпіў з грудзей?
Бо дзе з сэрцам ні звяртаўся —
Я на камень натыкаўся...
Мусіць трэба было!

Ці дзявочы ручкі звялі ў бядзе?
Ці ж нікога не галубяць нідзе?
Каб я лёг і ў дамавіне —
Воч ніхто мне не зачыне...
Мусіць трэба ўжо так!

1915

А ЯНА...

Гэткім шчырым каханнем яе атуліў,
З гэткай ласкай глядзеў у яе сумныя вочы,—
Як і сонца не туліць расквечаных ніў,
Як і зоры людзям не ўглядаюцца ўночы!

Так пясціў, так галубіў галубку, яе,
Так цяпліў сваім сэрцам сірочым ёй грудзі,—
Як і маці не песціць дзіцё — як спаўе,
Як і вогнішча ззябнутых грэці не будзе!

Столькі песень над песнямі ёй я напеў,
Столькі думак злажыў аб ёй важных, таёмных,—
Як і бор гэтак з ветрам шумець не шумеў,
Як і век гэткіх дум не зложыў для патомных!

Гэткі ў сэрцы сваім збудаваў ёй пасад
І такую ўзлажыў ёй з кахання карону,—
Як і неба з зямлёю, на божы загад,
Не прыдбаюць такіх ні кароны, ні трону!

Так уславіў яе ў славу сонца і зор,
Так маліўся дзень-ноч к ёй мальбою нябёсаў,—
Як і мудрасць не ўславіць ўсясвету прастор,
Як і каня не моліцца ўлетку да росаў!

Утварыў з яе шчасце з-над шчасцяў сваё —
Чарадзейную княжну з аповесці дзіўнай,
І пад ногі ёй кінуў жыццё сваё ўсё...

. . . .

А яна?.. А яна была толькі... дзяўчына!..

1915

МАЯ ВЕРА

Не веру ідалам паганым,
Што выразаюць разьбяры,
Бажкам не веру маляваным,
Што мажуць фарбай маляры.

Не веру купленым прарокам,
Што з казальніц за грошы лгуць
І сочаць прагавітым вокам,
Скуль больш чырвонцаў ім нясуць.

Не веру ў фокуснікаў цуды
Усіх народаў і вякоў,
Што ў ход пускаюць хітра ўсюды
Туман на цёмных слепакоў.

Не веру ў каменны багоўні,
Ў людской асвенчаны крыві,
Дзе толькі вяжуць, бы ў прыгоне,
Жывому духу ланцугі.

Ні за якую плату, меру
Не дамся гэтай варажбе...
Ў народ і край свой толькі веру
І веру ў самаго сябе.

1905—1916

З ДУМАК ЖАБРАКА

Я чалавечак жабрачай натуры —
Жыць не судзілі іначай багі.
З выгляду важан я: косці ды скура,
Не далічуся рукі і нагі.

Важна іду ад парога к парогу,
Спора акрайцаў у зрэбным мяху;
На чалавечую добру ўспамогу
Мушу я меці надзеі крыху.

У дабрадзеяў або ў дабрадзеек
Грошы не смею шмат вельмі прасіць.
Дайце мне толечы колькі капеек,
Каб мог сабе я вяроўку купіць.

Рэшту прыладаў сабе сам дастану —
Ў лесе асіну ці дзе які слуп...
Ці ж не пацеха пані і пану
Бачыць, як нейкі ўскалышацца труп?!

Глянеш, і воку аж робіцца міла!
Жыў вось людзіна і шчасця дарос,
Братняе сэрцайка штось ды зрабіла,
Хоць і не так мо, як баіў Хрыстос.

1905—1916

* * *

Можам часта мы плакаць
У вялікай бядзе,
Можам часта мы плакаць
У вялікай нудзе.

Але ёсць жа такі жаль,
Нанясе благі лёс,—
Што хацеў бы заплакаць,
Дый не выціснеш слёз.

1922

ПЕСНЯ

Гнаны Янка доляй,
Змушаны патрэбай
Цягне ў места дровы,
Каб купіці хлеба.

А дзе кісне пуня
Панская старая,
Прэцца Янукова
Жонка маладая.

П'е мужык на рынку
Барышы за дровы,
А паніч гуляе
З жонкай мужыковай.

Накупіў за дровы
Янка хлеба, солі
І вясло баранкаў
Для сваёй Антолі.

І гасцінцам дома
Жонку ён частуе,
Паніча з палаца
У руку цалуе.

[?]

2

(1918—1942)

ДЛЯ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Я зноў заснуўшую было жалейку
Бяру і пробую ў ёй галасоў:
Ці хопіць светлых, звонкіх думак-слоў,
Ці гладка пойдзе песня-дабрадзейка?

І пачынаю йграць з трывогай нейкай,
Хоць песня як і з даўных б'е часоў,—
Звініць, як вецер паміж верасоў,
І ўперагонкі рвецца з салавейкай.

А ўсё ж як тамка сваякі-суседзі
Яе паймуць, хацелася бы знаць,—
Ці блаславяць, ці ўтопчуць гідка ў гаць

Адно, снуючы з сумам па праследдзі,
Я голасна йграць буду ў тайным брэдзе,
Для Бацькаўшчыны-маці буду йграць!

1918

ПЕСНЯ

Як крыніца, льецца, рвецца
З сэрца песня ў свет за светы;
Светла йскрыцца, рэхам прэцца,
Тутка, тамка, дзе я, дзе ты...

Скрозь гамоніць, звоніць звонка,
З сэрца ў сэрца б'е, ірдзіцца,
То ўжо ў хаце, то ўжо вонках
Маладзіцца маладзіцай.

Скочыць к сонейку, ўсхахоча,
Пацалуецца лісліва;
Ясну месячыку ў вочы
Зіркане тугой тужлівай.

Стрэціць зорку-зараніцу,
Праслязіцца з ёй слязою
І сплыве ўплаў на зямліцу,
Разаўецца дзермязою.

Ў полі здольна з ветрам разам
Зажартуе, ў танок сходзе,
Згодна з борам важным сказам
Завурчыць аб непагодзе.

Ў лесе лісцем зашалесце,
З птушкай птушкай зашчабеча,
Па пуціне кіне весці
Суму, шчасця хаце нейчай.

І лунае, так лунае
Гэта песня па ўсім свеце,
Плоту, путаў ані знае
Ад сталецця да сталецця!

1918

СВАЙМУ НАРОДУ

Табе, народ мой, згібнуты ў аковах,
З-пад сэрца песню гэтую пяю,
І, ускрашаючы мінуўшчыну нанова,
Выказваю цяпершчыну тваю.

Сягні ў даўно заснуўшыя сталецці,
Заслону дзён уцёкшых адхілі,
І глянь, як сёння твае жывуць дзеці,
Як ты жывеш на прадзедаў зямлі.

Дняпро і Сож, Дзвіна, Вілля і Нёман
Шмат могуць што у памяці збудзіць,
Ды пушчы Белавежскай сумны гоман —
Паслухай толькі, што ён гаманіць.

Тваймі рукамі ўзнесены замчышчы,
Глянь, зарастаюць дзікім палыном,
Па сцен астатках вецер дзіка свішча,
Як бы пяе памінкі быўшым днём.

Пяе аб тым, як гэтыя байніцы
Край сцераглі на захад і на ўсход,
Як з поўначы разбойны чужаніца
Не мог замчыскавых скрышыць варот.

Ты жыў, ты панаваў у краі родным,
Сцярог ад чужака й законы укладаў;
Звон вечавы сход склікаваў народны,
І сход аб шчасці Бацькаўшчыны дбаў.

Сягоння ўсё спіць і зрастае зеллем,
Сцярэч свой край няма ні сцен, ні рук;
Званы вячовы змоўклі, анямелі,
Ў ярме сагнулі людзі плечы ў крук.

Чужак-дзікун, крывёю ўпіўшысь свежай,
Запрог цябе ў няволю, ў батракі
І тваю маці-Бацькаўшчыну рэжа,
Жывую рве на часці, на кускі.

Сыноў тваіх рассеяў па ўсім свеце,
Як птушак ястраб з гнёздаў разагнаў;
Бацькі дзяцей, а бацькоў сваіх дзеці
Сярод магіл шукаюць і канаў.

І мерцвякоў знаходзяць... А жывыя...
Як мерцвякоў, пагляд іх і жыццё,
Праклёны толькі шэпчуць векавыя
Ды вечнае чакаюць небыццё.

Упаў народ. Змарнеў народ, забыўся,
Як Бацькаўшчыну, як яго завуць;
Як падарожны без пуцця, знябыўся,
Як сірата, якой нідзе заснуць...

Паўстань, народ! Прачніся, беларусе!
Зірні на Бацькаўшчыну, на сябе!
Зірні, як вораг хату і зямлю раструсіў,
Як твой навала злыдняў скарб грабе!

Паўстань і глянь, як з'яюць скрозь вагнішчы,
Як носяцца ўсясветных змен віхры,
Як на старога быту папялішчы
Цвет зацвітае новае зары!

Паўстань, народ! Для будучыны шчасце
Ты строй, каб пут не строіў больш сусед;
Не дайся ў гэты грозны час прапасці,—
Прапашчых не пацешыць шчасцем свет.

Сваю магутнасць пакажы ты свету,—
Свой край, сябе ў пашане мець прымусь.
Паўстань, народ!.. З крыві і слёз кліч гэты...
Цябе чакае маці-Беларусь!

1918

НА СХОД!

На сход, на ўсенародны, грозны, бурны сход
Ідзі, аграблены, закованы народ!

Як роўны йдзі жыхар між роўных жыхароў,
Аддай на суд свае ўсе крыўды, слёзы, кроў.

Аб вечным катаванні, здзеку далажы
І пакажы на курганы і на крыжы.

І аб раскопаных магілах не забудзь,
Дзе груганы тваіх там продкаў косці рвуць.

Як гналі пот з цябе паны і каралі,
Як гналі проч цары з радзімае зямлі.

Як Бацькаўшчыну тваю рэжуць на кускі,
Як гібнеш з дзецьмі ты ад катняе рукі —

Аддаці ўсё на суд, на ўсенародны сход
Ідзі, аграблены, закованы народ!

1918

НА ПРЫЗБЕ

Сядзіць на прызбе бледны дзед
І пазірае слёзна ў свет.

Старэчай думкай ўдаль бяжыць,—
Як жыў, жыве, як будзе жыць.

За успамінам успамін
У грудзі лезе, як той клін.

Шлях немалы прайшоў ў жыцці,
А йшчэ ці многа перайсці!

Усё разважае на свой лад
І, што збудзіў ўспамін, не рад.

У думкі прэцца стада мар —
І двор, і пан, прыгон і цар.

Бадзянні тыя, што ўслед шлі,
Па роднай, па чужой зямлі,

І тыя новы ўладары,
Што пруць к яму ў гаспадары;

Усё важыць розумам дзядуль,
І не здыбе дабра знікуль,

Адно, ад назалістых дум
Што раз, то горшы цісне сум.

І сам не бачыць, як расой
Сплыла слязіна за слязой,

З сухім змяшалася пяском
І заблішчэла аганьком...

А дзед на прызбе ўсё сядзіць
І ў дальню даль глядзіць, глядзіць!

1918

ЧАС!

Час склікаці ўжо грамаду
На вялікую нараду,
 На вялікі сход!
Хай рассудзіць, хай разважа,
Слова цвёрдае хай скажа,
 Скажа сам народ!

Як жыць мае, пажываці
У родным краі, ў роднай хаце,
 Як заводзіць лад:
Ці жыць далей у няволі,
Ці разжыцца новай доляй,
 Новы ўзнесць пасад.

Доўга людзі ўдзень блудзілі,
Крыўду, слёзы, кроў пладзілі,
 Ўсё не ўмелі жыць,—
А сягоння ўжо не тое,—
Усходзе сонца залатое
 Роўна ўсім свяціць.

Ходзіць ходырам свет цэлы,
Смела ў бітву йдзе нясмелы,
 У бой за лепшы час.

Дык і нам цапы і косы
Час брацъ з вышак, покі росы
Воч не згрызлі ў нас.

Хай званы зазвоняць з жарам,
Хай музыка ў струны ўдара!
Гэй, паўстань, народ!
За сябе сам пастаяці
І за Бацькаўшчыну-маці
Йдзі, народ, на сход!

1918

У ВЫРАЙ

Зашумела нудна восень
Шумам лісцяў, шумам сосен,
Даўшы волю хмурам;
Ажно з гоняў Беларусі
Ў вырай вылецелі гусі,
Паплылі ўдаль шнурам.

Следам з выраем, з гусямі,
Паляцелі думкі самі,
Сэрца ўскалыхнулі;
Ўскалыхнулі долі плесняй,
Азваліся казкай-песняй,
Ў смутку патанулі...

Ой, вам, гусі-вырайніцы,
Жыць нядоўга ў чужаніцы,
Зноў к нам прыплывеце,
Зноў вас будуць сустракаці
Нашы рэчкі, сенажаці,
Наша сонца ў цвеце.

Ой вы, гусі-гудзіцелькі,
Не забудзеце зямелькі,
Дзе дзяцей пладзілі,

Дзе вы месячык страчалі,
Дзе вы зоркі падлічалі,
Плавалі, хадзілі.

Знаю, зложыце тут косці,
Толькі злётаеце ў госці
Асвяжыці грудзі:
Вы не ўмееце йшчэ, гусі,
Выракацца Беларусі,
Як умеюць людзі.

1918

СОН

Заглянь, сынок, у соннік,
Сон мела я пусты:
Прысніўся мне сасоннік
Такі густы-густы.

Па ім ішла я ўночы.
За мною зводы йшлі
І зазіралі ў вочы,
І ціснулі к зямлі.

Шапталі штось над вухам,
Сплятаілі плот з імгліц,
Абхутывалі пухам
Сасонічых іглiц.

Вадзілі па канавах,
Заломах, бадылях,
Па хворастах крывавых,
Распаленых вуглях.

Далей вялі адтуля
Між пнёў гнілых, кам'я,
Дзе спіць твая бабуля,
Дзе маці спіць мая.

Кіўнулі на абліплы
Спляснеўшым мохам крыж,
Захіхаталі сіпла
І счэзлі недзе ўзвыш.

За імі і сасоннік
Захіхатаў глухі.
Дык глянь, сынок, у соннік,
Што значыць сон такі?

1918

МЛЕЧНЫ ШЛЯХ

Лёг па небе Шлях Млечны, шлях злепленых зорак,
Паясом-серабром без канца і пачатку
І цікуе, як месяц, [illegible] угорку на ўзгорак
Пад ім лазіць, мяняючы штоноч апратку.

І галубіць шлях бледны зямлю яснавіцай,
Сочыць вочак мільёнамі долю людскую,
То святлей, то мглісцей зацвітае, мігціцца,
Сее скрозь ні то сон, ні то яву такую.

Людзі кажуць, што птушкам, зблудзіўшым уночы,
Млечны Шлях служыць сцежкай-пуцінай у вырай.
Яшчэ кажуць, што гэта слязінкі сірочы
Замяніліся ў зоркі ды свецяць так шчыра.

1918

БУСЛЫ

Падчысціла ўзвіжанне ўсю зямлю шчыра,
    Ліст зводзе хмызняк заскарусла...
Злятаюцца буслы к адлёту у вырай,
    На сходку сыходзяцца буслы.

Дзе плотам граніцу адвёў сабе выган,
За прасла пашчэпліваў прасла,—
За выганам буслы рашаюць суд мігам,
Пакуль дню лучына не згасла.

Хто Млечны Шлях ноччу дагледзіць не зблудзе,
Хто мора адмерыць крыламі,—
Той вылеціць толькі ў далёкія людзі,
Той вылеце ў вырай з буслямі.

Клякочуць, хлапочуць. І крыллі, і скабы
Сусед аглядае суседа,
Разводзяць і дзеляць, хто дужы, хто слабы,
Хто болей, хто меней свет зведаў.

Зрабілі агледзіны, зрадзілі раду,
К канцу прыбліжаецца сходка,
Шнур зладзілі к выраю ў згодзе і складу,
Сціхае гамонка-клякотка.

Ўжо мецяцца к лёту, ўжо хлопаюць крыллі...
Бач, бусел адзін стаіць хмуры,—
Яго аднаго усе неяк забылі,
Адзін ён не змесціўся ў шнуры.

Стаіць і чакае сабе прыгавору,—
Знаў — буслава сходка не смешкі...
Ой, болей яму не пабачыці мора,
Не бачыці выраю сцежкі!

І зноў ўсклекаталі крылатыя сябры:
— Ён слабы, не наскага міру!
Хай гіне, хто слабы, згнілі ў каго жабры!
Смерць буслу, няздатнаму ў вырай!

Смерць! смерць!.. Задымела пуховае пер'е,
З-пад сэрца кроў хлынула стужкай...
І, споўніўшы прыгавар, буслы ў бязмер'е,
Ўзняліся за дружкаю дружка.

Шнур доўгі паплёўся пад небам вячыстым,
Плыў з клёкатам далей і далей,
Аж згінуў з-пад вока у воблаках мглістых,
Спавіўся ў туманныя хвалі.

А там, а за выганам сцелецца поле,
    На полі рассыпаны косці,
Над косцямі вецер гуляе, скаголе,
    Груган залятае у госці.

А там, ля касцей залаціцца пярсцёнак,
    А надпіс чужой на ім мовай:
«Як вернецца бусел з нязнаных старонак —
    Ка мне мілы вернецца ўзнова...»

1918

СПАДЧЫНА

Ад прадзедаў спакон вякоў
Мне засталася спадчына;
Паміж сваіх і чужакоў
Яна мне ласкай матчынай.

Аб ёй мне баюць казкі-сны
Вясеннія праталіны,
І лесу шэлест верасны,
І ў полі дуб апалены.

Аб ёй мне будзіць успамін
На ліпе бусел клёкатам
І той стары амшалы тын,
Што лёг ля вёсак покатам;

І тое нуднае ягнят
Бляянне-зоў на пасьбішчы,
І крык вароніных грамад
На могілкавым кладбішчы.

І ў белы дзень і ў чорну ноч
Я ўсцяж раблю агледзіны,
Ці гэты скарб не збрыў дзе проч,
Ці трутнем ён не з'едзены.

Нашу яго ў жывой душы,
Як вечны светач-полымя,
Што сярод цемры і глушы
Мне свеціць між вандоламі[1].

Жыве з ім дум маіх сям'я
І сніць з ім сны нязводныя...
Завецца ж спадчына мая
Ўсяго *Старонкай Роднаю.*

1918

СЯВЕЦ

На заўтра, к налеццю
Свой сею загон,—
Ад бацькі прыкмеціў
Так сеяць, як ён.

Лубянку-сявалку
Дзед сплёў мне даўно,
Ў сявалку без малку
Бурштын-сам зярно.

Знаток сваёй рэчы,
Іду к старане,
Каб вецер у плечы,
Не ў вочы, дзьмуў мне.

Прывычнаю жменяй
Зярняты кладу,—
Дзе болей, дзе меней
Сляджу на хаду.

Сляджу, каб абсевак
Не кінуці дзе,
Бо з ім неспадзевак
Благіх шмат ідзе.

---

[1] Вандол — роў, вузкая глыбокая даліна.

Кулёвай саломай
Дасеў прысцялю,
Ад злога залому
Сяўбу бласлаўлю.

Ляжыце, зярняты,
Ў парадак, у рад,
Усходзьце багата,
Каб сейбіт быў рад.

Абходзь ты наўкола
Рунь, Юр'я святы!
Ты, добры Мікола,
Пільнуй ад слаты.

Дай, хмарка-вясёлка,
Жывучай расы,
Маланкай-агнёўкай
Не зводзі красы.

Свой град, Градавіца,
Ў пару сутрымай;
Пярун, Грамавіца,
Ў жніво сунімай!

1918

РУНЬ

Абходзіў зважна гаспадар
Свае абсеяныя межы,
Глядзеў, ці добра божы дар
На свет зірнуў з зямелькі свежай.

На небе воблачная сінь
Лягла пасцілкаю махнатай,
А на зямлі, дзе вокам кінь,
Цвіце, рунее рунь багата.

Над ёй круг сонца залаты
Плыўнём плыве, палае, йскрыцца,
За ёй, трывожачы кусты,
Бурліць, плюскочыцца крыніца.

На ўзмежку, збыўшыся кары,
Тырчыць ігруша, як сухотнік,
Над грушай ястраб угары
Цікуе кінуты заплотнік.

Як вучыць нас варожбаў лунь,
Як варажыў і летась гэтак,—
Лёг гаспадар плашмя на рунь,
Стаў слухаць сёлета палетак.

Абняўшы рунь, ляжыць, як сноп,
Жывых і мёртвых вызваў ў сведкі,
Прысмерціў сэрца, зморшчыў лоб...
І чуе руні шопат гэткі:

«Забіў ты бацьку, каб на рот
Адзін паменшала у хаце,—
Прыйшоў твой сёлета чарод,
Жніва табе не дачакаці!»

Ўстаў гаспадар! Як дурнап'ян,
Сказ руні раны разварушыў...
Ён, зняўшы пояс-саматкан,
Павіс над руняю на йгрушы.

1918

ПЕРШЫ СНЕГ

Халоднай пабелай магільна залёг
На зжатае поле, на скошаны лог.

Лёг пухам на лесе, на жоўтых лісцях,
Абсеяў, абсыпаў прысады і шлях.

Так высыпаў ззябна, бязрадасна снег
У першы папас свой, у першы начлег.

Ад стада адбіўшыся, птушка адна
Квіліць і квіліць сярод бела радна.

На небе на снежным ні сонца, ні зор,
На гонях на снежных ні груд, ні разор.

Абснежаны свет без канца, без граніц,
Душа ажно тлее, як свечка з грамніц.

На хаце, за хатай махнаціцца бель,
На белі за тынам, як нітка з кудзель,

Чырвоная стужка скрозь бель зіхаціць,
І ў сажалцы губіць свой след гэта ніць.

Ад рання скараннем бурліць варажба:
Што значыць такі след, такая хадзьба?

Хто смеў першы снег асвянціці крывёй?
Крывавай ён веры — чужы ён ці свой!

Дагадка шыбае ў лядзянай імгле,
Паўзе і прысуд-перасуд па сяле.

Па полі па бледным снуе бледны цень,
А птушка квіліць і квіліць цэлы дзень...

У гэты снег першы брат брата засек
І ў сажалку трупа валок цераз снег.

1918

ПАЯЗДЖАНЕ

Распаўзлася па абшары
Сцюжным пухам, сцюжнай марай
Папаўзуха-завіруха —
Злога духа злыбядуха.

Ў полі дымна, ў полі цёмна,
Беспатольна і заломна,
Ні пуціны, ні упыння,
Як у вечнай дамавіне.

Як у моры, ў белым снегу,
Без днявання, без начлегу,
Ў бездарожжа, ў беспрыстанне
Едуць, едуць паязджане.

Едуць, едуць, ані следу,
Ні праслуху, ні прагледу,
Ні прасвету, ні надзеі,—
Ўсё ў зацьмішчы, ўсё ў завеі.

Папаўзуха-завіруха
Шэпча, шэпча штось да вуха
Аб музыцы-дудаграі,
Аб пшанічным караваі.

Снежным надзячы начлегам,
Пасыпае сном і снегам,
Лазам лезе ў сэрца, ў вочы,
Зазірае патарочай.

Маладога к маладусе,
Свата к сваццi-пасядусе,
Да закосніцы закосню
Жах прытульна прыкаросніў.

Прытуліліся, як дзеці,
Як галубкі на рассвеце,
Як нішто ні знаць, ні ведаць,
І ўсё едуць, едуць, едуць.

А над імі збеядуха,
Папаўзуха-завіруха,
Снежнай хустаючы вехай,
Захліпаецца ад смеху.

1918

СЫН І МАЦІ

— Мамка, мамка! Што так плачаш?
І крыжамі неба значыш?
Ці ж баішся вельмі неба?
То ж яно дае нам хлеба!

— Бачыш, сынку: цёмна хмара
Залягла, як злая мара,
Градам выб'е наша збожжа,
Хлеб паводкаю знішчожа.

— Мамка, мамка! ўжо мінула
Чорна хмара й не чапнула
Нашу хату і збажынку,
А ты плачаш безупынку...

1919

ЛЯСНОЕ ВОЗЕРА

Дрэмле абсаджана лесам адвечным,
Ціхае засланае возера ў лесе;
Шастае сціха асока і аер,
Нудныя казкі куст з кустам шапоча.

Сосны і вязы, дубы і асіны
Вокала возера вартай пасталі,
Долу ківаюць паклоны нямыя,
Небу малітву таемную твораць.

Возера! Возера! Йду к табе смутны
Соннаю пушчай, амшалаю сцежкай,—
Жоўтае лісце шасціць пад нагамі,
Шчокі калючка сасновая шчыпле.

Сам з сабой насам пад дубам саджуся,—
Вочы і думкі пабеглі далёка...
Сціпна над возерам, воблачна ў небе...
Недзе запелі узвіжанне гусі.

1919

З ПАВЯЎШАЙ СЛАВЫ...

З павяўшай славы быўшых дзён,
З магільных прадзедавых крас,
Пад стогн няволі, путаў звон
Мы зложым песню, зложым сказ,
А так агністы, як пажар,
А громкі так, як грому ўдар.

І так, каб чуў і брат, і кат
З нізін-далін, з высокіх гор;
Ад меж да меж, ад хат да хат
Зайграем свету ў дружны хор
З жыццём у тон, з віхрамі ў тон,
Пра свой папас, пра свой палон.

Хай тое ўсё, што спала ў сне,
Паўстане яваю жывой
І светам блудным здрыгане,
І панясе скрозь светач свой
Ад краю ў край, між спячых сіл,
Аж там — да бацькаўскіх магіл!

1919

НАД КАЛЫСКАЙ

Калыхала маці сына
У калысцы у ліповай
І пяяла яму песню
Вось як тутка, слова ў слова:

— Люлі, люлі, мой маленькі!
Спі і сні вясёлкі-гулі,
Як жа вырасцеш вялікім,—
Не забудзься ты матулі.

Люлі, люлі, мой маленькі!
Спі, зглажыўшы ўкрыж далонкі,
Як жа вырасцеш вялікім,—
Не забудзься ты старонкі.

Люлі, люлі, мой маленькі!
Спі, як кветка напрадвесні,
Як жа вырасцеш вялікім,—
Не забудзься гэтай песні.

Люлі, люлі, мой маленькі,
Набірайся моцы, сілы,
Як жа вырасцеш вялікім,—
Не забудзь маей магілы.

Люлі, люлі, мой маленькі!..
. . . .

Сын павырас, на лес гледзя,
А ці помніць песню маткі,—
Запытайся ў суседзяў.

1919

ВОСЕНЬ

Села пад пушчаю Восень,
Вочы ўтаропіўшы ўдаль;
Жаль ёй павяўшых дакосін,
Спетых дажынак ёй жаль.

Пацеры шчыра шапоча,
Нудную шэпча мальбу;
Творыць паціху уночы
Свету сваю варажбу.

Склікала вецер і хмары,
Кожнаму дзела дала:
Вецер завыў на папары,
З хмары павісла імгла.

Вецер, убраўшыся ў сілы,
Лесам, як вехцем, трасе,
Крыж вырывае з магілы,
Круціць салому ў страсе.

Хмара, упіўшыся морам,
Хвошча і хвошча дажджом,
Плача нязмераным горам,
Жаліць душу, як нажом.

Вецер і хмара дахаты
Просяцца, лезуць смалой:
Вецер дзьме ў комін заўзята,
Хмара лье ў вокны залой.

Ў шчылінах свіст не сціхае,
Муціць, варожыць, кляне,
Як бы жывы хто ўздыхае
Ў слёзнай паўяве, паўсне.

Мокрыя каплі на шыбах
Плюскаюць, хлюпчуць, бубняць,
Быццам людцоў у сялібах
Мецяць патопай даняць.

— Скуль вы? Што трэба вам, госці,
Зваў вас які гаспадар? —
З хаты пытаецца хтосьці
Буйнага ветру і хмар.

— Восень сюды вам за кару
Выгнала нас на папас! —
Гэтакі вецер і хмара
Кідаюць хаце адказ.

І ўзноў завыў вецер жудка,
Дождж пачаў сцёбаць сільней...
А там пад пушчай ціхутка
Моліцца Восень далей.

Знізвае пацеры Восень,
Вочы ўтаропіўшы ўдаль,
Жаль ёй павяўшых дакосін,
Спетых дажынак ёй жаль.

1919

ВАЯК

Сеў ваяк на каня,
Ў рукі ўзяў востры меч
І пусціўся дадня
Пашукаць, каго сеч.

Немалы ехаў час,—
Не сустрэўся нідзе,
Аж напроці якраз
Вораг войска вядзе.

У яго старану
Гмін вядзе на грабеж;
Перайшлі баразну —
Пагранічны рубеж.

Схамянуўся ваяк,
Кроў зайграла ў грудзёх:
Сціснуў меч у руках,
Конь памчаў з усіх ног.

Наляцеў, як пярун,
На разбойніцкі зброд;
Запусціў меч-кладун,—
Сцеражыся, народ.

Б'е агонь з дзецюка,
Косіць голавы з плеч,
Не здрыгнецца рука,
Не тупеецца меч.

Тысячу ўжо лягло,
Ўжо другую сячэ,
А праціўнік на зло
Войска больш валачэ.

Гэй, трымайся, дружок!
Не дрыгні ў барацьбе:
Жджэ пахвалы вянок,
Жджэ дзяўчына цябе!

На бяду захацеў
Дзеўку ўспомніць ваяк,—

Меч з рукі паляцеў,
Сам зваліўся наўзнак.

Рухнуў побач і конь —
Разам жыў, разам лёг;
Неба ясная тонь
Свой паслала палог.

Спіць ваяк з доляй сам,
Над ім птушка пяе,
А дзяўчыне няўцям,
Што памёр праз яе.

1919

МАЯ НАВУКА

Мне мудрасці кніжнай не даў бог пазнаці,
Мой бацька не мог даць раскошаў такіх —
Навучыўся я слоў беларускіх ад маці
І дум беларускіх без школы і кніг.

Ад самай красы маіх дзён невясёлых
Настаўнікам быў беларускі абшар;
Усходы палеткаў і гоманы ў сёлах
Навуку сваю мне прыносілі ў дар.

Душу акрылялі прыгожасці свету,
Па гонях пад небам лунала яна,
Купалася ў сонцы вясёлкай распетай,
Сама, як вясёлка, як казка-вясна.

І п'яная чарамі, п'яная песняй,
Як сон заварожаны райскіх мясцін,
Шаптала мне дзівы цвітучых прадвесняў
І песняй лілася з паходам часін.

Бурлівая рэчка і млын гутарлівы
Адмерным, раскоцістым плюскатам вод
Складалі мне рытму мастацкія звівы,
Парадквалі складаў раскоцісты ход.

Цяністыя бітага шляху прысады
І ў вырай лятучыя гусяў шнуры
Гармонію ўводзілі ў песельным складу,
Сачылі нязгоднай зваротак ігры.

Зялёнае поле рунеючым збожжам,
Цвітучая ў сонечны цвет сенажаць
Мне песню квяцілі ўзорам прыгожым,
Вучылі, як словы ў вянок завіваць.

Ад шопату спелых пшанічных калоссяў,
Ад шэлесту лісцяў узмежных ігруш
Музычнае водгулле ў песню лілося,
Злівалася з жальбамі скрыўджаных душ.

Шум бору адвечнага казкавым сказам
Нашэптываў смутную повесць жыцця
І песню ў шум-гоман захопліваў разам,
Заснуўшыя думы будзіў з небыцця.

А сонца, скрозь сеючы іскры па свеце,
Мне песню іскрыла нябесным святлом,
А вецер, што ў полі рве дзёрны і сеці,
Даў волю і крылле лунаці арлом.

Каса, і сякера, і цэп малацьбітны
Магутную волатаў сілу далі;
Марозы і спёкі далі гарт нязбытны —
Мне песню, як звон, як пярун, адлілі.

Так іншай не знаўшы навукі і школы,
Ў пацёмках шукаў і знайшоў божы дар;
Цяпер маймі скарбамі — думы-саколы,
Цяпер беларускай я песні ўладар.

1919

У ВЫРАЙ!

Гэй, вольныя птахі, саколія дзеці!
У вырай! Да сонца вясёлкавым шляхам!
Час сонца схапіці і сонцам ірдзеці,
І зведываць светы арліным узмахам.

Гэй, вольныя птахі, патомкі крывічаў!
Да неба! Па зоры і гром перуновы...
Час крылле расправіць — пагудка ўжо кліча,
Ўжо віхры цярэбяць да шчасця шлях новы!

Гэй, вольныя птахі, ўладарнікі песні!
На шляхі, пад сцягі красы і свабоды!..
Час вылецець к славе з пагібельнай плесні
І песняй агністай дзівіці народы.

1920

ПЕСНЯ І КАЗКА

Песня і казка
Ходзяць у пары,
Сеюць па свеце
Дзівы і чары,

Будзяць спрасоння
Думкі дзіцячы,
Як той уранні
Промень свяцячы.

*

Песня і казка,
Як у крышталі,
Свету пакажуць
Тайныя далі.

Шляхі намецяць
К сонцу і зорам
Для людской долі,
Скованай горам.

*

Песня і казка
Ў райскіх праявах
Шчасце збудуюць
З кветак яскравых.

Сэрца атуляць
Вечнаю ласкай...
Слухай жа, сэрца,
Песняў і казкаў.

1921

БАЙ

Бегаў бай па сцяне
У чырвоным кафтане.
Байку баіў. Ай, лю-лі!
Жылі пчолкі ў вуллі...
Баіць ці не?
— Баіць!

Бегаў бай па сцяне...
Шла вясна па вясне,
Жылі пчолкі з году ў год,
Бралі ў соты з кветак мёд.
Баіць ці не?
— Баіць!

Бегаў бай па сцяне...
Ніхто пчолак не кране;
Самі мёд збіраюць той,
Самі ласваюць зімой...
Баіць ці не?
— Баіць!

Бегаў бай па сцяне...
У той самай старане
Пустапасам труцень жыў,
Нeяк з пчолкамі здружыў...
    Баіць ці не?
        — Баіць!

Бегаў бай па сцяне...
Труцень кажа: «Дайце мне
Глянуць, пчолкі, у вуллёк,
Паспытаці ваш мядок!..»
    Баіць ці не?
        — Баіць!

Бегаў бай па сцяне...
Ці так добра, ці так не,—
Пчолкі добрымі былі,
Трутня ў госці прынялі...
    Баіць ці не?
        — Баіць!

Бегаў бай па сцяне...
Труцень пальцам не кіўне;
Пчолкі мёд нясуць да сот,
Труцень есць ды есць той мёд.
    Баіць ці не?
        — Не!

1921

* * *

Вяртаюцца з выраю жоравы, гусі
Да збураных гнёзд на палях Беларусі;

Як «бежанцы» тыя, ганяны тугою,
Да роднага краю плывуць чарадою.

А думцы маркотна, а думка не бачыць,
Як птушка і тая айчынай маячыць.

Мкне з выраю птушка, а думка у вырай
Ляцела б, ляцела, а шчыра, так шчыра!

1921

СЫН І МАЦІ

Сын

— Мамка, мамка, нам сягоння
Гаманілі ў школе
Аб якойсьці Беларусі,
Што жыве на волі.

Хоць я слухаў вельмі шчыра
(Не люблю іначай),
Ды ніяк не мог уцяміць,
Што ўсё гэта знача.

Маці

— А вось тое, мае дзеткі,
Глянь-зірні наўкола:
Бачыш гэтыя сялібы,
Хаткі нашых сёлаў;

Гэта поле — шнур ля шнура —
Ўзгоркі і лагчынкі,
На узмежку грушу-дзічку,
Крыж каля пуцінкі?

Бачыш логі, сенажаці,
А на іх — крыніцы,
Далей — бор зялёны, гонкі,
Што увысь глядзіцца?

А там далей, дзе ўжо вока
Дасягнуць не можа,
Тое самае пабачыш,—
А ўсё так прыгожа!

Сотні вёсак і мястэчак,
Гарадоў нямала,
Рэк бурлівых, пушч гамонкіх
З неапетай хвалай.

Там плывуць Дняпро і Сожа
Ды Дзвіна і Нёман,
Белавежы, Налібокаў
Там чуваці гоман.

Гарады — Мінск, Віцебск, Вільня,
Магілёў, Гародня
І Смаленск з сцяной цаглянай
Разляглі выгодне.

Аб вялікай нашай славе
Сведчаць на свет цэлы,—
Як жылі мы, панавалі
Ў родным краі смела.

Во ўсё гэта, мае дзеткі,
Ад межаў да межаў
Беларусяю завецца
Й да цябе належа.

Сын

— А! Ўжо сцяміў! Дык багат я,
Меўшы стольні цудаў:
Гэткім чынам я ніколі
Служкаю не буду.

Ну, а йшчэ скажы мне, мамка,
Бо я не разважыў:
Што такое беларусы,
Як настаўнік кажа?

Маці

— Ах, які ты йшчэ дурненькі,
Каб не скеміць гэта!
Ну, паслухай: усе людзі,
Што ад лета ў лета,

Ад пакон вякоў жылі тут
І жывуць сягоння,
Носяць світкі, носяць лапці
Ды былі ў прыгоне,

Ўсе — і ты, і я, суседзі,
Хто, па-твойму, прусы?
Дык жа ўцям: на Беларусі
Жывуць беларусы!

Ды яшчэ, каб лепей ведаў,
Мушу табе ўспомніць:

Беларусы беларускай
    Гутаркай гамоняць.

Сын

— Вось яно што! Праўда, мамка,
    Ўжо сабе ўтлумачыў:
Беларус я! Ох, дам пытлю,
    Хто скажа іначай.

Ну, але яшчэ не ўсё тут
    Ясным мне здаецца:
Што такое беларускай
    Гутаркай завецца?

Маці

— Ой, дурненькая варона,
    Што з табой чыніці!
Як жа йначай беларусы
    Могуць гаманіці?

Як жа мы з табой гуторым
    Вось у гэту хвілю?
Як жа я пяю над зыбкай
    Для малой Марылі?

Ды паслухай, як на вёсцы
    Кажа дзядзька, цётка;
Як пяюць улетку жнеі
    За сваёй работкай;

Як бабуля баіць казкі
    Аб нядолі-долі;
Як начлежнікі спяваюць
    На начлезе ў полі?!

Сын

— Ну, ўжо знаю, знаю, мамка!
    Як у люстры бачу,
Пакажу я ўсяму свету,
    Хто я, дый што значу!

1921

* * *

На шырокім, на далёкім
Буйным полі
Вырастаюць згодна кветкі
І гуголле.

Людзі рвуць і топчуць кветкі
Без патолі,
А гуголь расце, не дбае,
Ў поўнай волі.

Ой, ці ж вам не ўцяміць, людзі,
Ўжо ніколі,
Што не кветкі трэба рваці,
А гуголле?!

1921

НА СМЕРЦЬ СЦЯПАНА БУЛАТА[1]

Задрамаў ты з доляй, з хвалай,
Жвір халодны прыгаруніў...
Ой, скасіла — не спытала...
— Сні, таварыш, аб Камуне!
Ты хапаў за косы сонца,
Думаў думку аб пяруне,
Што дух збудзе ўсёй старонцы...
— Сні, таварыш, аб Камуне!

Як сіроты, забытымі
Цэп з касой вісяць у пуні,—
Хто ж на ворага іх здыме?!
— Сні, таварыш, аб Камуне!

[1] С. Г. Булат (1894—1921) — беларускі грамадскі дзеяч, адзін з арганізатараў і кіраўнікоў партызанскага руху ў час, калі Беларусь была акупіравана пілсудчыкамі.

Свет узняўся, схамянуўся...
Вер, свабодны вецер дуне
Па ўсёй чыста Беларусі!
— Сні, таварыш, аб Камуне!

Забуяе ў славе буйнай,
Зазвініць залатаструнне
Родны Край адной Камунай...
— Сні, таварыш, аб Камуне!

На магілцы-валатоўцы
Зарунеюць кветак руні;
Зайдзе сонца, ўзыдзе сонца...
— Сні, таварыш, аб Камуне!

1921

А ЗЯЗЮЛЬКА КУКАВАЛА...

Як на свет радзіўся Янка,
Як заплакаў многа-мала,—
Пела маці над калыскай,
А зязюлька кукавала:
Ку-ку, ку-ку, кінь дакуку!
Спі, саколік! Ку-ку, ку-ку!

Як падрос, падняўся Янка,
Як ганяць стаў ў поле стала,—
На жалейцы граў дзень цэлы,
А зязюлька кукавала:
Ку-ку, ку-ку, кінь дакуку!
Пасі статак! Ку-ку, ку-ку!

Як вялікім вырас Янка,
Як стаў сеяць шчыра, дбала,—
За сяўбою пеў аб долі,
А зязюлька кукавала:
Ку-ку, ку-ку, кінь дакуку!
Сей палетак! Ку-ку, ку-ку!

Як ні сеяў пільна Янка,—
Ўсё чагосьці не ставала:
Янка сеяў — людзі жалі,
А зязюлька кукавала:
    Ку-ку, ку-ку, кінь дакуку!
    Жаці будзеш! Ку-ку, ку-ку!

Як старым-старым стаў Янка,
Як пазбыўся сілы ўдалай,—
Баіў байкі-казкі ўнукам,
А зязюлька кукавала:
    Ку-ку, ку-ку! Кінь дакуку!
    Годзе баіць! Ку-ку, ку-ку!

Як хавалі людзі Янку,—
Галасілі многа-мала:
— А нашто ж памёр ты, сейбіт!..
А зязюлька кукавала:
    Ку-ку, ку-ку! Кінь дакуку!
    Спі, саколік! Ку-ку, ку-ку!

1921

МАРОЗ

Іду я, сняжысты, ўсясільны,
Па сцежках-пуцінах пустых,
І ночкай і днём безупынна
Пільную абшараў сваіх.

Бязмежна, ўладарна паную
Пад сховаю пушчавых вех,
Каронаю бор мне зялёны,
А тронам-пасадам бел-снег.

Палац мой — лес буйны, вяцвісты —
Ірдзіцца брыльянтамі скрозь,
Мне воўк і мядзведзь у паслугах,
Мне служаць вавёрка і лось.

1917

1919

1923

1929

1935

1936

1941

Як пухам, сняжком пасыпаю
І хвою, і елку, і клён;
Хто ў госці ка мне забярэцца,
Тулю тых, галублю іх сон.

І казкі шапчу ім аб шчасці,
І цемру зганяю з вачэй...
Хадзіце, хадзіце к Марозу!
Хадзіце у госці хутчэй!

1921

З НОВЫМ ГОДАМ!

З Новым годам, з Новым годам!
З новай песняй, з новай казкай!
Зачаруем мімаходам
Долі ходы думкай-краскай!

Кінем покліч гулказвонны
Ад аконца да аконца,
Свет паклічам мёртва-сонны
Аж да сонца, аж да сонца!

Для унукаў, для праўнукаў
Расцярэбім сцежкі-шляхі;
Хай пануюць над прынукай —
Каб аж к небу лёту ўзмахі!..

Над зямлёй зардзіць вясёлка
После бураў, ліхалеццяў;
Бацьку, маці жыць нялёгка,—
Хай жа лёгка жывуць дзеці!

З Новым годам, што крыніцай
Новай пойдзе ў пераходзе,
Беларуская зямліца!
Беларускі наш народзе!

1921

КРЫМ

1

О Крым, нязведаная казка
Жыцця мінулага вякоў,
Адным які была ласкай,
Для іншых — скрыгатам акоў!

У шумным пробегу сталеццяў
Нішто цябе, Крым, не згняло,—
Таксама цягнуць рыбу сеці,
Таксама птушка мкне ў сіло.

Адвечным ладам шуміць мора,
А з ім — магнолія, платан...
Аб чым яны з сабой гавораць,—
Спытайся ночку ды туман!

2

На узбярэжжы крымскіх вод
У неба сінь глядзіць Ай-Петры,—
Над ёй аблокаў карагод,
Пад ёй прапасцістыя нетры.

Глядзіць Ай-Петры ў дол з вышын —
На белы хаты, на палацы,
На стужкі каменных пуцін —
Плады нявольніцкае працы.

А я — з далёкіх ніў пясняр —
Па Гаспры з кута ў кут снуюся.
Гняце мне думкі Крыма чар,
Маркотна мне без Беларусі.

3

Гаспра, мілы мой прыпынак!
Я ўжо скончыў свой спачынак
І цябе я пакідаю,
Да свайго імкнуся краю.

Будзь прыветна, будзь здарова,
Як татарка чарнаброва!
    Жыві доўга, як Ай-Петры,
    Хоць і веюць буйны ветры!

Вам, магноліі, платаны,
Кіпарысы і каштаны,
    Шлю я шчыра на пращчанне
    Ад бярозак прывітанне!

1923

АРЛЯНЯТАМ

1

Гэй, узвейце сваім крыллем,
Арляняты, буйна, бурна,
На мінулых дзён магіле,
Над санлівасцю хаўтурнай!..

У маланках перуновых,
З гулкім гоманам грымотаў
Для вякоў дыхтуйце новых
Нечувалыя ясноты.

Вам сярпы і косы ў рукі
Ды мячы, каваны з сталі,
Далі буры, завірухі,
Што тут вылі, бушавалі.

Цень мінуўшчыны праклятай,
Дзе бізун гуляў з нагайкай,
Змяціцё вы, арляняты,
Сваёй новай сілай, байкай.

Ужо выбіла часіна
На вялікую прыгоду
Выйсці з мутнай каляіны
Беларускаму народу.

Ў чарадзейным карагодзе,
Ў неабсяжнае свабодзе,
Без аковаў на прыволлі
Ўжо віхрыцца наша доля.

2

Вам на памяць Серп і Молат
    Даравала доля,
Каб з вас кожны быў, як волат,
    Не гнуў плеч ніколі.

Каб здабытую свабоду
    Зналі, шанавалі
І у цяжкую прыгоду
    Ўсталі грознай хваляй.

Зашумелі, загудзелі,
    Як віхор сусветны,
Не праспалі у пасцелі
    Волі агняцветнай.

Вам дасталіся ад продкаў
    Сохі і бароны,
Каб вы ў час, пасля паводкаў,
    Выйшлі на загоны.

І з'аралі сваю ніву
    Шырака, глыбока,
Зерне ўкінулі шчасліва,
    Чыстае, як вока.

Каб рунела зерне тое
    Весела, яскрава
Побач з нашай маладою
    Сакалінай славай.

Вам пакінулі прадзеды
    Гартаваны косы,
Каб вы з імі сонца следам
    Выйшлі на пакосы;

Каб касілі да упаду
    Пустацвет і зелле,

Што сваім пякучым ядам
Труцяць кроў у целе.

Каб звінелі вашы косы
Над зямлёю соннай
Ад начных да ранніх росаў
Звонка, векапомна.

Вам у спадчыне ад роду
Засталіся песні,
Каб быць вашай асалодай
У жыцця прадвесні.

Каб вы пелі, не сціхалі
Ў радасці і ў горы,
Гаманілі, нібы хвалі
У бурлівым моры.

Каб шоў гоман неспыняны
Ад поля да поля.
І людзей, яшчэ скаваных,
Заклікаў на волю.

1923

ДЗВЕ СЯСТРЫ

На тутэйшай зямлі
Дзве сястрыцы жылі,
Як забытыя ў лесе каліны;
Жыватворных крыніц
Не было для сястрыц,—
Яны вялі і сохлі націнай.

Як надыдзе вясна,
Ў чыстым полі адна
Аж да восені сілы губляла,
А сцюдзёнай зімой
У хаціне курной
Кужаль прала, снавала і ткала.

А другой з году ў год
Выядаў, як той крот,
Дым фабрычны дзявочыя вочы,
А дзявочу красу,
Нібы тую расу,
Піў цагляны падвал цёмнай ночай.

Сярод гора і мук
З працы гнулася ў крук
Так адна, як ад ветру каліна,
Ды пяяла з нуды,
З непацешнай бяды:
Ах ты, доля-няволя жанчыны!

А другая ў людзей
Гадавала дзяцей,
Не зазнаўшы прасветнай часіны;
Ды таксама скрозь сон
Чуцен быў яе стон:
Ах ты, доля-няволя жанчыны!

Ой, настаў ужо час
Пашукаць іншых крас,
Як дагэтуль вы мелі, сястрыцы.
Голас ваш малады,
Адчураўшысь нуды,
Забурліць хай бунтарскай крыніцай!

Годзе кіснуць, марнець,
Песні смутныя пець,—
Ладзіць новую час гаспадарку!
Казкі новыя ў свет,
Дум палаючых цвет
Кінь, сялянка, з сястрой пралетаркай!

1924

НАШ ЛЕТАПІСЕЦ

Пад нашэпты пушчаў-бораў,
Пад напевы завірухаў
Летапісец творыць творы,
А ты слухай, шчыра слухай.

Беглі векі, як ручаі
Паміж нашых сцежак, межаў,—
Чужаніца байкі баіў,
А ён толькі праўду рэжа.

Як жылі, як вечавалі,
Як пасля былі ў прыгоне,
Адаб'е, як у крышталі,
Летапісец наш сягоння.

Думкі мудрыя ён піша,
Нібы пацеркі з бурштынаў,—
Як пазбыцца лішніх крыжаў,
Як падняць дабро краіны.

Вызначае шлях наперад —
Дзе, кудой ісці нам лепей,
Каб не ўпалі зноў у нерат,
Каб палон не ашчарэпіў.
. . . .

І ўзбуялі нашы людзі,
Пачалі ўвысь голаў высіць...
Зручна жыць на свеце будзе,
Калі ёсць свой летапісец!

1924

* * *

...О так! Я — пралетар!..
Яшчэ учора раб пакутны —
Сягоння я зямлі ўладар
І над царамі цар магутны!

Мне бацькаўшчынай цэлы свет,
Ад родных ніў я адвярнуўся...
Адно... не збыў яшчэ ўсіх бед:
Мне сняцца сны аб Беларусі!

1924

ПА ДАЎГІНАЎСКІМ ГАСЦІНЦЫ

МІНСК — АКОПЫ

Пусціўшы дома пагалоску,
Што я нядуж, лячыцца час,—
Пакінуў горад, еду ў вёску
Набраць здароўя на запас.

Трухкоча брычка па дарозе,—
Сам Разымблюм за фурмана,—
Мяне ж падкідвае на возе
Ад ям, калдобін і канаў.

Дарогі нашы, ой, дарогі!
Былі няважны для язды,—
Цяпер сам чорт паломіць ногі,
На хвост нагоніць верады.

Ах вы, шляхі!..
З гары на горку
Кульдык-кульдык, то ўвысь, то ўдол;
Збярэшся з думкай на гаворку,
А тут пад зад цябе вандол[1]...

Конь пазірае ўбок з укоса
На плех мурожны пад кустом
Ды круціць-верціць пад сам носам,
Як той кадзільніцай, хвастом.

---

[1] Вандол — роў, вузкая глыбокая даліна, тут — у сэнсе калдобіны.

Абапал высяцца прысады,
А дрэвы пэўне па сто год —
Было іх больш, дый далі рады:
Працерабіў іх свой народ.

Гляджу на звалены бярозы,—
Маркотна думкі пацяклі:
Змаглі вы буры і марозы,
Людской сякеры не змаглі.

А людзі? Ведама, як людзі,
Як кожны наскі чалавек:
Садзіць сягоння тое будзе,
Што ўчора так нядбала ссек.

Бяжыць пад коламі гасцінец,
Бягуць прысадзіны назад.
Вакол бясконца свет-дзядзінец,
Палеткі, вёскі, лес, як сад.

Знаёмы гэты мне шлях родны,—
Даўгінаўскі вядомы шлях!
Які нёс годных і нягодных
На векавых сваіх плячах.

З Даўгінава ў Мінск балаголы
Па ім, бывала, дзень у дзень...
Ад дзёгцю пах, скрыпня ад колаў,
Шум ад людзей...
І ўсё, як цень!

Як сон нязбытай абяцанкі...
Заціхнуў шлях, як птах зімой,
Цяпер даўгінаўскай фурманкі
Ты не спаткаеш, браце мой!

Ты не спаткаеш *стуль* суседа,
А мо й матулі з вас які...
Былі сваімі ў шчасці, ў бедах,—
Цяпер чужыя чужакі.

Ды ані вестачкі адтуля,
І нібы сам адтуль далей,
Адно пачуеш, як зязюля
Кукуе *там*, як і даўней.

А воўк завые — адгалоскі
Лятуць сюды, калі дзень ціх,
Як бы і воўк *адгэтуль* вёскі
Забыць не можа там — *у іх.*

Для птушкі вольнай і для звера,
Як і для думкі — ўвесь ім свет!
Для іх не ўпішаш на паперы
Ні меж гранічных, ні пікет.

А ну, мой косю!
Што там?
Пустка...
Вярні з гасцінца ўбок гужом!
Бо далей — «пропуск», і... «пшэпустка»[1].
Стань, Разымблюм!
Акопы ўжо!

1926

І ПРЫЙДЗЕ

І прыйдзе новых пакаленняў
На наша месца грамада
Судзіці суд, ці мы сумленна
Жыццё прайшлі, ці чарада

Зняваг мінулых нас не з'ела,
Пакінуўшы свой дым і чад,
І мы па-даўняму нясмела
Жылі не ўлад і неўпапад?

Ці аб свой гонар дбайна дбалі,
І дабравольна, без прынук,
Самі сабой не гандлявалі,
Не неслі ў петлі дум і рук?

---

[1] «Пшэпустка» *(польск.)* — пропуск.

І ці пакінуці на памяць
Мы песень гэтакіх змаглі,
З якіх бы можна было ўцяміць,
Што мы свабоднымі былі?..

А ўжо свой выдасць непадкупны
Аб нас гісторыя прысуд,
Калі аглядам гляне рупным
І разбярэ, ў чым справа тут.

У сведкі запісы пакліча,
Паданні клікне ў час такі
І ўсё паліча, пераліча...
А суд гісторыі цяжкі!..

І засумуецца патомак,
Калі дазнаецца аб нас,
Што нейкі з нас хоць быў не зломак,
А плечы гнуў у крук не раз;

Не йшоў з адкрытымі вачыма
У свет і сцежкі не прастаў,
А ўсёй магчымасці магчымай
Таптаў сляды, сябе таптаў.

1926

ЗА ЎСЁ...

За ўсё, што сёння маю,
Што даў мне мой народ:
За кут у родным краю,
За хлеб-соль без клапот,—

Я адплаціў народу,
Чым моц мая магла:
Зваў з путаў на свабоду,
Зваў з цемры да святла.

Для бацькаўшчыны беднай,
Для ўпаўшых яе сіл

Складаў я гімн пабедны
Сярод крыжоў, магіл.

Змагаўшыся з напасцяй
За шчасце для людзей,
Не раз пісаў ў няшчасці
Крывёй з сваіх грудзей.

Уносіў гэтым долю
Сваю для ўсіх дабра,
А болей... Што ж там болей
Жадаць ад песняра?!

1926

У ЛЕСЕ

Калі бывае мне маркотна,—
А я маркочуся часцей,
Як гэта думае ахвотна
Мой дабрадзей ці ліхадзей,—

Тады іду я ў лес нядбала,
Каб не мазоліць воч людзям,
На мох валюся дзе папала,
І ўжо я з пушчай сам-насам.

Ніхто не бачыць і не чуе,
Аб чым тут гутарку вяду,
Дзе думка днюе ї начуе,
Сваю хавае дзе нуду.

А з лесам сябры мы старыя,—
Не раз праводзілі напас;
За сорак год нам дружбу крые,
Калі сышліся першы раз.

За гэты час, навек схаваны,
Шмат мелі ўсякіх лет і зім,—
Былі агні, былі туманы,
Было ўсяго са мной і з ім.

Цяпер, калі сюды прыйду я,
Знаёма, ясна, як сляза:
Ўсё тыя шышкі лес гадуе,
Ўсё тая ўеццa дзермяза.

Таксама мох ляжыць, як воўна,—
Бы ў пуху песціцца нага;
Ад птушак ройна, шуму поўна,
Глядзі ды слухай як мага.

Сягоння бачу тут бярозку:
Была жывой — цяпер ляжыць,—
Як маёй смутнай долі цёзку,
Паспеў віхор яе скрышыць.

Без часу ёй прыйшлось замерці...
Ляжы, гаротная, ляжы,
Пакуль не разбяруць па чвэрці
Цябе на дровы ці крыжы!
. . . .

Прыціхне лес ды зноў аб нечым
Шуміць, гамоніць, колькі дуж,
Супроць вятроў каробіць плечы,
Ўвесь выгібаецца, як вуж.

Вароны ўвысі крык заўзяты
Узнялі, бы клянуць сябе,
А дзяцел дзюбаю зубатай
Дзяўбе сасонку ды дзяўбе.

Зязюлька ў тахт «ку-ку» кукуе,
Як ёй хто голас натачыў;
Лічу, ці доўга павякую...
Замоўкла... мала налічыў.

1926

ЦІ ХТО ДУМАЎ...

Цішку Гартнаму

Ці хто думаў, ці хто сніў
Таму дваццаць зім і лет,
Што капыльскі наш гарбар
Гэтак слаўна выйдзе ў свет.

Так бунтарна апяе
Жыцця новага сяўбу
І змаганне беднаты,
І рабочых барацьбу!

*

Ці хто думаў, ці хто сніў,
Лапці носячы й рыззё,
Калі ўсерасійскі цар
Наш народ таптаў з гразёй,—

Што рэспублікі сваёй
Мы уздымем вольны сцяг,
Абвясціўшы ўсім, усім,
Што цары ўжо нам не страх!

*

Ці хто думаў, ці хто сніў
Таму дваццаць лет і зім,
Што не хто, а той гарбар,
Каб гучэў Саветаў гімн,—

Для свабоднай БССР
(Не для іншай там якой)
Ён прынёс народу дар
«Сваёю ўласнаю рукой!»

1928

ДЫКТАТУРА ПРАЦЫ

Культуру хамства і далара,
Князёў і біскупаў палацы,
Ад Скандынаваў да Сахары,
Зруйнуеш, дыктатура працы.

Свет рабаўласнікаў і турмаў,
Свет багахвальства, спекуляцый
Маланкай дызеляў віхурнай
Падпаліш, дыктатура працы.

Насельнікаў зямлі вячыстай,
Што звыкліся ў крыві купацца,
Сярпом і молатам агністым
Зруйнуеш, дыктатура працы.

Закон і права ў долі роўнай
Для ўсіх народаў, для ўсіх нацый
Рукой жалезнай, непакорнай
Напішаш, дыктатура працы.

Жыццё без цемры і цярпення,
А ў ясным сонцы, як у байцы,
Для ўсіх вякоў і пакаленняў
Збудуеш, дыктатура працы.

1929

СЫХОДЗІШ, ВЁСКА, З ЯСНАЙ ЯВЫ...

Як сон маркотны, нежаданы,
Сыходзіш, вёска, з яснай явы,
А твой народ вернападданы
Імкнецца, скінуўшы кайданы,
Да новай долі, новай славы.

У поле выйдуць твае людзі
З інакшым складам і прыладай:
У грамадзе сяўба іх будзе,

Смактаць не будзе вызыск грудзі,
Адна верх возьме думка-рада.

З жабрацкай торбай твой патомак
Не пойдзе па сібірным шляху
Шукаць прытулку, як бяздомак:
Жудкі гісторыі абломак
Пад сказ дзён бурных згібне прахам.

Гарбы тваіх нямых курганаў,
Дзе спяць нявольнікі і князі,
Парэжа сталь, як нож баранаў,
І спражыць полымя буянаў,
Каб цвет зацвіў на гразкай гразі.

Дзе за пасёлкам лёг пасёлак,
Гіганты ўзнімуць сцяг бунтарны,
І ў блісках квецістых вясёлак,
Дым гасячы лучын і смолак,
Зайскрыць электрыка ўладарна.

Тваіх жалеек спеў гаротны
Патопча трактарнае кола,
А сейбіт твой, дасюль самотны,
Абцёршы сонцам воблік потны,
Пад крыж не пойдзе енчыць квола.

Твае трухлявыя калёсы
Аўто бензінаю спапеліць,
А твой касец праставалосы
Мазольныя паломіць косы,
Гнуць плеч не будзе ля аселіц.

Твая дзяўчына пры кудзелі
Сляпіць не будзе ясных вочак:
З жалеза прасніца надзеліць
Сукном і шоўкавым кужэлем
Сваіх сялян, сваіх рабочых.

Твае сівыя забабоны
Усмерціць радыёвы гоман,
І ў тон зайграюць зорнатонны,
Забыўшы крыўды і прыгоны,
Адвечны бор, адвечны Нёман.

Лясун з русалкаю пакіне
Палохаць сонныя сялібы,
І вадзянік загіне ў ціне,
Спадзе з хацінаў павуцінне,
Заскача сонца ў срэбных шыбах.

Над вежамі тваіх бажніцаў
Фабрычны комін возьме ўладу,
А звон збянтэжаны званіцаў
Гудка жывучая крыніца
Заглушыць гулкім гудам-ладам.

І будуць ладзіцца год кожны
На новы лад, на новы звычай
Дзяды Кастрычнікавы збожна,
А кожны год больш пераможна
Для свята волі бунтаўнічай.

Ты сыдзеш, вёска, з яснай явы,
Як сон маркотны, нежаданы,
Бо твой народ вернападданы
Ідзе ўжо, скінуўшы кайданы,
Да лепшай долі, лепшай славы.

1929

НОВАЯ ВОСЕНЬ

Па-новаму восень палеткі
Абходзіць, глядзіць гаспадаркі...
Пайшлі аддыхаць пад паветкі,
Згуляўшы дажынкі, жнівяркі.

Закаўкалі каўкі на ўзвышшы,
Затрэсліся лісці ў гушчарні...
Цапы на сяле заглушыўшы,
Бушуе камбайн-малатарня.

Даўжэй цень кладзецца ад хатаў,
Цяжаюцца пульхна папары...
Адборныя жыта зярняты
Саджае сяўнік у гектары.

Віхор па кустах, па галінах
З усходу пагульвае свежы...
Дабром папаўняе спажыўным
Сячкарня сілосныя вежы.

У вырай сабраліся гусі,
І жораў азваўся пад небам...
Плывуць па шляхах Беларусі
Абозы чырвоныя з хлебам.

Асенняе сонца спакойна
Ў прасторах нямых пахаджае...
Гуляе пад сцягам чырвоным
Калгаснае свята ўраджаю.

1930

ДЗЕ КРЫЎДА АДВЕЧНАЯ СПЕЛА

Дзе крыўда адвечная спела,
Дзе сыпала гора курганы,
Рукой пралетарскаю смелай
Гнілы стары лад зруйнаваны.

Старыя паломаны праслы,
Электрыка рвецца ў аконцы,
Мужычая ночка пагасла,
Заззяла калгаснае сонца.

Сялянска-калгаснае поле
Не стогне ў няволі сягоння,
Не блукае ў полі нядоля,
Пасуцца жалезныя коні.

Калгаснік усеўся на трактар,
Стаптаўшы мінулага імя,
Зямлі наравісты характар
Нарогамі стружа стальнымі.

За скібаю скібу, як стружкі,
Машына умелая сцеле...
Над нівай вясёлыя птушкі
Па-іншаму песні запелі.

Чырыкаюць дружна, з заўзяццем
Па самы кастрычнік ад мая:
«Паўстаў катаваны пракляццем,
Што трэба рабіць яму, знае».

1931

ЗАЎСЕДЫ НАПЕРАД

Ты слухай, паслухай,
Таварыш і брат:
Заўсёды наперад!
Ніколі назад!

Глядзі — во імчыцца
Жыццю напралом —
Па полі, па пушчы
Віхор-буралом.

Як віхры, машыны
Бягуць па зямлі;
Па моры па сінім
Плывуць караблі.

У моры, ў азёры,
Палошчучы муць,
Крыніцы і рэкі
Цякуць і цякуць.

Арлы-самалёты
Свідруюць прастор,
Не знаючы ў лёце
Ні меж, ні разор.

Заўсёды наперад!
Ніколі назад!
. . . .

Во гэтак, няйначай,
Таварыш і брат!

1931

ЯКУБУ КОЛАСУ

Як калісь спявалі
Аб горы, няволі,
Так спяваць не будзем
Болей ўжо ніколі.

Адно, брат, падумаць,
Адно падзівіцца,
Як жыццё пабегла
Жвавaю крыніцай.

Бальшавік дасужы
Гаспадарку творыць,
А так дружна, ўдала,
Што не будзе гора.

Во — зірні — сярмяжнік
Паганяе трактар,
Пасекі карчуе,
Межы рэжа ўпарта.

Фабрыкі, заводы,—
Коміны пад неба...
Шмат чаго мы робім,
А йшчэ болей трэба.

За час доўгі-доўгі —
За ўсё паўстагоддзе —
Шмат зрабіў ты, браце,
Ды яшчэ не годзе.

Перад намі, Колас,
Светлы шлях адкрыты,
На нівах красуе
Ядранае жыта.

Час перажываем
Казачна цудоўны...
Давай жа пець песні
З усёй грудзі поўнай!

З думкаю — наперад!
З думкай бунтаўнічай —
Туды — усё далей,
Куды жыццё кліча.

Хай голас ліецца
Радасцю жывою,
Як тут, у Саюзе,
Так і за мяжою.

Жыві, мілы Колас,
Многа летаў, зімаў
З ясным сонцам побач
На зямлі радзімай.

1932

Я — КАЛГАСНІЦА...

Я — калгасніца
Маладая,
Жыву весела,
Ані дбаю.

Мае дзетачкі
Позна-рана
І накормлены,
І прыбраны.

Сваю Настачку —
Дзіцё тое —
Нясу ў яслі я
Раніцою.

А Данілачка
Важным хлопцам
Рады бегае
На пляцоўцы.

А як выйду я —
Іхня маці —
Ды калгаснае
Жыта жаці,—

Густа сцелюцца
Ўслед снапочкі.
Пяю песенькі
Аж да ночкі.

Супакойна я
Ўжо за дзетак,
Сваіх родненькіх
Малалетак.

Я — калгасніца
Маладая,
Жыву весела,
Ані дбаю.

1934

НА НАШЫМ ПОЛІ

На нашым полі,
Полі калгасным,
Дзянькі праходзяць
Весела, ясна.

Дружна працуем
Мы грамадою,
Знацца — не знаем
З горам, з бядою.

Пры нашым ладзе,
Пры калектыўным,
Рукам падмогай
Служаць машыны.

Болей не знаем
Сох на загонах,—
Трактар нам цягне
Плугі, бароны.

Сонейка ўзыдзе,
Сонейка зайдзе,
Сеем і полем
Шчыра, папраўдзе.

Сеем, збіраем
Спелае збожжа,
Сабе, краіне
Багацце множым.

1934

АБВІЛАСЯ КРАІНА...

Абвілася краіна
У кветкі,
Кліча сонца і месяц
У сведкі.

Ураджай даюць буйны
Палеткі,
Збожжам поўныя гумны,
Паветкі.

Весяляцца старыя
І дзеткі,
Што прыбытак ад працы
Ў іх гэткі.

Што мінулі батрацтва
Наследкі,
Не ядуць болей панскіх
Аб'едкаў.

Абвілася краіна
У кветкі,
Кліча сонца і месяц
У сведкі.

1934

ВЫПРАЎЛЯЛА МАЦІ СЫНА

Выпраўляла маці сына
З калгаснае хаты
Не на службу у чужыну,
Не к дзяўчыне ў сваты.

Выпраўляла і казала:
«Мой сыночак мілы,
Ужо маеш ты нямала
Розуму і сілы.

Пойдзеш ты у свет і людзі
Хадою адважнай,
Прад табою слацца будзе
Край наш неабсяжны.

Не зазнаеш крутых сцежак —
Сыты і адзеты,—
Вартаваць ты будзеш межы
Краіны Саветаў.

Не зазнаеш тамка гора,
Будуць паважаці,
Даглядаць цябе не горай,
Як родная маці.

Не ў салдатах быць пад царам,
Пад кнутом жандарскім,—
Служыць будзеш ты Саветам,
Справе пралетарскай».

Выпраўляла маці сына
З калгасных загонаў,
Каб служыў той верна, ўчынна
Арміі Чырвонай.

1934

УКРАІНА

Украіна, цвеце любы,
Сонцам гадаваны,
У мінулым край няволі,
Курганоў, кайданаў.

Панавалі, катавалі
Гетманы, царыцы,
І паны тваёй крывёю
Не жалелі ўпіцца.

Знесла ты вайны сусветнай
Вялікае гора,
Кроў цякла тваіх людзінаў,
Як Дняпро у мора.

Украіна, цвеце любы
Чараўнічай сілы,
Рэвалюцыя з Усходу
Цябе абудзіла.

Абудзіла, а на шляху
Паўстаў вораг дзікі —
Скарападскія, пятлюры
Ды Махно, Дзянікін.

Запалаў твой стэп шырокі,
Паўставала гора,—
Пацякла кроў старай сцежкай,
Як Дняпро у мора.

Украіна, Украіна!
Глянь ты, азірніся:
Як цярпела, паўставала,
Як імкнешся ў высі.

Шлях твой ясны, як пшаніцы
Залацісты колас,
А людзей тваіх працоўных
Звонкі, смелы голас.

Па Дняпру тваім свабодным
У самае мора
Плывуць горда параходы,
Не знаючы гора.

Украіна! Табе вораг
Ніякі не страшан,—
Сцяг твой роўны паміж роўных
У Саюзе нашым.

Ты будуеш сабе шчасце
Пад сцягам чырвоным,
Як рэспублікі ўсе нашы,
З поспехам цудоўным.

Хто ж памкнецца табе здрадзіць,
Зноў капаць магілу,—
У Дняпры сваім патопіш
Варожыя сілы.

1935

СЫНЫ

Сыноў бацька сваіх кліча
  На параду ў хату,
А ўрачыста, як бы кліча
  На якое свята.

І з павагаю пытае
  Кожнага ў асобку,
Кім з іх кожны быці хоча,
  Якім жыць заробкам.

*

— Бо, сыны мае,— так кажа,—
  Жывіцё ў краіне,
Чалавечая дзе праца
  Намарна не гіне.

І сыны адказ трымалі
  Перад бацькам родным,
А стараўся з іх быць кожны
  Свайго бацькі годным.

*

Першы кажа: — Землі буду
  Трактарам варочаць,
Каб рунелі, зелянелі,
  Аж яснелі вочы.

Каб раслі ў рост чалавека
  Жыта і пшаніца,
Каб аж госці к нам з-за свету
  Ехалі дзівіцца.

*

Другі кажа: — На заводзе
  Быць хачу даўно я,
Дзе чыгун ракою льецца,
  Дзе звініць сталь звонам.

Будаваць буду дзень цэлы
Домны і мартэны,
Медзь і вугаль браць у дзела
Ад шахтаў падземных.

*

— Плаваць я пайду на мора,—
Сказаў гэтак трэці,—
Дзе «Чэлюскін» горда плаваў,
Дзе пурга, дзе вецер.

Ад халодных да гарачых
Мораў рэйс мой будзе.
Параход мой будзе грозна
Рэзаць хваляў грудзі.

*

Сын чацвёрты: — Хачу лётаць
Птушкаю крылатай,
Мерацъ неба ў самалёце
Над тваёю хатай.

Арлянём сябе ў сне бачу,
Не знаю спакою...
Хачу быць я, мой ты бацька,
Лётчыкам-героем.

*

— Байцом буду я чырвоным,—
Пяты кажа гэтак,—
Сцерагчы граніцы-межы
Краіны Саветаў,

Каб наш вораг пры нападзе
Сустрэнуў магілу.
Байцом буду, каб з мяне быў
Рад сам Варашылаў.

*

А сын шосты: — Складаць песні
Буду, колькі змогі,
Пра вялікія падзеі...

Як працуем, як знішчаем
Здрадныя напасці,
Як будуем, як ствараем
Казачнае шчасце.

*

Так сыны адказ трымалі
З гонарам юначым,
Свае выказаці думкі
Не ўмелі іначай.

Бальшавік быў іхні бацька,
Пралетарый родам,
Зведаў сушы, зведаў моры,
Бітвы і паходы.

1935

СОНЦУ

Ой ты, маё сонца,
Як жа свеціш ясна!
Дзе ж было раней ты,
Як быў я няшчасны?

Як я ў малалецтве
Радасці не ведаў,
Як за мной пляліся
Бяда, гора следам.

Як бацьку хаваў я,
Выбітага з сілаў,
Як яго магілу
Паводка размыла.

Як ішоў маркотны,
Не знаўшы дарогі,
Абіваць з паклонам
Панскія парогі.

Як у адзіноцтве
Бадзяўся па свеце,
Як моладасць згібла
У самым расцвеце.

Ой ты, маё сонца,
Як жа свеціш ясна!
Дзе ж было раней ты,
Як быў я няшчасны?

1935

СОСНЫ

Сосны выносныя,
Гордыя сосны!
Шмат вы ўжо носіце
Сонечных вёснаў.

Вас, супакойныя,
Вецер калыша,
Думкі ўзнімаеце
Шумам і цішай.

Тыя ж на поўначы
З вёснаў да вёснаў —
Ў сцюжнай Карэліі
Высяцца сосны.

Тыя ж на поўдзені,
Над цёплым морам,
Сосны ахуталі
Крымскія горы.

Сосны далёкія,
Блізкія сосны,
Сэрцу вы любыя
З вёснаў да вёснаў.

Вас адзінакава
Вецер калыша,
Думкі ўзнімаеце
Шумам і цішай.

1935

БЕЛАРУСІ АРДЭНАНОСНАЙ

Да гадавіны вызвалення ад белапалякаў і дня ўручэння ордэна Леніна.

I

Чым ты была, Беларусь мая родная,—
Хіба ж не бачылі нашыя вочы?
Вечна абдзёртая, вечна галодная,
Сонца не ведала, а толькі ночы...

Людзі твае, ў беднаце гадаваныя,
З торбай жабрацкаю век дажывалі...
Злосна стагналі вятры над курганамі,
Хмары насіліся чорнаю хваляй.

Цар, цараняты нагайкамі няньчылі,
Пан і паняты паслі бізунамі,
Турмамі песцілі, петлямі лашчылі,
Розгамі секлі, цямрылі багамі.

Цар, генералы і панства вяльможнае
З гікам і свістам спраўлялі банкеты...
Веску абдзёртую думкі трывожылі,
Блукаўся старац разуты, раздзеты.

Годы ішлі, ўслед ішло гора-злыбеда,
А прад вачамі заклятыя далі...
Ой, хто крутыя шляхі гора выведаў,
Песні чаму ўсё аб горы складалі?

. . . .

Грозна завылі гарматы хаўтурскія,
Цёплая кроў арасіла прасторы:
Горы Карпацкія, багны Мазурскія,
Роднай краіны даліны і горы.

Скрэжат і смерць. А там... бежанцы, бежанцы...
Густа пайшлі за магілай магіла.
Хоць бы ўжо ў царскае горла урэзацца,
Хоць бы кроў з панскіх выпусціць жылаў!

Так аблілося крывёй поле роднае,
Так балявалі чужацкія госці.
Вецер заводзіў малітву жалобную,
Чорны груган збіраў белыя косці.

Але змяніла навалу германскую
Подлае панства ад польскай кароны,—
Скрыпнулі віселыні, путы забразгалі,
Кроў палілася... Пажары, пагромы.

Зноў пацяклі слёзы горкія ўдовіны,
Дзеці-сіроткі бацькоў не знаходзяць...
Гэй, паны-шляхта! Народ вамі скованы,
Ён вам адпомсціцца жудка ў прыгодзе.

II

І сягоння помняць, помняць, не забудуць
Людзі Беларусі, пазбыўшыся панства,
Як іх катавалі, як чакалі цуду,
Як прыйшло з Усходу вызваленне з рабства.

Людзі Беларусі помніць будуць добра
Аб гадах няволі, аб нядолі горкай,
Як мінула ліха, як не гнуцца горбам,
Як жыць стала лёгка пад чырвонай зоркай.

На поле выходзяць вольнаю дружынай,
Сеюць чыстым зернем, нішчаць пустазелле,
Дзірваны ўзнімаюць, заводзяць машыны,
Дзе глянь, сады садзяць... Зацвітай, прыселле!

Зелянее жыта, жыта і пшаніца,
А так буйна, буйна, як даўней ніколі.
Вось дык будзе радасць у ясных святліцах,
Калі грамадою збяруць дабро з поля.

Калгасныя смела засяюць загоны,
Не баяцца зграі, панскай недабітай,
Бо вартуюць межаў Арміі Чырвонай
Жалезныя роты, гартаваны ў бітвах.

А калі што прыйдзе, возьмуць стрэльбы самі,
Як адзін паўстануць на ворагаў дзікіх
І вызваляць брацціяў, што йшчэ кайданамі
Звоняць у няволі у муках вялікіх.

III

Шум і гоман у сталіцы,
  Сцяг ля сцяга ўецца,
Як на градах мак чырвоны,
  Ажно сэрца б'ецца.

Сэрца б'ецца і пытае:
  — А што за навіна?
— Вызваленне ад палякаў
  Сёння гадавіна!

А сталіца — дзіву дайся!
  Паўстала з руінаў,—
Мінск — сталіца, гордасць наша,
  Слава ўсёй краіны.

Дзе дымелі папялішчы —
  Сляды панскай ўлады,
Гмах ля гмаху вырас новы,
  Чыстата, парадак.

Дзе крывавы баль спраўляла
Хеўра інтэрвентаў,
Ходзяць з песняй пераможнай
Тысячы студэнтаў.

Дзе была вакол пустэча,
Як тая магіла,
Ўсталі фабрыкі, заводы —
Рэспублікі сіла.

А народ там гераічны,
Наш народ рабочы —
Рукі моцны, бы са сталі,
Арлiныя вочы.

Беларусь, мая радзіма,
Як жа расцвіла ты
За час гэты, за кароткі,
Як выгнала катаў!

Не злічыць тваіх здабыткаў
І не змерыць меркай...
Чалавек твой на свабодзе
Стаўся чалавекам.

Каласіся ж, расцвітайся
Краскаю чырвонай
У Саюзе у Савецкім
У законе роўным!

Знай, сягоння дзень твой важны
Важнай нагароды;
Святкуй весела, шчасліва
Ў полі і ў заводах!

У вадзіцы у крынічнай
Чысценька памыйся,
Прыбярыся ў кветкі-краскі,
Сонцам атуліся.

За ўсё тое, што стварылі
Шчыра твае людзі,
Ордэн Леніна сягоння
Твае ўквеціць грудзі...

1935

ГОСЦІ

Ка мне у госці з прывітаннем шчырым
І з песнямі калгаснікі прыйшлі.
Сам старшыня прыйшоў і брыгадзіры,
Настаўніца, даяркі й пастухі.

А з падарункамі прыйшлі у госці
Зямлі абноўленай гаспадары:
Пірог пшанічны, кветкі, лёну горсці
На стол паклалі й мёду пляйстары.

І селі мы з павагай дзіўнай нейкай
За стол, дзе быў пірог, і лён, і мёд...
За хатай заліваўся салавейка,
Гудзеў над хатай гулкі самалёт.

Такога гонару не меў ніколі,
Як я на гэтае зямлі жыву,
Каб так віталі мяне хлебам-соляй,
І то не ў сне якім, а наяву.

Памалу гутарку мы распачалі,
А шмат аб чым пагутарыць было:
І пра сягонняшнія ў сонцы далі,
І як даўней жыло-было сяло.

Пра нашы гаварылі зімы, вёсны,
Пра добры ураджай і працадні...
За вокнамі шумелі згодна сосны,
Начлежнікі разводзілі агні.

...Здаём належнае сваёй дзяржаве,
Дарогі ладзім, лес на сплаў вязём.
Жывём заможнікамі ў самай справе,
Як трэслі, не трасём рыззём.

— Загаціць,— кажуць далей,— трэба рэчку,
Каб возера было, каб быў і млын,
Каб і ў хлявы каровам і авечкам
Сама вада пайшла ўгару з нізін.

І кажуць: — Школа ў нас чатырохлетка,
Дзесяцілеткай трэба каб была,

Каб нашым здольным працавітым дзеткам
Далей вучыцца сцежка пралягла.

Ды шмат аб чым яшчэ мы гаманілі,
А больш за ўсё аб дасягненнях тых...
Спрасоння певень недзе хлопнуў крыллем,
На неба ўсходзіў месяц залаты.

Зайграў музыка; хлопцы і дзяўчаты
Пад музыку пусціліся скакаць...
Дрыжэлі сцены новай звонкай хаты.
Было нам весела, што і казаць!

І госці выйшлі. Ціша наступіла.
Тут адна думка ўзбегла мне на яў:
Калгаснікам адвагі не хапіла
Прасіць, каб песню аб калгасе склаў.

1935

ВЕЧАРЫНКА

Вечарынка у калгасе,
У «Чырвоным аратаю»,—
Прыйшлі Сцёпкі, Пецькі, Васі,
Прыйшлі Зосі, Стасі, Касі,
    І гармонік грае, грае.

Прыйшлі з поля, з гаспадаркі,
Клуб запоўніўшы да краю,
Брыгадзіры і даяркі,
Брыгадзіркі і свінаркі,
    А гармонік грае, грае.

Ходам ходзяць гаспадыні —
Маладая і старая,—
Зіна шэпча штось Мальвіне,
А Мальвіна шэпча Зіне,
    А гармонік грае, грае.

Захапіўшы ў першай пары
Янка Маньку, Юрка Раю,
Даюць дыхту, даюць жару,
«Сербіянку», «Польку» шпараць,
    А гармонік грае, грае.

За сталом ідзе бяседа
Аб жыцці, аб ураджаі,
П'е суседка да суседа,
Хто не снедаў, тут даснедаў,
    А гармонік грае, грае.

Ночка сходзіць, сонца ўсходзіць,
І дамоў было б пара ім,
А скакаць яшчэ не годзе,
Яшчэ танец на расходзе,
    А гармонік грае, грае.

Во й начлежнікі з начлегу,
Як бы хто ім там нараіў,
Закаціліся з разбегу
І пайшлі у скок шарэнгай,
    А гармонік грае, грае.

Весяліся, ганарыся,
Мой «Чырвоны аратаю»!
Скварка плавае у місе,
У шаўку скача Марыся,
    І гармонік грае, грае.

1935

АЛЕСЯ

Кукавала зязюля
У зялёным лесе,
Гадавала матуля
Дачушку Алесю.

Гаманіў бор сасновы
Ўвечары і ранкі,
Над калыскай ліповай
Пела калыханкі.

— Спі, засні, мая дзетка,
Птушкі ўжо заснулі,
Спі, засні, мая кветка,
Люлі, люлі, люлі.

Спі, не ведай трывогі,
Надыдзе часінка,—
На свае ўстанеш ногі,
Мая ты дзяўчынка.

Будзеш кужаль ты прасці,
Будзеш ткаці кросны,
Выглядаць долі, шчасця
Ў маладыя вёсны.

Кукавала зязюля
У зялёным лесе,
Не згадала матуля,
Што выйдзе з Алесі.

Як набралася моцы
Матчына дачушка,
Паляцела да сонца
Пералётнай птушкай.

Паляцела дзяўчына
Самалётам гонкім
Над шчаслівай краінай,
Над роднай старонкай.

Адчыняе вароты
Нябесным маршрутам
Ці, як ястраб, з высотаў
Скача з парашутам.

І да сонца праз хвілю,
А ўсё вышай, вышай!
Самалётавым крыллем
Воблакі калыша.

Стара маці днём, ночкай
Марыць ля аконца:
Ужо к прасніцы дочка
Не зляціць з-пад сонца.

Кукавала зязюля
У зялёным лесе,
Не згадала матуля,
Што выйдзе з Алесі.

1935

ХЛОПЧЫК І ЛЕТЧЫК

— Мой мілы таварыш, мой лётчык,
Вазьмі ты з сабою мяне!
Я — ведай — вялікі ўжо хлопчык
І ўмею ўжо лётаць у сне.

Мне мама сягоння казала,
Што стукнула мне ўжо сем год.
Табе гэта, можа, і мала,
А мне ляцець толькі ў палёт.

Мне ўжо надакучыла дома —
Ў дзіцячы хадзі адно сад.
А так паглядзеў бы, вядома,
На іншы парадак і лад.

Вазьмі ж мяне, лётчык, хачу я
Пабыць у людзях, паглядзець,
Як месяц на небе начуе,
Як блукае ў лесе мядзведзь,

Як свецяцца ночкаю зоры,
А днём не відаць іх чаму,
Як рэчкі ў далёкія моры
Улетку плывуць і ўзіму.

На моры зірнуць хоць раз вокам,
Як ходзяць па іх караблі,
Ляцеці далёка, высока
Ды так пабываць і ў Крамлі...

Вось гэтак у добрым здароўі
Мы будзем ляцець і ляцець.
Вазьмі ж мяне, лётчык, з сабою,
Не будзеш ты клопату мець!

1935

ЛЕН

Як на поле, на зямлю
Прыйшла раніца вясны,
Я пасеяла ў раллю
Жмені зёран ільняных.

Неба сеяла цяпло,
Цёплы дожджык церушыў,
Ў думках радасна было,
Беглі песні ад душы.

Ой, лянок, лянок мой чысты,
Валакністы, залацісты!

Як расці стаў, як падрос,
Як лісткі ўзняў дагары,—
Лён палола з ранніх рос
Да вячэрняе зары.

Сэрца ныла, бы з нуды,
Бы сама была не ўся,—
Спадабала я тады
Брыгадзіра Міхася.

Ой, лянок, лянок мой чысты,
Валакністы, залацісты!

Як адцвіў ды як надзеў
Лён галоўкі на сябе,
Быў не горш, як у людзей,
Мела шчасце я ў сяўбе.

Рваць ішла яго ў снапы,
Пела песні аб вясне,
Брыгадзір лічыў капы,
Час ад часу моргаў мне.

Ой, лянок, лянок мой чысты,
Валакністы, залацісты!

Як ішла лён абіваць,
Пад нагамі цёрся жвір;
Нібы семя арфаваць,—
За мной следам брыгадзір.

А мой пранік лясь ды лясь
Па гліняным па таку,
Падышоў бліжэй Міхась,
Мне паклаў на стан руку.

Ой, лянок, лянок мой чысты,
Валакністы, залацісты!

А як слала я лянок
На зялёным на лугу,
Дзе папаўся Міхасёк,
Цалавала на бягу.

Сэрцу лёганька было,
Цэлы свет — вясёлы рай,
Хоць і восень, а святло
Так і льецца цераз край.

Ой, лянок, лянок мой чысты,
Валакністы, залацісты!

Змяла ў мяльніцы я лён,
Адтрапала лён траплом,—
Засвяціў, як цудны сон,
Лён шаўковым валакном.

Промень ясны загуляў
Па страсе і па сцяне...
Хату новую стаўляў
Брыгадзір мой для мяне.

Ой, лянок, лянок мой чысты,
Валакністы, залацісты!

1935

ПАРТЫЗАНЫ

Як ішлі у лясы партызаны
На заклятага ворага-пана,
Расступаліся долы і горы,
Шляхі значылі сонца і зоры.

Як табун разграмілі варожы
Партызаны ў сваім падарожжы,
Задымелі агні на начлезе,
Зашумеў кучаравы бярэзнік.

Як жа свой партызан адзін здрадзіў
І навёў ліхадзеяў к засадзе.
Пайшоў гул па зялёных імшарах,
Паплылі небам чорныя хмары.

...А на вогнішчы попелу горсці,
А ў тым попеле чорныя косці...
Выюць ночкай ваўкі на палянцы,
Касцякі даядаючы здрайцы.

Як прыйшла перамога над панам,
Ішлі з песняй з лясоў партызаны,—
Расступаліся долы і горы,
Шляхі значылі сонца і зоры.

1935

ДАРОГІ

Дарогі вы шасейныя,
Шчаслівыя дарогі,
Істужкамі пасլаліся
На нашыя разлогі.

Праз поле ураджайнае,
Тарфяныя балоты,
Праз пушчы векавечныя
Ляглі вы пазалотай.

Ніколі вы не дрэмлеце,
Ад ранка і да ранка
Па вас машына коціцца
І конная фурманка.

І пешаходам весела —
Малодшы ён ці старшы;
Байцы Чырвонай Арміі
Ідуць паходным маршам.

Грузавікі з таварамі
Бягуць ва ўсе староны,
З лістамі віншавальнымі
Шнуруюць паштальёны.

Злучылі з гулкім горадам
Спакойныя разлогі,
Дарогі вы шасейныя,
Шчаслівыя дарогі.

З бяспуцця непраходнага,
З калдобін-катлавінаў
Ты выйшла, ардэнаносная,
На роўны шлях, краіна.

1935

ЯК У ГОСЦІ СЫН ПРЫЕХАЎ...

Як у госці сын прыехаў —
А да маці, а не зблізка,—
Яе шчасце, яе ўцеха
Ад пялёнак, ад калыскі,—

Запрашала у святліцу,
За дубовы стол саджала...
Слёзы капалі расіцай,
Што сынок такі удалы.

Частавала белым сырам,
Хлебам сітным, мёдам пчолім,
Заклікала шчыра-шчыра
Не чурацца хлебам-соляй.

І цікавілася маці —
Сэрца матчына, вядома,—
Як на службе там дзіцяці,
Ці там лепей, ці мо' дома?

А суседкі каля вокнаў,
Як бы ўбачылі праяву:
— Які чысты, які стройны,
Які з твару малажавы!

— Дома добра, там не горай,
Там не горай, а мо й лепей,—
Сын разважліва гавора,
Сэрца смуткам не зачэпе.

— Ты адно падумай добра,—
Служу ў Арміі Чырвонай,
Служу ў конніцы харобрай,
Дзе начальнік сам Будзённы.

Я таксама камандзірам,
Хоць служу другое лета,
Глянь, адзнака на мундзіры,
За заслугі ж усё гэта.

А парадак там у войску,
Кожна ўлічана хвіліна.
Ой, далёка нашым вёскам
Да такое дысцыпліны.

І ні суму, ні дакукі,
Час імчыцца, нібы хвалі;
Пасцігаем і навукі —
Болей знаем, як мы зналі.

А ўжо коні, нашы коні!
Ці то суха, ці разводдзе —
Буйны вецер не дагоне,
Шлях пярун не загародзе.

Байцы ж нашыя — героі.
Ты не знойдзеш гэткіх армій.
Што за выпраўка у строі,
Што за послух у казарме!

А суседкі каля вокнаў,
Як бы ўбачылі праяву:
— Які чысты, які стройны,
Які з твару малажавы!

— А парад як быў нядаўна,
Ты й не бачыла, й не чула,—
Гэткі важны, гэткі слаўны,
Колькі бляску, колькі гулу!

Во спачатку йдзе пяхота,
За ёй конніца і танкі,
На машынах едуць роты,
А там — быстрыя тачанкі.

За тачанкамі — гарматы —
Палявыя і марціры,
А пад небам — рой крылаты —
Самалётаў цэлы вырай.

Як зірнеш, дык ажно люба,
Галава аж ходам ходзіць!
Во дзе ворагу загуба,
Калі ўздумае нам шкодзіць!

А музыкі граюць маршы
Ў нечуваным ладзе-складзе,
Граюць маршы — і мне такжа,
Бо я такжа на парадзе.

А суседкі каля вокнаў,
Як бы ўбачылі праяву:
— Які чысты, які стройны,
Які з твару малажавы!

— Ды скажу табе я мілай:
Дзень той быў у нас не штодзенны:
Сам таварыш Варашылаў
Прынімаў парад ваенны.

Не высокі сабе ростам,
Не высокі і не нізкі,
І такі вясёлы, просты,
Хоць далёкі, а так блізкі!

А свой погляд, свой юначы
Калі кіне, бы зарніца,—
Сэрца з радасці заскача,—
Кроў адвагай забурліцца.

Адным словам, свой брат родны,
Адно хочаш, мая маці,
Быць яго дастойным, годным,
За яго жыццё аддаці.

Конь пад ім, прост, вярнігора!
А як скача, як гарцуе!
Ён вачыма лічыць зоры,
Ён вушамі вайну чуе.

Вайну чуе, броў не хмура,
Толькі бліскаюць падкоўкі,
Бо яздок на ім, што бура,
З віхрам пойдзе ў перагонкі.

Нашай Арміі Чырвонай
Камандзір над камандзіры.
За ім пойдзеш хоць сягоння
Цераз пушчы, цераз віры.

У міжбур'е з ім жыць міла,
Лёгка ж будзе і ў паходзе.
Во, які наш Варашылаў!
Во, які наш палкаводзец!

Так у госці сын прыехаў —
А да маці, а не зблізка,—
Яе шчасце, яе ўцеха
Ад пялёнак, ад калыскі.

Нездарма вяла ў святліцу,
За дубовы стол саджала.
Слёзы капалі расіцай,
Што сынок такі удалы.

Нездарма там каля вокнаў
Цёткі гутарылі жвава:
— Які чысты, які стройны,
— Які з твару малажавы!

1935

НАШАМУ СВЯТУ

Расчыні шырока дзверы,
    Мілая старонка,
Выйдзі стрэнуць свой Кастрычнік
    Песняй гулкай, звонкай!

Свята нашай гадавіны,
    Хоць і ўвосень свята,
Свеціць вечнаю вясною
    Нашым гоням, хатам.

Гэй вы, хлопцы, гэй, дзяўчаты,
    Камсамол шчаслівы,
Сыпце кветкі, сыпце радасць
    Нашым сёлам, нівам!

Перад намі ў сонцы, ў зорах
Будучыня наша,
Кожны дзень сягоння лепшы,
Як быў учарайшы.

Наша праца не йдзе марна
Ў полі, на заводзе,—
Аб здабытках, дасягненнях
Слава ходам ходзіць.

Мы не марамі сягаем
Высака пад неба,—
Самалёты — нашы птахі —
Даль вышынь цярэбяць.

Мы не пекла дасягаем
У зямлі глыбінах,
А багацце здабываюць
Нашыя машыны.

Нашы межы не баяцца
Здрадніцкіх напасцяў;
Мы — сяўцы для чалавецтва
Яснай праўды, шчасця.

Нашых песень, светлых думак
Ніхто не зацемрыць —
Ні наганы, ні кайданы
Фашыстоўскай хеўры.

Мы ідзём у сонцы з сонцам
Маладым паходам.
Слава бацькаўшчыне нашай
І яе народам!..

1935

НА ТЭМУ КРЫТЫКІ І САМАКРЫТЫКІ

У век наш крытыкі сур'ёзнай
І самакрытык агнявых
Мы падыходзім вельмі грозна
Не да сябе, а да другіх.

Пылінку бачым у суседа,
Ды што? — ў яго іх не адна!
А ў сваім воку, даўнім следам,
Не заўважаем бервяна.

Без лішніх захадаў, ухмылак
У канкурэнта на вынос
Мы столькі вылічым памылак,—
Таму хоць рэжся, як з пагроз.

Самабічуемся ж часамі,
Але злягка — гады ў рады,
Ды ўсё больш хвалім сябе самі,
Другіх бічуем заўсяды.

Куды ім лезці да Парнаса? —
Дзе тыцнеш — хіба ці захіл...
Ах, падпякаем смачна, ласа
Таго, хто нам чамусь не міл!

Вось я — пясняр, я — літаратар,
Я толькі песняй твару цуд,
А ён... агіткі агітатар,
Насценгазетчык, і ўсё тут...

Пазбыцца рапаўскіх заскокаў
Мы не навучыліся як след
І часта судзім аднабока
Другіх, саміх, падзеі, свет.

*

А крытыкі?.. Майстры з разборам,—
Не ўзнімуць воч вышэй халяў;
З гразёй змяшае, што йшчэ ўчора
Так падхалімна выхваляў.

Не азірнуўся — ўлез у нерат,
Тандэтны разваліўся мост,
Глядзіць, мычыць,— ні ўзад ні ўперад,—
Управа, ўлева круціць хвост.

Глядзіць. І што? За розум розум
Заскочыў туга, неўпапад.
Чаго ж не ўцяміць і цвярозым
Напіша — й сам смяецца, рад.

О, крытык, грызапёр мой бедны!
Чытач, яго ты пажалей:
Не месціць, брат, яго лоб медны
Ні прынцыпаў тых, ні ідэй.

Як баба на куццю, варожыць
Аб кім, аб чым, што, як сказаць,
Каб сам сябе не растрывожыць
І ўгнаць другога ў рай ці ў гаць.

*

Мы дукі, гранды, інжынеры
Складаных чалавечых душ.
Якой жа мерым душы мерай,
Чаму ў пісанні ціш ды глуш?

Зірнеш. Брыдзе сабе фігура:
Мо ён чарняў, мо белабрыс...
Згадай, што гэта за натура? —
У снах аб почасцях закіс.

Нічога ж слаўнага не даўшы
Сваёй краіне, грамадзе —
У гонар лезе, грозна страша
Курэй на цётчынай градзе.

*

Мы інжынеры... А не ўмеем
Рамантаваць сваіх жа душ,—
Дзе цвік загонім, дзе падклеім,
І во іграй, музыка, туш!

Іграй мне славу! Пішу вершы,
Раманы, драмы і сцэнар.
А ці падумаў лепшы-першы,
Як рыме гэта гаспадар?

Той гаспадар, што сее зёрны,
Што косіць, жне, дае нам хлеб,
Што сталь гартуе ў кузні горнах,
Што раскаваў цямніцы склеп.

О так, мае вы — для паказу —
Празаікі і песняры!
Народ пакліча да адказу,—
Ваду жбан носіць да пары.

На службу вам зямля і неба
Даны,— адно пішы з душы.
Якога ж чорта йшчэ вам трэба?
Якой чакаеце імшы?!

Не спяць шляхі, жыццё не дрэме,
Шасціць над рэчкай ясакор.
Нам сонца кажа, хто мы, дзе мы,
Іскрыцца ў зорах кругазор.

Дні йдуць вялікай гадавіны.
А мы йшчэ з места ані руш,
Мы — інжынеры у галінах
Складаных чалавечых душ.

Ідуць па свеце гулы, шумы,—
Заснуць няма каму калі,—
Ідуць і твораць песні-думы,
Красу і радасць на зямлі.

Цвітуць пад нашым небам вёсны,
Спявае збуджаны разлог.
Жыццё шаўковыя тчэ кросны
Шчаслівай долі й перамог.

1937

ГЕНАЦВАЛЕ

Снег бялееццa ў вышынях,
На гары, на стромкай скале,
Кветкі квецяцца ў даліне,—
У сонцы, ў кветках Генацвале[1].

Было люба мне ў Цхалтуба,
У жыватворнай цёплай цхалі[2],
Было люба, як галубіў
Цябе ў думках, Генацвале.

Ты лячыла ўсмешкай мілай,
Твае лекі чаравалі,
Сны чароўныя будзіла
Ты, грузінка, Генацвале.

Ой, паеду я далёка,
Сэрца сціснецца ад жалю,
Будзе сумна, адзінока
Без цябе мне, Генацвале.

Будуць сніцца скалы, горы,
Грузіі цудоўнай далі,
І адна ты з ясных зораў
Сніцца будзеш, Генацвале.

Эліко, маё світанне,
Смутна зоркі мне міргалі...
«Суліко» на адвітанне
Праспявай мне, Генацвале!

1938

---

[1] Генацвале *(грузинск.)* — милая.
[2] Цхалі *(грузінск.)* — вада.

А Я ДУМАЎ...

А я думаў — сонца да нас не загляне...
Гора хадзіла ад хаты да хаты,
Пела жалейка бяду на кургане,
Сонца сляпілі цары, цараняты.

Рэдкае град вымалачваў калоссе,
Слёзы, нядоля — на печы, у сенях.
Густа жабрацтва па сёлах паслося,
Плесня, сухоты цвілі ў сутарэннях.

Помню я гэтыя жудкія часы,
Помняць Расіі народы,
Помняць бацькі і дзяды па калгасах,
Помняць бацькі і дзяды па заводах.

І я памыліўся. Бясстрашных не ўстрашыў
Трон златаверхі, сатрапаў малітвы.
Голасна коні заржалі на пашы,
Гвардыі смелых памчалі на бітвы.

Біліся доўга. У славе палеглі
Тысяча, можа, а можа, і болей.
Войскі варожыя з бойкі пабеглі,
Густа крывёю зліваючы поле.

Ворага выгналі, волю здабылі,
Ў гразь патапталі кароны і троны.
Весела трубы ў Крамлі затрубілі,
Сцягі ўзвіліся, як макі, чырвона...

1938

МЫ ЛЮДЗІ СВАБОДНЫЯ

Мы людзі свабодныя,
Вольныя птахі,—
Магутныя, грозныя
Крылляў размахі.

Зямлю непасціглую
Сэрцам пранялі,
Нябеснай валодаем
Сонечнай даллю.

І поўдні, і поўначы
Нам падуладны,
Калышам усходамі
Й захадам здрадным.

Змагаемся з громамі
Сілай нязмернай,
Пярун з бліскавіцамі
Служыць нам верна.

Шлях зоры крамлёўскія
Ў сонцы цярэбяць,
Ляцяць ясназорныя
Сокалы ў небе.

Мы людзі свабодныя,
Вольныя птахі,—
Магутныя, грозныя
Крылляў размахі.

1938

ТО НЕ РЫЦАРЫ З КНЯЗЕМ...

То не рыцары з князем
Шлі гурмой на войны,—
Гэта шлі ваякі
Арміі Чырвонай.

Пралятала слава
Па лясах, па полю,
Як свайму народу
Здабывалі волю.

*

Не нявольнікаў скутых
Толпы шлі па ночы,—
То ўставаў да працы
Вольны люд рабочы.

З дымаў, з папялішчаў
Выйшаў ў свет са славай.
Ворагаў зніштожыў,
Збудаваў дзяржаву.

*

То не вікінгі ў чоўнах
Выплывалі ў паходы,—
То плывуць па хвалях
Нашы цеплаходы.

Плаваюць, бы тыя
Лебедзі ў азёрах,
Па сцюдзёных, цёплых
Акіянах, морах.

*

То не сокалы-птушкі
Вымыкалі ў далі,—
Гэта самалёты
Нашы вылятали.

Аблятаюць неба
Лётам небывалым,
Дзе людская думка
Векі не сягала...

1938

НАША МОЛАДЗЬ

Мілая моладзь, слаўная моладзь
Нашай бязмежнай краіны!
Горы і мора зможаш ты здолець,
Сэрцам расплавіць ільдзіны.

Знала паходы ў цёмныя ночы,
Гіканне хеўры варожай,
Смерці глядзела ночамі ў вочы,
Ястраб начлегі трывожыў.

З гонарам выйшла, з яснаю славай,
Сёння грыміш перамогай,
Перад табою ў зорных праявах
Сцелецца к сонцу дарога.

Вёсны прыходзяць, вёсны адходзяць,
Моладзь красуе заўсёды,
Слаўная вечна ў вечным народзе,
Славу будуе з народам.

Весела квеціцца ў небе вясёлка,
Скрозь хмары-воблакі свеціць...
«Я — камсамолец! Я — камсамолка!»
Хто лепей скажа на свеце?!

1938

СЭРЦА І ДУМКА МНЕ КАЖА...

...Радасць хай будзе мне сведкай,
Свет няхай бача і людзі,—
Нібы цудоўная кветка,
Ордэн галубіць мне грудзі.

Ці сонцу ў вочы я гляну,
Ці ў вочы зорак свабодных,—
Будзе ён мне талісманам,
Зоркай маёй пуцяводнай.

Ленін на сэрцы шчаслівым,
Леніна ў сэрцы заветы,
Ясныя думак парывы
Песняй імкнуцца над светам...

Вочы мне з часам самкнуцца,
Жвір мяне ўхутае цвёрды,
Жыць між людзей застануцца
Песня і Леніна ордэн.

1939

ПАМЯЦІ ЭДУАРДА САМУЙЛЁНКА

Дружа мой, сокале ясны, крылаты,
Крыллі навекі апалі твае,—
Ты ўжо не прыйдзеш на нашыя святы,
Голас твой песень для нас не спяе.

Слёзамі дожджык пальецца на грудзі,
Насып-магілку абсыпе расой,—
Слёзы высушываць сонейка будзе,
Сонейка будзе заўсёды з табой.

Восенню кветкі завянуць у полі,
Кветцы засохшай ізноў не цвісці,—
Думкі твае не завянуць ніколі,
Думкі аб нашым прыгожым жыцці.

1939

ШЛЯХІ

XVIII з'езду партыі бальшавікоў

З Масквы, з Крамля, на ўсе староны
Ляглі шляхі, святлом услалы.
Па іх ідуць, ідуць мільёны
Людзей магутных, гордых, вольных,
Ідуць мільёны раскаваных.

Абапал — гарады і сёлы
Ў садах квяцістых, пладаносных,
У кветках нівы, горы, долы,
Шуміць вяселлем дзень вясёлы,
Шуміць людзям аб вечных вёснах.

Абапал — рэкі і азёры,
Па новых рэкі ходзяць ходах:
Да Балтыкі скрозь даль прастораў
Шлях Белае прасекла мора,
Здружылі моры свае воды.

Абняўшыся, як дзве сястрыцы,
Масква-рака і Волга шумам
Збіраюць да сябе крыніцы —
Ўсе з жыватворнаю вадзіцай —
І шумам будзяць, песцяць думы.

Дняпро і Церак, хоць далёкі,
Здружылі з Волгай мнагаводнай,
А быў да дружбы шлях не лёгкі,
Пакуль шлях новы лёг вясёлкай,
Крамлёўскай зоркай пуцяводнай.

Ідуць мільёны. Шлях не скрывіць
Ні ўсходні вецер, ні заходні.
Усходы буйныя на ніве
Азнакай на шляху шчаслівай,
Чырвоны ў сонцы сцяг паходняй.

Шляхі, шляхі зямлі радзімай!
О, колькі песень з сэрца рвецца!
Мінуліся ліхія зімы,
Другія зоры прад вачыма,
І па-другому б'ецца сэрца...

З Масквы, з Крамля, хадою ўдумнай,
Усенароднай, чалавечай,
Праз поле, поплавы, буруны
Ідзе, таварышы, камуна
На свеце шчасце ўвекавечыць!

1939

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, МАСКВА!..

Дзень добры, Масква, як вясна, маладая!
Дзень добры, крамлёўскія зоры!
Мы песню табе, Масква наша, складаем,
А песня аб шчасці гавора.

І песня гавора, як цяжка жылі мы,
Як чахлі ў прыгонныя ночы,
Як нас гадавалі галодныя зімы,
Як цемра сляпіла нам вочы.

*

Дзень добры, Масква, наша доля і воля!
З табою жыць радасна людзям.
Цябе не забудуць народы ніколі,
Як песні ніхто не забудзе.

Табе шлюць прывет нашы пушчы, крыніцы,
Калгасныя нівы і хаты,
Бо, дзякуй табе, маладая сталіца,
Мы хлебам і шчасцем багаты.

*

Дзень добры, Масква! Як жа ясна ты свеціш
На ўсе чыста свету староны.
Шляхі да шчаслівасці казачнай меціш
І пішаш, як сонца, законы.

Сама ў сонцы сонцам навек валадаеш,
Зганяеш туманы з прагалін.
Дзень добры, Масква, як вясна, маладая!
Дзень добры, крамлёўскія зоры...

1939

ТЫ МНЕ ПЕСНЮ СПЕЙ, ДЗЯЎЧЫНА...

Ты мне песню спей, дзяўчына,
Як у пана ты служыла,
Чаму смутна, бедачына,
Накрыж ручанькі злажыла?

Уставала рана,
Лажылася позна,
І ў сне чула панаў
Голас хрыплы, грозны.

З горкай, цяжкай долі,
У пякельнай нетры,
Як былінка ў полі,
Гнулася ад ветру.

Ты мне песню спей, дзяўчына,
Як ты пану жыта жала,
Як згібала крукам спіну,
І аб чым тады спявала.

Ой, цяжка дзяўчыне
Жаць поле чужое,
На марнае гіне
Жыццё маладое.

Ой, цяжка днём, ночай
Рабіці на пана,
Ліць слёзы дзявочы
Ад рана да рана.

Ты мне песню спей, дзяўчына,
Як цябе за тваю працу
На бадзянне сірацінай
Выгнаў пан зімой з палаца.
Ты мне спей!..

1939

НАКАРМІЛІСЯ ПАНСКАЮ ЛАСКАЙ...

Накарміліся панскаю ласкай,
Горкіх слёз напіліся дасыта.
Што здавалася ўчора йшчэ казкай,
Прыйшло сёння у сонцы спавітым.

Расплываліся ў небе туманы,
Разганяў вецер ссохшае лісце.
Салавейка спяваў над курганам,
Неяк быццам спяваў галасісцей.

Ішлі гоманы нівай наспелай,
Гарады аклікаючы й вёскі.
Белавежская пушча шумела,
І шумеў цёмны лес Аўгустоўскі.

Пераклікі чуваць былі ў хвалях
Паміж Нёманам, Днепрам і Бугам,
І да Волгі плылі, дабягалі
Шэпты хваляў ад Нёмана-друга.

Перад намі за панскай стражніцай,
За слупамі з арламі, а блізка,
Новы свет развідняўся зарніцай,—
Долі, волі народнай калыска.

Мы лавілі і думкай, і вухам
Стуль найменшае водгулле-рэха.
Вораг толькі стуль вестак не слухаў,
Упіваўся раз'юшаным смехам.

Выглядалі, чакалі цярпліва,
Як чакае з вайны маці сына,
Той хвіліны чароўнай, шчаслівай,
Калі прыйдуць з вялікай навінай.

І прыйшоў гэты час перамогі,
Вярнігорай прыйшоў ён з Усходу,
І руйнуе кайданы, астрогі,
На свабоду выводзіць народы.

Накарміліся панскаю ласкай,
Горкіх слёз напіліся дасыта.
Што здавалася ўчора йшчэ казкай,
Прыйшло сёння ў сонцы спавітым.

1939

З НОВАЙ ДУМКАЙ

З новай думкай, з новай песняй
Выйдзеш ты на нівы,
Беларусе, напрадвесні,
Браце мой цярплівы.

Засяваці будзеш зернем,
Як бурштын, адборным,
І ніхто цябе не зверне
Са шляхоў прасторных.

Думкі пабягуць іначай
Цераз долы, горы,
Ты сягоння тое ўбачыш,
Што не бачыў учора.

Будзе свет табе вясёлым,
Весялей з днём кожным,
Не пабачыш навакола
Злыбяды астрожнай.

Будзеш важна паглядаці,
Як у цябе дома
На куце сядзіць багацце,
Нібы госць вядомы.

Пра дзень заўтрашні пакінеш
Думаць думкі ў горы,
Дабром поўны будуць скрыні,
Жывёлай — аборы.

Біць не будзе пан вяльможны
З твайго ж лесу палкай,
Што ты быў неасцярожны,
Зняць забыўся шапку.

Знаць не будзеш ты век-векам
Нядолі абрыдлай,
Звацца будзеш чалавекам,
А не панскім быдлам.

Ў добрай долі і прыгодзе,
Радасны, шчаслівы,
Жыць ты будзеш у свабодзе,
Браце мой цярплівы.

1939

СЛАВА ТАБЕ, АРМІЯ!..

За лясы шумлівыя,
За лугі зялёныя
Слава табе, Армія,
Армія Чырвоная!

З-пад няволі панскае
Беларусь Заходнюю
Вывела ты, Армія,
На шляхі свабодныя.

Свята з намі святкуюць
З ласкаю жычліваю
Браты нашы з Захаду,
Вольныя, шчаслівыя.

З думкай пераможнаю,
Урачыста важная,
Ў госці да нас сходзіцца
Грамада сярмяжная.

За лясы шумлівыя,
За лугі зялёныя
Слава табе, Армія,
Армія Чырвоная!

1939

НАСТАЎ ЧАРОД...

Настаў чарод,
Ідзі, народ,
На свой вялікі вольны сход!
Ты сотні год
Ліў кроў і пот,
Каб сыты быў варшаўскі зброд.

Цябе, мой брат,
Губіў пан-кат,
Скарынцы хлеба ты быў рад,
У світцы з лат
Не ведаў свят
І не мінаў астрожных крат.

Плыве гул-сказ:
— Настаў твой час,
Час кінуць жудкі свой папас!
Быць сярод нас
Між ясных крас
Мы клікалі цябе не раз.

Ідзі і знай,
Свой голас дай
За свой савецкі родны край!
Зялёны гай,
Чырвоны май
Ты з намі радасна спаткай!

Палёў прастор,
І луг, і бор.
Спакой і шум далін і гор

У твой жа двор
Прыйшлі на збор,
Прыйшлі ў святле крамлёўскіх зор.

Не будзе здзек
Табе ўвесь век
Крывавых слёз тачыць з павек.
Чужых апек
Ланцуг пасек —
Ты ўжо свабодны чалавек!

У новы свет
Пасля ўсіх бед
Ідзі, красуй, як макаў цвет!
Іскрыць прасвет,
Звініць прывет,
Ты церабі да шчасця след!

За шчасце, знай,
Свой голас дай
За свой савецкі родны край!
Зялёны гай,
Чырвоны май
Ты з намі радасна спаткай!

1939

ПАКЛОН МОЙ НАРОДУ ЗА ПЕСНІ

Аб горы, няволі народа,
Аб тым, што народ мой ускрэсне,
Была мая ў цяжкіх нягодах
Скаваная, сумная песня.

Народныя думы і казкі
Давалі мне сілы нямала,
А моладасць прагнула ласкі,
А моладасць ласкі не знала.

А песня з народам упобач
Ішла і хісталася ў полі,
Гаротнасць была яе здобыч,—
Спявала ў праклятай няволі.

І крыўда крывава смактала
Мне долю маю маладую.
Мінула пракляццяў навала,
Год дваццаць у шчасці жыву я.

І сёння не тое, іначай,—
Не знаюць стамлёнасці думы,
Душа не сумуе, не плача,—
Пявучыя вокала шумы.

Гамоняць зялёныя сосны,
Шумяць у прысадах бярозы.
Жыву я ў квяцістыя вёсны,
Знікуль не пужаюць пагрозы.

Сягоння з народам шчаслівым
Я святкую свята ўрачыста.
Багаты ўраджаямі нівы,
Буяюць, пяюць каласіста.

У песнях павыраслі крыллі,
Лунаюць пад неба, край свету;
Хоць продкі заснулі ў магіле,
Красуюць патомкі за гэта.

Паклон мой народу за песні,
Што даў, навучыў, як складаюць,—
Спяваў іх калісь у прадвесні,
Сягоння вясну апяваюць...

1941

З ПЕРШЫМ МАЕМ

Пашыраецца, Май, твой пабедны паход
На далёкі, на блізкі і захад, і ўсход,
Твой вітае сцяг поўнач і поўдзень,
Сцяг чырвоны, дзе толькі ён дойдзе.
Пашыраецца, Май, твой пабедны паход.

Па-святочнаму ўрачыста
Люд наш вольны пахаджае,
Грае сонца ў небе чыстым,
На зямлі гул галасісты,
Плывуць песні па-над гаем:

З Першым маем!
З Першым маем!

У трыумфе ў квяцістым паход ясны твой
Пройдзе свет пераможнай свабоднай хадой,
Будзеш, Май, сваё святкаваць свята
Там, дзе сёння йшчэ путы ўюць каты,—
Пройдзеш свет пераможнай свабоднай хадой.

Па-святочнаму ўрачыста,
Па ўсіх светах, край да краю,
Зайскрыць сонца ў небе чыстым;
Пойдзе гоман галасісты
Звонкім рэхам па-над гаем:

З Першым маем!
З Першым маем!

Пад расстрэлам стаяць больш не будзеш нідзе,
Больш тыран ланцуга на цябе не ўскладзе,
Бомбы больш не спадуць з самалётаў,
Кветкі сыпацца будуць з высотаў,
Пад расстрэлам стаяць больш не будзеш нідзе.

Па-святочнаму ўрачыста,
Па ўсіх светах, край да краю,
Зазвініць зямля ўся чыста,
Вышле сонца сказ вячысты —
Ў свет прывет сваім звычаем:

З Першым маем!
З Першым маем!

Сцеражом, ясны май, як зорку, цябе,
Будзеш з намі ў далейшай сяўбе-барацьбе;
За сцюдзёныя, цёплыя моры
Мы на новыя пойдзем прасторы.

Урачыста стаіць варта
Нашых межаў — край да краю,
Кулямёт прыцэл свой знае,
Самалёт гатоў да старту,
Б'юць крамлёўскія куранты:

З Першым маем!
З Першым маем!

1941

БЕЛАРУСКІМ ПАРТЫЗАНАМ

Партызаны, партызаны,
Беларускія сыны!
За няволю, за кайданы
Рэжце гітлерцаў паганых,
Каб не ўскрэслі век яны.

На руінах, папялішчах,
На крывавых іх слядах
Хай груган іх косці ліча,
На бяседу соваў кліча
Баль спраўляць на іх касцях.

Няхай Гітлеру-вампіру
Клююць сэрца, смокчуць кроў;
Сыты быў людскім ён жырам,
П'яны быў крывавым вірам,—
Хай жа гіне звер звяроў!

Выразаў ён старцам вочы,
Рэзаў матак і дзяцей,
Дзікай зданню, патарочай
Засланяў дні чорнай ночай,—
Хай жа гіне ліхадзей!

Партызаны, партызаны,
Беларускія сыны!
За няволю, за кайданы
Рэжце гітлерцаў паганых,
Каб не ўскрэслі век яны.

Клічу вас я на пабеду,
Хай вам шчасцем свецяць дні,
Выразайце людаедаў,
Каб не стала іх і следу
На святой нашай зямлі.

Цень забітых матак, дзетак,
Дзедаў вашых і бацькоў,
Акрываўлены палетак
Клічуць мсціць крывава гэтак,
Як не мсцілі ад вякоў.

Не давайце гадам сілы
Над сабою распасцерць,
Рыйце загадзя магілы,
Вырывайце з жывых жылы,
Кроў за кроў, а смерць за смерць!

Партызаны, партызаны,
Беларускія сыны!
За няволю, за кайданы
Рэжце гітлерцаў паганых,
Каб не ўскрэслі век яны.

Няхай ваша перамога
Не кідае вас нідзе,
Не пужае хай трывога,—
Ваша чыстая дарога
Да свабоды давядзе...

Так ад нечысцяў ачысцім
Нашы нівы і лясы,

Фашыстоўскіх псоў панішчым,
І схінуцца, як калісьці,
Для нас нашы каласы.

Партызаны, партызаны,
Беларускія сыны!
За няволю, за кайданы
Рэжце гітлерцаў паганых,
Каб не ўскрэслі век яны.

1941

ЗНОЎ БУДЗЕМ ШЧАСЦЕ МЕЦЬ І ВОЛЮ

Лютуе Гітлер ашалелы,
Яму ў Германіі зацесна,
Яму пад ногі дай свет цэлы,
Хай гіне ў муках свет балесных.

Ускормлен мясам чалавечым,
Крывёй народнаю скупаны,
Народам волю абязвечыў,
Лютуе кат пад звон кайданаў.

На Беларусь, маю радзіму,
Як шакал, рынуўся галодны,
На Беларусь, што леты, зімы
Жыла шчасліваю, свабоднай.

І рэжа, вешае нявінных
Бацькоў, дзяцей і старцаў кволых.
Крывавым полымем, скаціна,
Папеліць гарады і сёлы.

Мой край расквечаных прастораў
Сваім салдацкім топча ботам...
Ой, і адпомсціць за ўсё гора
Народ, за кроў, за сон пад плотам!

Ужо нядоўга панаванне
Яго разбойніцкае дзічы,—
Усенароднае паўстанне
Яму апошнія дні ліча.

Паўстаў народны гнеў і помста,
Паўсталі грозна партызаны,
Б'юць фашыстоўскі зброд прахвостаў,
Б'юць, дабіваюць гнід паганых.

Чырвонай Арміі ў падмогу
Ідзе народ з байцамі разам
Да шчасця церабіць дарогу,
Знішчаць нямецкую заразу.

Так дзень зближаецца расплаты
За усё, што выцерпелі гэтак,
За нашы спаленыя хаты,
За нашых выразаных дзетак.

Ачысцім нашы лес і поле
Ад Гітлера, ад яго бандаў,
Зноў будзем шчасце мець і волю
У сваіх адноўленых прысадах.

Загоім раны, адбудуем
Свае сялібы зруйнаваны,
Сваю краіну маладую
Святлом асвецім нечуваным.

Зірнуць зноў нашы ўвысь палацы,
Святочна прыбяруцца людзі,
Як красаваўся, красавацца
Чырвоны сцяг над намі будзе.

1942

ЗМЕСТ

1

(1905—1917)

2

(1918—1942)

Купала Я.

К 92 Вершы: / Уклад. А. А. Сляпцова.— Мн.: Маст. літ., 1988.— 270 с., 8 л. іл.

ISBN 5-340-00266-7

У кнігу ўключаны выбраныя вершы народнага паэта Беларусі Янкі Купалы.

К $\frac{4702120200-022}{М 302(03)-88}$ Б370—87 ББК 84 Бел7

Янка Купала

(Иван Доминикович Луцевич)

Стихи

*

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»

На белорусском языке

Загадчык рэдакцыі Г. С. Шупенька. Рэдактар Л. Р. Законнікава. Мастацкае афармленне Н. У. Суставай, Каляровыя партрэты Я. Купалы мастака М. А. Савіцкага. Мастацкі рэдактар Л. Я. Прагін. Тэхнічны рэдактар Г. П. Тарасевіч. Малодшы рэдактар С. І. Расянчук. Карэктар А. Т. Глушчанка.

ІБ № 2943

Здадзена ў набор 29.12.86. Падп. да друку 14.12.87. АТ 08305. Фармат 84 × 108 1/32. Папера друк. № 2. Гарнітура школьная. Высокі друк з ФПФ. Ум. друк. арк. 14,28+0,84 укл. Ум. фарб.-адб. 19,74. Ул.-выд. арк. 12,55. Тыраж 200 000 экз. Зак. 3166. Цана 1 р. 50 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11. Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.